Ülke Kitapları

SİYASET, STRATEJİ VE MİLLÎ GÜVENLİK

Yılmaz Tezkan

SİYASET, STRATEJİ VE MİLLÎ GÜVENLİK

Yılmaz Tezkan

Ülke kitapları : 6

Yılmaz Tezkan

SİYASET, STRATEJİ VE MİLLÎ GÜVENLİK

ÜLKE KİTAPLARI
Peykhane Cad. G. Cami Sok. Nu: 57/1
34490 Çemberlitaş /İstanbul
Tel: (212) 516 12 62-516 00 47 Fax: 516 19 21

BİRİNCİ BASKI: TEMMUZ 2000

ISBN: 975-7032-83-2

Siyaset, Strateji ve Millî Güvenlik, A Ajans tarafından hazırlanmış ve basılmış,
Güven Ciltevi tarafından ciltenmiştir.

İçindekiler

Sunuş/ 7
Siyaset, strateji ve millî güç/ 9
Millî güvenlik ve millî güvenlik siyaseti/ 19
Tartışılan bir kurum: Millî Güvenlik Kurulu/ 22
Avrupa güvenlik mimarisi ve Türkiye/ 35
Bir güvenlik siyaseti bildirgesi/ 46
Amerika'nın Avrupa ve NATO'ya yönelik güvenlik stratejisi ve bir yorum/ 62
Jeopolitik, Türkiye ve Körfez krizi/ 73
Ordu ve güven/ 80
Kürt sorunu (ve bazı) görüşler/ 84
Avrupa'nın neresindeyiz?/ 91
Türkiye İsrail ilişkileri ve karşı taraftan karşıt bir görüş/ 100
Kıbrıs/ 112

SUNUŞ

Bu kitapta okuyucunun karşılaşacağı yazılar değişik tarihlerde *Ülke* dergisinde yayımlanmıştır. Yazıların amacı, dış politika, siyaset, strateji, millî güvenlik gibi toplumun çok dar bir kesiminin ilgilendiği konularla, güncelliği önümüzdeki on yıllarda da devam edecek gibi görünen iç ve dış siyasî hayatımızın bazı konularında okuyucunun bilgi dağarcığına mütevazi bir katkı sağlamaktır.

Millî güvenlik genel terimi içinde mütalâa edilebilecek bütün konular münhasıran devletin görev alanı içersindedir. Kuruluşu, üyeleri ve görevinin kapsam alanı zaman zaman tartışmalara vesile olsa da devlet bu görevini yerine getirmek üzere anayasal bir kurum teşkil etmiştir. Devlet, bu kurumun koordinatörlüğünde millî güvenliği sağlama işlevini yapmaktadır.

İç ve dış siyasetin, millî gücün ve millî güvenliğin temel öznesi insan yani anayasal tanımı ile vatandaştır. Vatandaşın desteğini alamayan bir devlet siyasetinin başarılı olup olamayacağını tartışmak bile gereksizdir.

Güvenlik konularının sadece belirli akademik çevrelerde ve devletin ilgili kurumlarında tartışılması ve vatandaş desteğini sağlama gereğine yeterince önem verilmemesi sonucu pek çok konu toplumun ilgi alanı dışında gelişmektedir. Yazılar, hem okuyucuyu bazı terimlere aşina kılacak ve hem de ülke güvenliği ile ilgili bir kaç konuyu dikkatlerine sunacaktır.

Yazıların kâğıda kaleme dökülmesi sonra bir kitap halinde derlenip toparlanması Ezel Erverdi Bey'in telkin, teşvik ve himmeti ile

olmuştur. Kendisine teşekkür ediyorum. bu mütevazi çalışmanın meydana getirilmesinde cesaret verici katkılarından dolayı Fatih Gökdağ Bey'e de teşekkür borcum vardır. Değerli katkılarından dolayı Murat Taşar Bey'e ayrıca müteşekkirim.

YILMAZ TEZKAN

SİYASET, STRATEJİ VE MİLLİ GÜÇ

Bu yazının amacı, uluslararası ilişkilerde, günlük hayatta ve basında çok kullanılan *siyaset* ve *strateji* kavramlarına açıklık getirmek; "milli güç" kavramının ne olduğunu açıklamaya çalışmak ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Siyaset ve strateji kelimelerinin baş tarafına millî, özel, yüksek, güvenlik gibi kelimeler getirilerek yapılan terimler, yeni ve değişik kavramları ifade etmek için değil, belirli anlam vurgulamaları yapmak veya kavram kaymalarını önlemek maksadını taşır.

İnsanların her köşede devamlı siyaset konuştuğu ülkemizde siyaset kavramını açıklamaya çalışmanın gereksiz olduğu düşünülebilir. Günlük hayatta siyaset kavramı olumsuz anlamlar ile de yüklüdür. Ülkeyi yönetmesi beklenen kişiler siyaset yüzünden anlaşamazlar, siyasî hesapların ülke çıkarlarından önde geldiği ileri sürülür, siyaset yüzünden hükümetler kurulamaz, siyasî buhranlar çıkar, Ordunun siyasete müdahalesi söz konusu olur, velhasıl bu çerçeve içinde siyasetten ne vazgeçilir ne de umulan bulunulur. Bütün bu olumsuz görüntülerin arasında siyasetin bir toplumu arzu edilen hedeflere yöneltmek için yapılan bir faaliyet olduğu gözden kaçmakta, siyaset adına yapılanlar bu anlamın dışındaki işler olmaktadır. Siyaset, kişisel ihtirasların tatmin edildiği, maddî ve manevî çıkarların sağlandığı bir alan olarak görülmektedir. Demokratik rejimlerin hüküm sürdüğü bütün ülkelerde siyasete böyle olumsuz anlamlar yüklenebilmektedir. Bu olumsuzluk belki de, devletin yüksek

menfaatleri ile halkın günlük hayatındaki küçük çıkarların telif edilmesindeki zorluktan kaynaklanmaktadır. Bu telif edilme işleminde siyasetçinin ustalığı, becerisi, ikna gücü, ihtirasları ve benzer etkenler siyaseti, başarılı veya başarısız; yüceltilen veya küçümsenen bir iş haline sokmaktadır. Daha ziyade *günlük politika* diye adlandırılan bu faaliyet, yazımızın doğrudan konusu değildir.

Siyaset

Günlük politikadan farklı olduğunu belirtmek endişesi ile *yüksek siyaset* olarak da tanımlanan *siyaset* kavramını şöyle tarif etmek mümkündür: ***Siyaset, millî güç unsurlarının geliştirilmesi ve millî hedeflerin temini istikametinde kullanılması maksadıyla uygulanabilecek hareket tarzlarının tespiti ve bu hareket tarzlarından uygun olanların tatbiki için yapılan faaliyetlerin bütünüdür.*** Bu tariften anlaşılacağı üzere siyaset, bilim, teknoloji ve sanatın bütün imkânlarından yararlanan, tarih bilgisine, hayal gücüne, geleceği görme yeteneğine sahip olan kişilerin meşgul olacağı, ona yüksek sıfatını uygun görenlere hak verdirecek şekilde gerçekten yüksek bir faaliyet alanıdır. Bu manâda siyaset kavramının hiçbir olumsuz yanı yoktur.

Günlük politika ile siyaset arasındaki ilişki, uygulanabilecek hareket tarzlarının tespiti ve tatbikinde, toplumun içinde bulunduğu şartları belirleyebilmede ve toplumu ikna ve yönlendirmede siyasetçinin yükleneceği işlevdedir. Bu işlevin yerine getirilmesinde, toplumun ikna edilmesinde kullanılan metodlar, toplumun günlük çıkarları, millî gücün millî hedeflere doğru yönlendirme usulleri ve nihayet siyasî ihtiraslar arasında kurulacak dengedeki maharet ve başarı, siyasetle uğraşan kişiyi, küçük siyasetçiden devlet adamlığına uzanan yolda bir yerlere koyacaktır.

Millî mevzuatımızda bulunan ve zaman zaman basında sözü edilen *Millî Güvenlik Siyaseti* ve *Özel Millî Siyaset* terimleri, yukarıda yapılan siyaset tarifi bağlamında mütalâa edilmelidir.

Strateji

Strateji, yakın zamana kadar özellikle harbin sevk ve idaresi ile ilgili kavramlar için kullanılan bir terimdi. Bu çerçevede içersinde strateji, *harbin hedefine ulaşmak için ordıların sevk ve idaresi* veya *harbin amacına göre muharebelerin kullanılması* ya da *politik amaçlara (harp hedeflerine) ulaşmak için askerî imkânları tahsis ve kullanma sanatı* şeklinde tarif edilegelmiştir. Görüldüğü gibi stratejinin ilgi alanı harptir. Ancak, son zamanlarda strateji kelimesi bu anlamın dışında herhangi bir gayeye ulaşmak için takip edilen yol; uygulanacak usul, tercih edilen hareket tarzı kavramlarını ifade etmek üzere de kullanılmaktadır. "kalkınma stratejisi", "siyasi partilerin seçim stratejisi" gibi.

Strateji kelimesinin askerî anlamı dışında bir kullanım şekli de bu kelimenin yukarda ifade ettiğimiz siyaset kelimesinin karşılığında, bu kelime yerine kullanılmasıdır. Strateji kelimesinin siyaset anlamında kullanılması daha ziyade ABD dökümanlarında görülmektedir. "Ulusal Güvenlik Stratejisi" dökümanları tehdit değerlendirilmesi ile birlikte ABD'nin millî hedeflerine ulaşmak için millî güç unsurlarının kullanılması esaslarını genel bir çerçeve içinde vermektedir.

Siyaset kavramının tarifinde temel unsur *milli güç*'tür. Siyaset, *milli güç*'ün geliştirilmesi ve kullanılması ekseni etrafında gösterilen bir faaliyettir. O halde *milli güç* nedir? Millî gücün tarifi, bu kavramın ne anlam ifade ettiği ortaya konulmalıdır ki siyaset kavramı daha iyi anlaşılsın. Genel olarak *milli güç, bir milletin milli hedeflerini gerçekleştirmek (onlara ulaşmak) maksadıyla kullanabileceği insan gücü, ekonomik, coğrafî, askerî, siyasî, idarî, psikososyal ve teknoloji gibi güçlerden oluşan maddî ve manevî unsurların toplamıdır*, şeklinde tarif edilir. Bu tarifte geçen millî güç unsurlarının sayısı değişebilir, bir unsur kapsam bakımından kendisine en yakın başka bir unsurun içinde incelenebilir. Millî güç içindeki her unsur bir diğeriyle karşılıklı etkileşim halindedir. Bu etki-

leşim olumlu veya olumsuz yönde olmaktadır. Meselâ ekonomik güçteki zafiyet, askerî gücü olumsuz yönde etkiler; insangücünün nitelik bakımından gelişmesi ekonomik ve askerî güç üzerinde olumlu etki yapar. Siyasî güçteki zafiyet, coğrafya hariç diğer bütün güç unsurlarını olumsuz etkiler.

Millî güç tarifine biraz daha açıklık getirmek için, millî güç unsurlarını basit bir tasnif içersinde özet olarak açıklamakta fayda görülmektedir.

Ekonomik güç

Ekonomik her faaliyetin başlangıcından sonuna kadar onu etkileyen bütün unsurların maddî ve manevî hasılasıdır. Bu unsurlar genel olarak şunlardır:

- Beşerî unsurlar (insan gücü)
- Doğal kaynaklar ve enerji
- Endüstri ve teknoloji
- Ekonomik karar yapısı
- Seferberlik potansiyeli
- Ulaştırma ve haberleşme
- Dış ticaret
- Tarım...

Ekonomik gücün alt unsurlarını çoğaltmak mümkündür. Yukarıda sıralananlar bir fikir vermek içindir. Millî güç tespitinde siyasetçi daha ayrıntılı bir liste kullanmalıdır.

Askeri güç

Millî gücün en somut unsurudur. Askerî gücün oluşumunda etkili olan hususların bir kısmı şunlardır:

- Silahlı kuvvetlerin mevcudu
- Teşkilat yapısı
- Emir/komuta sistemi

- Sahip olunan silâh sistemleri
- Asker alma sistemi (mecburi-gönüllü)
- Askerî ihtiyaçların yurt içinden karşılanma nispeti
- Asker/siyasî iktidar ilişkileri...

Psiko-sosyal güç

Bir milleti teşkil eden kişilerin birey, grup ve toplum olarak psikolojik davranışlarını, dayanışmalarını, karşılıklı ilişkilerini, millet olma iradesini etkileyen hususlardır. Aşağıdaki başlıklar örnek olarak verilmiş olup, psiko-sosyal gücün tamamını içermez:

- İnsan gücünün niteliği
- Milli karakter
- Gelenek ve örfler
- Tarihî miras
- Dinî inançlar, mezhepler, tarikatlar ve aralarındaki ilişki; toplum üzerindeki etkileri
- Etnik gruplar ve aralarındaki ilişki
- Toplumun gelecekten beklentileri...

Coğrafi güç

Coğrafyanın tabii ve yapay bütün unsurları ve bunların millî gücün diğer unsurları üzerine olan etkileridir. Bu unsurlardan bazıları şunlardır:

- Ülkenin büyüklüğü (genişliği ve sınırlardan itibaren derinliği)
- Arazi yapısı
- Ülkenin dünya üzerindeki konumu
- Deniz ve diğer su yolları ile ilişkisi
- Akarsuları
- İklimi
- Bitki örtüsü
- Nüfusun ülke sathına dağılış oranı..

Siyasî güç

Siyasî güç, ülkenin iç politik yapısının, vatandaşların karar süreçlerindeki etkisinin, siyasal örgütlenme şekillerinin, yerel ve millî yönetim biçimlerinin o ülkenin bünyesine ve çağın gereklerine olan uygunluğunun; ülkenin diplomatik alanda etkinliğinin; uluslararası anlaşmalara uygun davranışının ve siyasetçilerin liderlik niteliğinin topyekûn hasılasıdır.

Siyasî güç, milli güç unsurları içinde en soyut olan güç unsurudur. Diğer bütün güç unsurlarını etkiler. Uluslararası ilişkilerde, millî gücün kullanıldığı her alanda diğer güç unsurlarından daha fazla olumlu veya olumsuz yönde etkili olur. Kısaca millî güç unsurlarını kullanma sanatı denebilecek olan siyasetin öncelikle kullanacağı güçtür. Bu gücün geliştirilmesi siyasetin başlıca görevidir. Millî gelirin artması, enflasyonun düşmesi, ulaştırma şebekesinin geliştirilmesi, silahlı kuvvetlerin modern silah ve teçhizata sahip olması, ilh.. kadar, hatta bunlardan daha fazla bütün güç unsurlarının müşterek hasılası olan millî gücün oluşumunda siyasî gücün rolü vardır. Çünkü siyasî güç diğer güç unsurlarının temel öğesi olan insanın, onun politik davranışlarının yönetimle olan ilişkilerinin, yönetime katılmasının, gelişmiş vatandaşlık şuurunun, örgütlenme yeteneğinin bir muhasalasıdır. Bir sürü olmaktan çıkmış, *"politik insanlardan"* oluşan toplumun diğer güç unsurlarının gelişimine ve kullanılmasına olan katkısı daha şuurlu, etkili ve değerlidir. Bu nedenle siyasî gücü teşkil eden unsurlardan önemli olanlarını biraz daha ayrıntılı olarak açıklanmasına çalışılacaktır.

Birey

Millî güç unsurlarının hepsinin çıkış noktası insandır. Siyaset, genel olarak o ülkedeki insanların refahı, mutluluğu ve güvenliği için yapılır. Siyasî gücün temel unsuru, insan yani bireydir. Siyasî güç de *"politik birey"* ile ilgilenir. Ekonomi nasıl *"ekonomik insan"* ile ilgileniyorsa, siyasî güç de "politik birey" ile ilgilenir. Bu

birey, yönetime itaatkâr, verilenle yetinen, sessiz ve garip bir birey değildir. Siyasî gücün bireyi, diğer bireylerden farklı olduğunun şuurunda, o bireylerin farklılığına saygılı, farklılığını evrensel kurallar çerçevesinde yaşamak isteyen, yönetime itaatkâr değil, aksine ondan talepkâr olan, politik isteklerini dile getiren, bunun için örgütlenmeye ve yönetime katılmaya istekli olan bir kişidir.

Şüphesiz böyle bireylerden oluşan toplumu millî hedefler istikametinde yönlendirmek zor ve meşakkatli bir iştir. Ama zaten siyasetin işlevi budur. İtaatkâr, boynu bükük bireylerden oluşan bir toplumu yönetmek kolaydır. Bunun için siyasete gerek yoktur. Yönetim için emir-komuta zinciri yeterlidir. Ancak, talepkâr ve politik bireylerden oluşan bir toplum zor da olsa bir kere ikna edildi mi bütün engelleri aşacak güce ulaşır.

Örgütlenme

Yukarıda niteliklerinin genel çerçevesi çizilen birey, her konudaki taleplerini, meraklarını, etkinliklerini yerine getirmek, ifade etmek için örgütlenme isteği içinde olmalı, örgütlenmeli, bu örgütlerin içinde görev almalıdır. Örgütlenme teşvik edilmeli, kısıtlanmamalıdır. Aynı maksatlı tek örgüt olmalı veya böyle örgütler ortak bir çatı altında toplanabilmelidir. "Örgüt küçük olsun ama benim/bizim olsun" anlayışı siyasî güç oluşumunu olumsuz etkiler. Sözgelimi bir milyon üyeli bir "Kitapseverler Derneği" yüzbiner üyeli on "Kitapseverler Derneği"nden dernek olarak amaçları bakımından da siyasî güce olan katkısı bakımından da daha etkilidir.

Siyasî partiler

Siyasî partiler, bireylerin siyasî taleplerini dile getiren, bu talepleri yönetime taşıyan ve gerçekleşmesi için faaliyet gösteren örgütlerdir. Partilerin örgütsel yapısı, bu işlevin en geniş şekilde yerine getirilmesine imkân sağlamalıdır.

Anayasal düzen

Ülkenin anayasa ile tespit edilen düzeni, bireyin bütün politik faaliyetlerine, evrensel değer olarak kabûl edilmiş hürriyetlerin kullanılmasına açık olmalı, hürriyetlerin kullanılması ancak evrensel ölçülerde kısıtlanmalıdır. Anayasa, idarî yapılanmanın her kademesinde bireye, münferiden veya siyasî partiler aracılığı ile yönetime katılma imkânı sağlamalı, yerel yönetimlere en geniş yetkileri verebilmeli, her siyasî görüşün yönetime yansımasını sağlarken yürütme gücünün istikrarını ve devamlılığını temin edecek dengeyi kurabilmelidir. Anayasa, devletin bütün faaliyetlerini evrensel kabûl görmüş hukuk kurallarına uygunluğunu gözetmeli, bireyi bütün devlet işlemlerinin öznesi haline getirmelidir.

Anayasa, askerî güç ile siyasî otorite arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde belirlemeli, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olmasının teminatını sağlamalıdır.

Vatandaşlarının büyük çoğunluğu tarafından kabûl gören, uzun ömürlü ama toplumun değişen ihtiyaçlarına göre esneklik gösterebilen, devletin temel organlarını ve yönetimin genel işleyiş düzenini belirleyen, temel hak ve özgürlükleri teminat altına alan ayrıntılardan arındırılmış bir anayasa, siyasî gücün oluşumuna en büyük katkıyı yapan bir unsudur.

Bürokrasi

İyi yetişmiş, siyasal etkilerden uzak ama siyasî iktidarlarla uyum içinde çalışan bir bürokrasi, devlet hayatının devamlılığının teminatıdır.

İnsan hakları

İnsan hakları, her türlü yasal düzenlemeler ile teminat altına alınmış olmalıdır. İnsan hakları ihlâlleri, millî yargı mercilerince ta-

kip edilmeli, devlet insan hakları ihlâlcisi değil koruyucusu olmak ile maruf olmalıdır.

Uluslararası örgütler

Bu örgütler ülkenin sesini duyurduğu, menfaatlarını savunduğu, tanıtımını yaptığı, uluslararası camiada o ülkenin var olduğunu gösteren, saygınlığını arttıran örgütlerdir. Ülkenin böyle örgütlere aktif olarak katılımı, siyasetin diğer millî güç unsurlarını kullanmasına fırsat ve imkân sağlar.

Uluslararası anlaşmalar

Uluslararası anlaşmalara katılmak, bu anlaşmaları millî mevzuat haline getirmek ve bunları uygulamak her ülkenin itibarı açısından önemlidir. Uluslararası toplumun itibarlı bir üyesi olmak siyasî gücün oluşumunu ve gelişimini önemli ölçüde etkiler. Zira bu anlaşmalarla evrensel değerlere ulaşılır, diğer milletlerle ilişkiler düzenlenir, bölgesel işbirlikleri tesis edilir.

Siyasî yönetici kadro

Siyasî gücün motoru, siyasî kadrolardır. Siyasetçiler liderlik niteliklerine sahip oldukları oranda siyasî gücün oluşumunu etkilerler, diğer millî güç unsurlarını etkili bir şekilde geliştirip kullanabilirler. Siyasî yönetici kadro kendini devamlı yeniliyebilmelidir. Siyasî kişilerin vazgeçilmezlikleri otoriter rejimlerde görülür. Ülkenin siyasî yapılanması her seviyede topluma önderlik edebilecek kişilerin yetişmesine ve yönetimde görev almasına imkân vermelidir.

Siyasetçi yetiştiren bir okul yoktur. Siyasetçi, siyaset yapılan her kademede sırasıyla çalışarak, görev alarak, bilgisini, tecrübesini, sezgisini, hayal gücünü, insanları ülkeyi ve dünyayı okuyabilme

ve insanları ikna etme yeteneğini, vizyonunu geliştirerek yetişir. Bu yetişme süreci içinde ihtiraslarını kontrol edebilmeyi, onu millî gücün oluşumunda itici bir kuvvet olarak kullanmayı öğrenir. Siyaset uzun soluklu bir faaliyettir. Bu faaliyetin kesintiye uğraması, siyasetçinin yetişme sürecini olumsuz etkiler, siyasetçi kısa zamanda hedefine ulaşmaya iter, yetişmiş siyasetçiyi hizmetten uzaklaştırır; siyaset meydanı acemi, aceleci, ihtirasını frenleyemeyen devlet adamı niteliklerinden yoksun siyaset stajyerlerine kalır. Böyle kişilerin siyasî gücü geliştirmeleri ve millî hedeflere ulaşmada etkili bir şekilde kullanmaları mümkün değildir.

Siyasî gücün şüphesiz başka unsurları da vardır. Bu yazıda diğerleri ile birlikte ifade edilenler millî güç kavramının anlaşılmasında kolaylık sağlamak için örnek olarak verilmiştir. Özellikle siyasî güç unsurunun, demokrasi ile idare edilen ülkelerde oluşturulmasının uzun süreli ve güç ama ömürlü ve etki derecesinin en yüksek olduğunu vurgulamak gerekir. Siyasî gücü yüksek ve etkili ülkelerin diğer güç unsurlarında zafiyeti olsa dahi milli hedeflerini elde etmede başarılı olduğu görülmektedir. Siyasetçinin birinci görevi, siyasî gücü geliştirmek, diğer güç unsurlarını bu maksatla da kullanmak olmalıdır. Siyasî bakımdan hareketli, örgütlü, talepkâr, iştirakçi toplumlar belki yönetilmesi zor ama güçlü toplumlardır. Bu güce ulaşmak için zoru kolay yapmak siyasetçilerin işi olmalıdır.

Devletler, uluslararası arenada var olma ve beka mücadelesi içindedir. Bu mücadelede millî güçlerini geliştiren ve onu hedeflerine ulaşmak için uygun hareket tarzları şeklinde siyasetler oluşturan milletlerin başarılı olma şansı daha fazladır. Bu şansı onlara yaratan da devlet adamı niteliğine ulaşabilmiş siyasetçilerdir.

MİLLÎ GÜVENLİK VE MİLLÎ GÜVENLİK SİYASETİ

Ülkemizde de yapılan, yapılmayan veya yapılamayan her şeyin sorumlusu hükümettir. Tarih ve millet karşısında sorumludur. Bu sorumluluğuna ortak kabul edemez. Bu sorumluluğun tabii sonucu olan yürütme gücünün, kıyısından köşesinden dahi olsa başka kurumlarca kullanılma girişimlerine izin veremez. Anayasamızdaki ve varmaya çabaladığımız *çağdaş uygarlık seviyesine* ulaşan diğer ülkelerdeki esaslar da böyledir. Anayasımızın *yürütme* bölümünde yer alan veya diğer yasalarla teşekkül etmiş diğer bütün kurumların görevi, hükümete yüklenmiş olduğu sorumluluğu yerine getirmede yardımcı olmaktır. Güç sadece siyasî iktidardadır.

Millî Güvenlik Kurulu'nun görevini anayasamız *millî güvenlik siyasetinin* tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirmek olarak ifade ediyor ve Bakanlar Kurulu'nu da bu görüşler doğrultusundaki kararları öncelikle dikkate almakla görevlendiriyor.

Burada bir kavramla karşılaşıyoruz: *Millî güvenlik ve millî güvenlik siyaseti*.

Millî Güvenlik Kurulu ile ilgili kanun millî güvenlik kavramını şöyle tarif ediyor:

"Millî güvenlik; devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış

ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasıdır".

Aynı kanuna göre, *Millî güvenlik siyaseti* ise *"millî güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Millî Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç ve dış savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan bir rehber"* şeklinde tarif edilmektedir.

Millî güvenlik siyaseti; Millî siyasetin bir parçası ve gereği olarak iç ve dış tehdit ve müdahalelere karşı alınması gerekli görülen tedbirleri ve hareket tarzlarını belirler. Millî hedefler, iç ve dış tehditler değişmedikçe yeniden tespiti gerekmez. Uzun vadelidir. Tehditin kapsam ve mahiyetine göre hazırlanışı, tarihimize ve geleceğe yönelik perspektifler içersinde tahliller, müzakereler ve hatta münakaşalar yapılarak, mevcut bütün istihbarat değerlendirilerek binbir emek ve itina ile olur. Bu hazırlığa ilgili bütün bakanlıklar ve kurumlar katılır. Herhangi bir tehdide karşı Bakanlar Kurulu'na sunulacak bir siyaset dökümanının hazırlanışı ayları, hatta bir-iki seneyi bulur. Bu belge önce MGK'de incelenir. Daha sonra Bakanlar Kurulu'nun müzakere ve onayına sunulur. Bakanlar Kurulu kararı haline getirilerek uygulamaya konulur.

Dış siyaset tercihlerimizi değiştirecek şekilde uluslararası alanda yeni siyasi ve ekonomik gruplaşmalar veya dağılmalar olmadıkça, milli güvenliğimize yönelik tehditler değişmedikçe, milli siyaset ve onun bir parçası olan milli güvenlik siyaseti ile ilgili döküman değiştirilemez. İhtiyaca göre hazırlanışındaki usül ve esaslar çerçevesinde revizyona tabi tutulabilir. Tehdidin derecesine veya değişen önceliklerine göre yeni tedbirler geliştirilebilir.

Millî siyaset, değiştirilmedikçe iktidara gelen her hükümeti bağlar. Hükümetler tespit edilmiş bir siyaseti uygulamada belki yoğurt yemedeki farklılık gibi üslup değişikliği yapabilirler.

Devletlerin bekası ve uluslararası ilişkilerdeki güvenirliği uzun vadeli milli siyasetlerin uygulanışındaki kararlılığa bağlıdır.

Yeni bir tehdidin belirlenmesi veya mevcutların önceliklerinin değiştirilmesi, tartışmasız bir hükümet sorumluluğudur. Şüphesiz

bu sorumluluk devletin ilgili kurumlarının sağladığı somut bilgilere dayanılarak yerine getirilir. Hükümetleri oluşturan siyasi parti veya partilerin ideolojik tercihlerinin bu tercihte bir etkisi olmamalıdır. Böyle bir tercih, belki o tehdide karşı alınacak tedbirlerin değişik bir yorumla uygulanmasında faydalı olabilir.

Ülkemiz insanlarının siyasi tercih bölünmüşlüğü uzun bir süre daha devam edecektir. Seçim kanununda ne tür bir değişiklik yapılırsa yapılsın kurulacak hükümetler, milletin bütününe yakın bir tercih olmayacaktır. Bıçak sırtındaki güvenoyu ile durabilen tek parti hükümeti veya binbir pazarlık sonucu oluşan ortaklık hükümetleri bizleri yönetecektir. Bu siyasi manzara karşısında devletimizin bekası ve milli güvenliğimizin sağlanması ve devamı, mevcut milli siyaset ve milli güvenlik siyasetlerinin uygulanmasına bağlı kalacaktır. Aksi görüş ve arayışlar ise ülkemizi bir maceraya sürükleyecektir.

TARTIŞILAN BİR KURUM: MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

Türkiye son otuz yıldır ülkedeki siyasî ve sosyal olayların akışına bağlı kalınarak anayasal bir kurum olan Millî Güvenlik Kurulu'nun varlığını, yetkilerini, teşekkül tarzını, gerekliliğini v.s. tartışmaktadır. Bu yazının maksadı, tartışmaya bir kenarından katılarak konuya açıklık getirmeye çalışmaktır.

Tarihçe

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan yaklaşık on sene kadar sonra "millî seferberlik bakımdan vekillere (bakanlara) ayrılacak vazifeleri tespit etmek ve lâzım gelen esasları kararlaştırmak" üzere bir "Yüksek Müdafaa Meclisi" kurulmasına ihtiyaç duyulmuş ve Reisicumhur Gazi M. Kemal tarafından onaylanan 24 Nisan 1933 tarih ve 14443 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi ile böyle bir meclis/kurul teşkil edilmiştir. Meclis, Başbakan'ın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'na Büyük Harbiye Reisliğinin iştiraki ile oluşmaktadır ve Cumhurbaşkanı dilediği takdirde bu meclise başkanlık etmektedir. Bu kararnameye uygun olarak çıkarılan 10 Ağustos 1933 tarih ve 14819 sayılı başka bir kararname ile yürürlüğe konulan bir Talimatname ile Yüksek Müdafaa Meclisi'nin görevi, "Millî seferberlik ve memleketin müdâfaası bakımından vekâletlerce yapılması lâzım gelen ve fakat kanunî, malî, idarî

vesair hükümler dolayısıyle vekâletlerce yapılamıyan işleri" müzakere etmek, karara bağlamak ve bu kararların uygulanmasını takip ve kontrol etmektir şeklinde açıklanmıştır.[1]

Burada bir başka konuya dikkat edilmek gerekir. Söz konusu Yüksek Müdafaa Meclisi'nin teşkil olunduğu tarihlerde Genelkurmay Başkanlığı herhangi bir makama bağlı değildir. 3 Mart 1924 tarihli Şeriye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin ilgasına dair kanunun 8. maddesi ile Genelkurmay Bakanlığı kaldırılmış, Cumhurbaşkanına vekâleten ordunun barışta emir ve kumandasına memur en yüksek askerî makam olmak üzere Genelkurmay Başkanlığı kurulmuş ve Genelkurmay Başkanı, görevlerinde müstakil kılınmıştı. Askerî bütçenin TBMM'de sorumluluğu Millî Savunma Bakanına bırakılmıştı.[2]

1924 tarihli T.C. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 40. maddesi ile de Harp kuvvetlerinin emir ve kumandası barışta özel kanuna göre Genel Kurmay Başkanlığı'na verilmişti.[3]

1921-1944 yılları arasında Genelkurmay Başkanı Kurtuluş Savaşı'nın üç liderinden biri olan Mareşal Fevzi Çakmak'tır. Mareşal'in kişiliğine bağlı olarak yapılan bu düzenlemenin, yani Cumhurbaşkanına vekâleten barışta Ordunun emir ve komutasını Genelkurmay Başkanının yürütmesinin ve bu görevde müstakil olmasının getirdiği bazı yetki, koordinasyon ve siyasî mahzurları gidermek için böyle bir "Meclis" teşkiline gidildiği düşünülebilir. Nitekim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 40. maddesinde sözü edilen "Özel kanun" Mareşal Fevzi Çakmak'ın 1944 yılında emekli olmasından sonra 5 Haziran 1944 tarih ve 4580 sayılı kanunla gerçekleşmiş ve Genelkurmay Başkanlığı Başbakanlığa bağlanmıştır.[4]

II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra o dönemin iç ve dış siya-

1 Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği. 24 Nisan 1933'ten 1993'e 60. yıl, özel yayın 1993.

2 *Belgelerle Türk Tarihi* Dergisi, Kuruluşundan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı. Özel Sayı: 77-82. Temmuz-Aralık 1991, sh. 33.

3 Prof. Dr. Suna Kili, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa metinleri*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları 1985,. sh. 118.

4 Belgelerle *a.g.e.*, sh. 34.

sî ve askerî ihtiyaçlarının bir sonucu olarak Yüksek Müdafaa Meclisi'nin yerine 3 Haziran 1949 tarih ve 5399 sayılı kanunla "Millî Savunma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği" teşkil olunmuştur. Kurul, Başbakanın başkanlığında Bakanlar Kurulu tarafından seçilecek Bakanlarla Millî Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanından oluşmaktadır. Kurulun, Bakanlar Kurulunca seçilen ilk üyeleri İçişleri, Dışişleri, Maliye, Bayındırlık, Ekonomi ve Ticaret, Ulaştırma, Tarım ve İşletmeler Bakanlarıdır.

Millî Savunma Yüksek Kurulu'nun kanunla tespit edilmiş görevleri, Hükûmetçe takip edilecek millî savunma politikasının esaslarını hazırlamak; bütün devlet teşkilâtında, her türlü özel kurum ve teşkillere ve vatandaşlara düşecek millî savunma görevlerini tespit ile gereken kanunî ve idarî tedbirleri almak üzere yetkili makamlara sunmak ve bu tedbirlerin uygulanmasını kovuşturmak; Topyekün Millî Seferberlik Plânını barışta hazırlamak ve gereğinde tam olarak uygulanmasını sağlamak ve yurt savunmasıyla ilgili işlerden Başbakanının lüzum gösterdiklerini inceleyerek görüşlerini bildirmektir.[5]

1961 yılında kabûl edilen Anayasa, Kurulu anayasal bir kurum haline getirmiştir. Anayasanın 111. maddesi şöyledir:

"Millî Güvenlik Kurulu kanunun gösterdiği Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden kuruludur.

Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı Başkanlık eder; bulunmadığı zaman bu görevi Başbakan yapar.

Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir."

Anayasanın bu maddesi 20 Eylül 1971 tarih ve 1488 sayılı kanunla değişikliğe uğramıştır. Birinci fıkradaki kurul üyeleri arasına Başbakan dahil edilmiş ve "kuvvet temsilcileri" "Kuvvet Komutanları" olarak değiştirilmiştir. Üçüncü fıkradaki "yardımcılık etmek üzere" ifadesi metinden çıkarılmış ve "bildirir" fiili "tavsiye

5 Millî Güvenlik Kurulu, *a.g.e.*

eder" olarak düzeltilmiştir.

Görüldüğü gibi bu değişiklikle Kurul'un teşekkül tarzı asker üyeler bakımından güçlendirilmiş, Başbakanın kurul üyeliği kesinleştirilmiş, kurulun tespit ettiği görüşlerin "yardımcı olması" niteliği kaldırılmış bu görüşlerin "bildirilmesi" yerine daha kuvvetlendirilmiş bir ifade ile "tavsiye eder" fiili kullanılmıştır.[6]

1961 Anayasası ile yapılan bu düzenlemede dikkati çeken en önemli husus, daha önceki benzeri iki kuruluşun yani Yüksek Müdafa Meclisi ile Millî Savunma Yüksek Kurulu'nun görevlerinin seferberlik, memleket savunması, millî savunma politikasının esaslarını hazırlamak gibi tamamen savunmaya yönelik olmasına rağmen yeni teşkil edilen Kurulun görevinin "millî güvenlik" gibi kapsamı çok geniş bir terimle belirlenmiş olmasıdır.

Burada 1944 yılında Başbakanlığa bağlanan Genelkurmay Başkanlığının, 30 Mayıs 1949 tarih ve 5398 sayılı bir kanunla Millî Savunma Bakanlığına[7] ve 1961 tarihli anayasa ile tekrar Başbakanlığa bağlandığını hatırlamakta yarar vardır.

Millî Güvenlik Kurulu bugünkü şeklini 1982 tarihli anayasa ile almıştır. Anayasanın 118. maddesi önemli fıkraları şu şekildedir:

"Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir. Kurulun, Devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınır.[8]

6 Suna Kili, *a.g.e.*, sh. 204.
7 Belgelerle, *a.g.e.*, sh. 37.
8 Suna Kili, *a.g.e.*, sh. 292.

Millî Güvenlik Kurulunun 1982 Anayasası ile düzenlenen görevlerinde iki husus dikkati çekmektedir. Birincisi genel ifadesiyle millî güvenlik siyaseti hakkında Bakanlar Kurulu'na görüş bildirmektir. Bu ifadede bir bağlayıcılık görülmemektedir. Ancak, 9 Kasım 1983 tarih ve 2945 sayılı "Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği" Kanunu'nun 2. maddesinde Devletin Millî Güvenlik Siyaseti tarif edilirken MGK'nun belirlediği görüşler dahilinde Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç ve dış savunma hareket tarzlarını kapsayan siyaset denerek bu görüşlere bir bağlayıcılık getirilmiştir. İkinci husus ise Devletin varlığı ve bağımsızlığı ile iç güvenliğe yönelik tedbirlerin mecburî görülmesi ve bu tedbirlerin Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınması keyfiyetidir. Bu ifade, Balkanlar Kurulu'nu bağlayıcı ve Kurulu, Bakanlar Kurulu iradesinin üzerinde gören bir görüşe işaret etmektedir.

Paralellikler, çelişkiler, tartışmalar

Tarihçede görülen ilk iki kurulun teşekkülü ile Genelkurmay Başkanlığının statüsü arasında adeta bir paralellik vardır. Bu statülerde görülen mahzurları gidermek veya ahenk sağlamak gibi mülahazaların diğer maksatlarla beraber mütalâa edildiği düşünülmektedir. Her iki kurulda da askerî ihtiyaçlar ile bunların siyaseten karşılanması arasındaki uyumun sağlanması dikkate alınmıştır.

Kurulların kararname, talimatname, kanun ve nihayet anayasa ile ifade edilen görevlerin 1933'ten 1982'ye kadar ifade ediliş şekline bakıldığında, Türkiye yönetiminin ve siyasetinin giderek demokratikleşmesine paralel olarak bu görevlerin daha kapsayıcı, toplum hayatının neredeyse bütününü ilgilendiren bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. 1933 yılında teşkil olunan Yüksek Müdafaa Meclisi'nin görevleri millî seferberliğe inhisar ederken 1949'daki Millî Savunma Yüksek Kurulu'nun görevleri savunma politikalarını hazırlamak, devlet, özel kuruluş ve vatandaşlara düşecek savun-

ma görevlerini tespit ile gereken kanunî ve idarî tedbirleri almak gibi daha kapsamlı ifade edilmiştir. 1982 Anayasası ile buna uygun olarak çıkarılan kanun ise çok daha kapsayıcı ve neredeyse bütün kamu faaliyetlerini millî güvenlik kavramı içinde mütalâa edici görevler ortaya koymaktadır. Bu gelişimin sebeplerinden biri, Devlet yönetiminde sivil-asker yüksek bürokrasinin, demokrasinin gelişmesiyle elindeki yürütme gücünün, seçilerek gelen siyasetçinin eline geçtiğini farketmesinden duyduğu endişedir. Sivil-asker bürokrasi kaptırmakta olduğu gücü, millî güvenlik mülâhazaları ile kontrol altında tutmak ve bir kısmını tekrar ele geçirmek istemektedir. 1960, 1971 ve 1980 yıllarında ülke yönetimine yapılan askerî müdahalelerin sonunda gidilen anayasa düzenlemelerinde bu endişeler ve istekler somut anayasa maddeleri haline dönüşmüştür.

İkinci sebep sivil-asker bürokrasi ile siyaset ve siyasetçiler arasındaki güvensizliktir. Sivil-asker yüksek bürokrasi, siyasetçiyi şahsî ve parti çıkarlarını ülke menfaatlerinin önünde gören, bu çıkarları ile seçmen denen ve büyük çoğunluğu cahil, görgüsüz, ülke çıkarlarından habersiz bir kitleye oy almak için her türlü tavizi, sözü ve güvenceyi veren, kendisine güvenilmez, ülkenin geleceği emanet edilemez ama ne çareki anayasal düzen gereği kendilerinden vazgeçilemez bir tip olarak görmektedir. Bu görüşün arkasında halkı sürü olarak kabul eden onun kendisine verilenlerle yetinmesini bekleyen, halkın isteklerinin siyaseten ifadesini gereksiz gören, böyle istekler varsa bunlardan münasip görülenlerin zaten karşılanacağına, bunun için siyasetçinin ortaya çıkıp halk dalkavukluğu yapmasına gerek olmayacağına inanan bir kutsal, yüce, baba devlet anlayışının da olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer bir sebep 1960 yılına kadar devam eden uzun süreli tek partili hükûmet döneminin giderek sona ermesidir. Hükûmetler birden çok partiler tarafından kurulmakta ve iktidarda kalma süreleri giderek kısalmaktadır. Her gelen hükûmetle beraber üst düzey bürokrasinin neredeyse tamamı değişmekte, siyasî partilere yakınlık, o görevlere ehil olmaktan daha çok geçerli olmaktadır. Bu değişik-

likten askerî bürokrasi ile Dışişleri bürokrasisinin yerleşmiş usûl, gelenek ve yasalarla kendisini koruduğu görülmektedir. Bu durumda Devletin devamlılığı, tespit edilmiş siyasetlerin kesintisiz uygulanması nasıl sağlanacaktır? Bu ihtiyacı, değişimleri siyasî konjoktüre değil de yasalarla görev süreleri tespit edilmiş ve farklı uslûplarla ifade ediliyor olsa da aynı görüşe sahip asker üyelerin ağırlıklı olarak temsil edildiği Millî Güvenlik Kurulu gidermeye çalışmaktadır. Bu devamlılık Başbakanlığa bağlı ama başında kanun gereği Orgeneral/Oramiral rütbesinde bir genel sekreter bulunan ve görevlilerinin çoğunluğunu muvazzaf/emekli askerî personelin teşkil ettiği Millî Güvenlik Kurulu Genel sekreterliği tarafından sağlanmaktadır.

Bir başka sebep ise Türkiye'nin son otuz yılını kesintili de olsa bir terör, anarşi ve kargaşa içinde geçirmesidir. 1968-1971, 1977-1980 dönemleri sosyal çalkantıların yaşandığı, terör ve anarşinin bütün ülke sathında vatandaşı huzursuz ettiği binlerce insanın hayatını kaybettiği, sıkıyönetimlerin ilân edildiği, kısacası Soğuk savaşın iç güvenliği ve istikrarı yok edici eylemlerinin sürdüğü dönemlerdir. Ülke yönetimine 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde müdahale edilmesi herhalde tesadüf değildir. 1984 Ağustosundan beri devam eden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki bölücü terör faaliyetleri dahil bütün bu şartların hüküm sürdüğü, iç güvenliğin toplum hayatı için hayatî bir ihtiyaç olarak görüldüğü dönemlerde anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını, şartlar devam ettiği sürece tabii karşılamak gerekir.

Sonuncu bir sebep ise Türkiye'de siyaset yapan kişilerin büyük bir çoğunluğunun, Millî güvenlik, millî güç, millî siyaset, millî strateji, millî hedef ve millî menfaat gibi kavramların çok uzağında olmaları, bu konulardaki bilgi yetersizlikleridir. Bu siyasetçilerden bakan olma şansını yakalayan önemli bir bölümü değil bu kavramlar, standart yönetim ilkeleri hakkında dahi yeteri kadar bilgiye sahip görülmemektedir. Zaten çok kısa süren görevleri sırasında yeri geldiğinde bu konular hakkında bilgi sahibi olmakta ve siyasetin

gel-gitleri arasında onları da unutmaktadırlar. Görevden ayrılmış bir eski bakanın altında imzası da bulunan bir Bakanlar Kurulu kararnamesi ile uygulamaya konulan millî siyaset belgelerinden "Küçük kırmızı kitapçıklar varmış!" diye küçümseyici bir ifade ile bahsetmesini yadırgamamak gerekir.

Millî Güvenlik Kurulu'nun millî hayatımızı zaman zaman etkileyen karar ve faaliyetlerini eleştirirken bu sebepleri, olgunlaşmamış siyaset ve demokrasi anlayışının etkilerini, demokratikleşme sürecinin bu süreçten daha önce geçmiş olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de arızalarla dolu olduğunu gözardı etmemek gerekir.

Türk siyaset hayatında 1970'den bu yana Millî Güvenlik Kurulu'nun almış olduğu kararlar yüzünden iki büyük tartışma çıkmış, Kurulun görevleri, kararları yetki alanı tartışılmıştır. Bu tartışmalardan biri Millî Güvenlik Kurulu'nun 28 Mart 1970 aldığı bir karar ve bunun kamuoyuna açıklanış şekli üzerinde olmuştur. 1968'de başlıyan öğrenci olayları giderek artmış, üniversitelerde işgal ve boykot eylemleri maksadından uzaklaşarak ideolojik ve anarşik bir mahiyet almış, öğrenciler arasında başlayan sağ-sol ayrışması toplumun bütününe yayılma eğilimine girmişti. O tarihte MGK üyesi olan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral merhum Muhsin Batur, Kurulun 28 Mart 1970 tarihli toplantısını hatıralarında şöyle anlatıyor: "... Olaylar artmağa buna karşın olayları önleme ve kontrola alma gücü zayıflamaya başlamıştı. Aylık yapılan Millî Güvenlik toplantılarından kamuoyu birşeyler bekler haldeydi. Bu Kurul yasaya göre ancak tavsiye kararları alabiliyordu, kurulda hükûmet üyeleri çoğunlukta oldukları için onların istemedikleri bir karar zaten alınamazdı. (Bana göre bu durum normal ve doğru idi, çünkü devletin yönetiminden meclislere karşı hükûmet sorumlu idi.) Ama gene de birşeyler yapılması, ulusa moral verilmesi gerektiği kanısındaydım. Bu maksatla Güvenlik Kurulu'nun 28 Mart 1970 günük toplantısında söz alarak özetle şu konuşmayı yaptım:

Sayın Cumhurbaşkanım,

... Millî Güvenlik Kurulu'nun ne olduğu Anayasamızda belirtil-

miştir... istişarî bir kurul olup iç ve dış güvenlik konularında hükûmete tavsiyelerde bulunur. Ancak bu teorik bir ifadedir. Hakikat şudur ki... sağduyusu olan her Türk bu kuruldan başka şeyler beklemektedir.

... Bilhassa Silahlı Kuvvetler mensupları ile iç tehlikeler büyüdüğü ve devletin nizam ve güvenliğini zaman er geç Silahlı Kuvvetlerin manevî baskısı ile bu tehlikenin önüne, bu kurul delâleti ile geçilebileceğini ümit ve kanısı sağduyu sahibi sivil aydınlarda da yerleşmiştir.

Bu sebeple... yüksek kurulumuza beslenen ümitlerin yitirilmemesi için; Türk milletine, gençliğine, adalet makenizmasına, Üniversite ve Basına hitaben dikkatle hazırlanmış bir bildirinin yayınlanmasını uygun ve elzem gördüğümü saygı ile arzederim."[9]

Millî Güvenlik Kurulu'nun bildirisi özele, Kurul; "Üniversitelerimizin bulunduğu bazı şehirlerimizde meydana gelen hadiseleri üniversitede özerkliğini zedeler, vatandaşı tedirgin eder mahiyette" gördüğünden; "Bu gibi hareketlerin Devletin bütün imkânları ile karşısında bulunduğunu açıklamak fayda mülâhaza eder" ve "Devletimiz her türlü kanunsuzlukları mal ve can emniyeti ile millî güvenliğe, rejime yönelecek her türlü taşkınlıkları önleyecek güçtedir. Vatandaşlarımızın devlete, demokratik rejime güven ve itimat içinde işlerine devam etmelerini tavsiye eder" demekteydi. O günkü şartlar altında vatandaşları devlete ve demokratik rejime güvenmelerini tavsiye eden bu bildiri zamanın Başbakanı tarafından basın aracılığı ile kamuoyuna duyuruldu. Muhalefet partileri ve basın ve üniversite çevreleri gerek bildirinin içeriği, gerek MGK'nın yetkileri ve gerekse bildirinin Başbakan tarafından kamuoyuna duyurulması üzerinde büyük bir tartışma başlattı. Bu MGK hakkında kamuoyunda yapılan ilk büyük tartışmaydı. Prof. Bahri Savcı *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan "Millî Güvenlik Kurulu'nun açıklaması" başlıklı yazısında şöyle diyordu: "... Fakat bu kez Millî Gü-

9 Muhsin Batur, *Anılar ve Görüşler*, "Üç Dönemin Perde Arkası", Milliyet yayınları 1985, sh. 176-177.

venlik Kurulumuz saptadığı temel görüşleri herhalde hükûmete bildirdikten sonra bunun bir yönünü teşkil eden bir bölümünü de kamuoyuna açıklamıştır. Oysa ki o bir iç danışmanlık ve uzmanlık işi görür. Bu itibarla o, kamuoyu önünde, kamuoyu yaratma veya kamuoyunu eleştirme ve yönetme merkezi değildir... Bu suretle madem ki kendisi kamuoyu önüne çıkmıştır; o halde onun yaptığı eleştirinin de kamuoyu önünde değerlendirilmesi gerekir... Üzülerek görmek zoru hasıl olmuştur ki öğrenci hareketlerinin, bu günkü kanlı olaylar halini almasının temel nedeni; gerici kuvvetleri ve irticai, Demirel-Sükan tertipçiliğinin örgütlemesi ve aksiyona itmesidir... Açıklama bu noktayı tüm eleştirisi içine almamaktadır.

... Bu suretle söz konusu açıklama; bir Atatürk devrimciliği çizgisi içinde, bir radikal madernleşme gereksinmesini ta yürekten duyma kanalı içinde, birbirine dayalı zinde kuvvetlerden bir bölümünün, öteki bölümü artık mahkûm ettiği anlamını akla getirir olmuştur."[10]

Prof. Dr. Bülent Nuri Esen de aynı gazetede şunları yazmakta idi: "... Görevi anayasa ile belirtilmiş bulunan bu Kurul kendi başına bir yürütme işlemine girişmiş ve bir çok tespit, hüküm verme, devlet olarak konuşma, siyasî rejim üzerinde takdir gibi açıklamalar yanında ayrıca vatandaşlara belli bir davranış tavsiyesinde de bulunmuştur... Sivil otoritenin emri altındaki silahlı kuvvetler temsilcilerini bir kuvvet gösterisine karıştırmak demokratik hukuk devletleri yürütme organlarının aklına gelmiyecek sakat bir davranış olmuştur... acaba devlet niçin kendi gücünü ilân etmek gereğini duymuştur ve neden bu gücü Millî Güvenlik Kurulu ağzından ilân etmektedir diye düşünüyor insan."[11] Prof. Dr. Lütfi Duran ise yine *Cumhuriyet*'te bildiriyi ve MGK'nu şu ifadelerle eleştirmektedir: ...Bu heyetin herhangi bir karar almaya, bunu açıklamaya, Bakanlar Kurulu'ndan başka makam ve kişilere hitap etmeye yetkisi yok-

10 Bahri Savcı, "Millî Güvenlik kurulunun açıklaması", *Cumhuriyet* gazetesi, 3 Nisan 1970, Sayı 16408, sh. 2.

11 Bülent Nuri Esen, "Büyük Hastalık", *Cumhuriyet* gazetesi, 6 Nisan 1970, Sayı. 16411, sh. 2.

tur... Millî Güvenlik Kurulu, demokratik rejimin bütün müesseselerini anarşi hareketlerine karşı göreve çağırmakla âdeta kendini tüm devlet organlarının üstünde ve düzenin koruyucusu rolünde. görmektedir. İkinci Cumhuriyetin siyasî sisteminde hiçbir organ. ve makam diğerinin üstünde veya egemenliğin yegâne "dépositaire"i değildir. Cumhurbaşkanı, anayasanın koruyucusu sıfatıyla gerektiğinde kamu makamlarını ve halkı uyarmak için mesajlar yayınlıyabilir, fakat hiçbir tedbir ve karar alamaz. Kamu düzeninin ve millî güvenliğin sağlanması ve korunması mevzuunda, TBMM, Bakanlar Kurulu, Bakanlar ve kanunun yetkili kıldığı makamlar kendi alanları içinde işler ve eylemler yaparak görevlerini yerine getirirler. Cumhurbaşkanı ile Başbakanın ve bazı bakanların Millî Güvenlik Kurulu'nda yer alması, bu yardımcı kuruluşun doğrudan doğruya tedbir ve karar almasına imkân vermez"[12].

Millî Güvenlik Kurulu hakkında ikinci büyük tartışma, Kurulun 28 Şubat 1997 tarihinde aldığı ve irticaî faaliyetlerle ilgili karar üzerine başlamış ve halen de devam etmektedir.

Sonuç

Millî Güvenlik Kurulu gibi ülke güvenliği ile ilgili konularda ilgili kurumlar hemen bütün Batı demokrasilerinde bulunmaktadır. Ancak bu kurumlar tamamen bir danışma mekanizması içindedir. Yürütme, yetkileri yoktur. Türkiye de tartışma konusu olan husus Kurulun varlığı değil görevlerinin çok kapsamlı tutulması, teşkil tarzının asker ağırlıklı olması ve adeta yasama ve yürütmenin üzerinde bir güç halini almasıdır.

Kurulda sadece Genelkurmay Başkanının bulunması, görevlerinin yeniden düzenlenmesi eleştirileri azaltabilir. Zaten Genelkurmay Başkanının bulunduğu bir Kurulda Kuvvet Komutanlarının görüş ve rey izhar etmeleri Silahlı Kuvvetlerin gelenekleri ile de

12 Lütfi Duran, "Millî Güvenlik Kurulunun bildirisi", *Cumhuriyet* gazetesi, 8 Nisan 1970, sayı 16413, sh. 2.

bağdaşır gözükmemektedir. Kuvvet Komutanlarının uzmanlık alanlarında görüşlerine elbette başvurulabilir.

Millî Güvenlik Kurulu'nun, demokrasilerde bulunması gereken bir konumda bulunması ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış güvenlik ortamıyla ilgilidir. Bu ortam tehdit ve tehlikeler içinde ise görevleri ve teşkil tarzı ne olursa olsun Kurul, devlet yönetimindeki önemli mevkiini muhafaza edecektir.

Millî Güvenlik Kurulunun ve Kurul Genel Sekreterliğinin kanun, yönetmelik ve bunların dışında kendiliğinden yüklenmiş olduğu görevler biraz da hükûmet içi kuruluşların bu görevlerden kaçınmasından, sivil toplum örgütlerinin olmayışından, hükûmet içi kuruluşların ağır ve hantal işleyişinden ve genelde millî güvenlik konularından habersiz olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunlar giderildiği takdirde Kurul'un kamuoyu önündeki görüntüsü azalabilecektir.

Millî Güvenlik Kurulu kimilerini göre demokrasiyi vesayet altında tutmakta kimilerine göre demokrasiyi yol kazalarından korumaktadır. Her iki görüş de bakılan yere göre doğru olabilir. Ancak Kurul'un bir Türkiye gerçeği olduğu unutulmamalıdır. Siyaset bu gerçek bilinerek yapılacak, demokrasi bu gerçeğe rağmen ama onunla kavgaya girmeden geliştirilecektir.

Millî Güvenlik Kurulu değerlendirilirken Türkiye'nin son otuz yılının önemli bir kısmını terör ve anarşi içinde sıkıyönetimlerle, olağanüstü hallerle geçirdiği unutulmamalıdır. Anayasa değişikliklerinin, düzenlemelerinin ve yasaların durduk yerde MGK'nı yetkilerle lâf olsun diye donatmadığı bilinmelidir. Türkiye olağan şartlara doğru ilerledikçe hem demokratikleşme süreci hızlanacak ve hem de MGK'nun görev ve yetkileri kendiliğinden gereksiz hale gelecektir.

Gelişmiş demokrasilere sahip ve Türkiye'nin de benzemeye çalıştığı Batı ülkelerinde Silahlı Kuvvetler tartışmasız sivil otoritenin emrindedir. Ordunun sivil otorite üzerinde vesayetinin veya onun yetkilerini paylaşma hevesinin tartışması dahi yapılması mümkün

değildir. Ancak bu ülkelerde sivil otoritenin topla tüfekle donattığı ve gerektiğinde can pazarına atacağı Ordusunun ne düşündüğünü ifade edecek mekanizmalar geliştirilmiştir. Bu mekanizmalar her ülkenin geçirmiş olduğu demokrasi tecrübesine göre farklı şekilde oluşmuş olabilir. Türkiye de Batı demokrasileri ile kıyaslandığında böyle bir demokrasi tecrübesinin henüz başlarında bulunmaktadır. Bu tecrübenin sonunda Türkiye hem kendi gelenek ve toplumsal yapısına göre siyaset uslûbunu oluşturacak ve hem de Ordusu, Millî Güvenlik Kurulu ve diğer devlet kurumlarıyla sivil otorite arasındaki sağlıklı ve demokratik bir ilişkinin yolunu bulacaktır.

AVRUPA GÜVENLİK MİMARİSİ VE TÜRKİYE

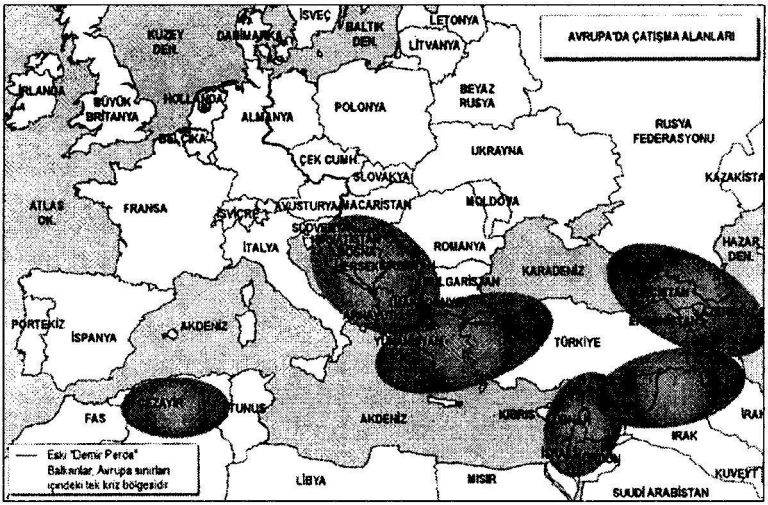
Güvenlik, kongreler, konferanslar

Güvenlik, bir ülkenin egemenliğinin ve bağımsızlığının her türlü tehdit ve saldırıdan emin olduğu, barış içinde millî refahını geliştirebilme imkânlarını kullanabildiği ortamı ifade eden genel bir kavramdır. Bu genel tanımlama çerçevesinde Avrupa, XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyıl başlarında güvenliğini, farklı ülkelerin öncülüğünde değişik sebeplerle toplanan kongreler ve barış konferansları ile sağlamaya çalışmıştır.

Napolyon Savaşları'ndan sonra toplanan 1814 Viyana Kongresi, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra toplanan 1878 Berlin Kongresi ve yapılan Berlin Barış Antlaşması ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra toplanan 1919 Paris Barış Konferansı ve yapılan antlaşmalar, Avrupa sınırları yeniden belirlemek, yeni devletçikler yaratıp güçlü devletlerin arasında tampon bölgeler oluşturmak, ittifak grupları meydana getirmek ve silahlanmayı kontrol altına almak gibi tedbirlerle Avrupa kıt'asında genel bir güvenlik ortamının yapılanmasına yönelik oldu. Ancak toplanan her kongre veya konferans ve imzalanan her antlaşma bir sonraki ihtilâfın sebebini oluşturdu. XX. yüzyılın ilk yarısında çıkan iki büyük dünya savaşı eskisine nazaran daha yaygın bir güvensizlik ortamının zuhuruna sebep oldu.

Yeni bir dönem: NATO

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Sovyetler Birliği, ABD,

İngiltere ve Fransa'nın liderleri önce Yalta'da savaşın hemen bitiminden sonra Potsdam'da biraraya gelerek diplomasinin alışılmış usullerine göre Avrupa'da sınırları yeniden düzenleyerek, nüfuz bölgelerini belirleyerek ve Milletler Cemiyeti'ni, Birleşmiş Milletler adı altında yeniden örgütleyerek uzun süreli bir barışın esaslarını oluşturmaya çalıştılar. Aslında yapılan iş galip gelenlerin millî menfaatlerini gözetmeye çabalamasından başka birşey değildi. Zira, Almanya'ya karşı savaşı yürütmüş olan Batılı müttefikler ile Sovyetler Birliği arasında Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasının dışında ortak bir çıkar alanı mevcut değildi. Daha da önemlisi arada kapatılması imkânsız ideolojik farklılıklar vardı.

Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin işgal etmiş olduğu ülkelerde Sovyet Ordusu'nun desteğiyle Komünist Partiler, demokratik teamüller dışında yöntemler kullanarak iktidarı ele geçirdiler. Sovyetlerin bu fiili genişleme siyaseti karşısında Batılı ülkeler arasında herhangi bir siyasî veya askerî bir dayanışmayı ortaya koyacak bir antlaşma ve örgütlenme yoktu. Barış ve güvenliğin sağlanmasından yükümlü olan Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi'ndeki

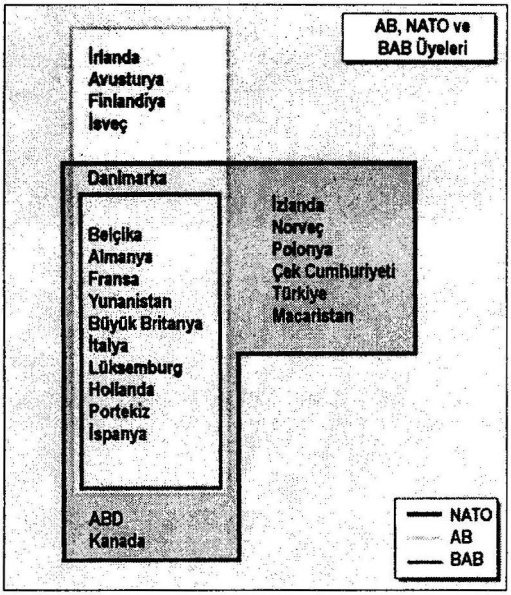
Sovyet vetosu nedeniyle karar alamaz durumdaydı.

17 Mart 1948 tarihinde İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan "Brüksel Antlaşması" ile bu beş ülke muhtemel bir tecavüze karşı kuvvetlerini birleştirmeyi kabûl ettiler. Böylece, Mareşal Montgomery'nin komutasında ilk müşterek askerî teşkilat kuruldu. Böylece 1955 yılında Batı Avrupa Birliği adını alacak olan teşebbüs gerçekleşti.

Batı Avrupa Birliği, Batı Avrupa'nın müşterek savunma yolunda attığı ilk adımdı. Bu beş ülkenin askerî gücüyle etkili bir savunma sistemi kurulamıyacağı açıktı. Sovyetlerin askerî gücü karşısında kuvvet dengesinin Batı Avrupa lehine dönmesi ABD'nin ve Kanada'nın savaş yıllarında olduğu gibi bu ittifaka girmeleri ile mümkündü. ABD'nin kendi iç siyasî engellerini aşması ile böyle bir ittifak gerçekleşti ve 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması ile İttifak, bilinen yaygın adı ile NATO kurulmuş oldu. BAB'a dahil beş ülkeyle beraber müzakere sürecinde çağrılan İtalya, İzlanda, Danimarka, Norveç ve Portekiz'inde katılımı ile NATO'nun üye sayısı 12 oldu. Türkiye ve Yunanistan 1952, Almanya 1955, İspanya 1982, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti 1999 yılında İtitfak'a üye oldular.

NATO, kurulduğu 1949 yılından 1999 yılına kadar geçen 50 sene içinde Avrupa'nın güvenliğini tartışmasız bir şekilde temin etmiştir. Tehdidin mahiyetinin ve büyüklüğünün belli olduğu ilk 40 yıl içinde savunma stratejileri ve askerî kuvvet yapıları tehdide yönelik olarak tespit edilmiş ve uygulanmıştır.

Türkiye, tetiklerin çekilmediği silahların ve silahlı kuvvetlerin doğrudan kullanılmadığı bu soğuk savaş döneminde, ülke dışından kendisine yönelebilecek silâhlı tecavüzlere karşı güvenliğini, NATO'nun bir üyesi olarak sağlayabilmiştir. Her ne kadar bu dönem içinde bir kanat ülkesi olarak Türkiye'nin gerek NATO'ya tahsis ettiği kuvvetler üzerindeki emir-komuta yetkisi hakkında gerekse ülkenin belirli bir bölgesine yönelik mahdut hedefli bir tecavüz vukuunda NATO'nun bütünüyle reaksiyon göstermesi hususunda tered-

dütleri, endişeleri hatta zaman zaman korkuları oldu ise de 40 yıllık süre içinde ülke güvenliğinin sağlanmış olduğu bir vakıadır.

NATO'nun oluşturduğu güvenlikte, genelde en büyük etkenin nükleer dehşet ortamında ABD'nin sağladığı nükleer şemsiyenin büyük payı olduğunu burada belirtmek gerekir.

Görüldüğü gibi son iki yüzyıl içinde Avrupa güvenliğinin mimarî uslûbu konferanslardan, kongrelerden barış antlaşmalarından, ikili, üçlü, dörtlü ittifaklardan önemli bir kısmını Atlantik ötesindeki bir ülkenin sağladığı tarihin görmüş olduğu en büyük askerî gücün ve örgütün kullanıldığı kollektif bir güvenlik anlayışına kadar değişiklikler göstermiştir.

Bir süper güç olarak ABD ve NATO

II. Dünya Savaşı'nın sonunda, dünya iki süper gücün ortaya çıkışına şahit oldu. Sovyetler Birliği'nin süperliği 45 sene kadar sürdü. ABD'ninkinin daha ne kadar süreceği belli değil.

XXI. yüzyılın tek kutuplu bir dünyada yaşanmıyacağı, daha başka güç odaklarının zuhur edeceği muhakkaktır. Ancak ABD'nin süper güç konumunu bir yüzyıl daha sürdüreceği de büyük bir ihtimalle kesindir.

II. Dünya Savaşı'nın bitiminden bir kaç sene sonra ABD bir süper güç olarak dünya çapında sorumlulukları olduğunun farkına vardı. Kuzey Amerika'da ve Pasifik Okyanusu'na dağılmış sayısız adalarda oturarak bu sorumlulukları yerine getiremezdi. Avrupa halâ dünyanın merkezi idi. Avrupa'da söz sahibi olunmadıkça süper güçlük iddiaları da yeterli dayanaktan yoksun olacaktı. 1950'den sonraki yıllar ABD'nin ekonomik ve askerî gücü ile Avrupa'da itirazsız söz sahibi olduğu yıllardır. Güvenlik ihtiyacının gerektirdiği ağır savunma harcamaları, ABD'nin varlığı ile NATO'nun Avrupalı üyeleri için hafifliyor, savunmadan kısılan imkânlar sosyal devletin gereklerine harcanabiliyordu. Bu arada Türkiye modern harp silâh ve araçlarına biraz daha fazla sahip olabilme uğruna ekonomik gücünün çok üstünde bir silahlı kuvveti muhafaza ederek hem NATO'nun insan gücü açığını kapatıyor ve hem de kendi teknolojik yetersizliğini bu şekilde telâfi etmeye çalışıyordu.

NATO içindeki ABD'nin üstün durumu İttifak'ın Batı Avrupalı üyelerini rahatsız etmeye başlamıştı. Avrupa Birliği fikri son 50 yıl içinde adım adım gerçekleşip "Birleşik Avrupa Devleti" hedefine doğru ilerlendikçe Avrupa devletlerinde ABD'nin askerî vesayetinden kurtulma düşüncesi de gelişmeye başladı. Zaten Fransa 1966 yılında İttifak'ın askerî yapısından çekilmişti. Öte yandan ABD'de İttifak içinde yüklendiği ağır ekonomik-askerî yükümlülüklerden hoşnut değildi. Batı Avrupalı İttifak üyelerinin daha fazla yükümlülük almasını istiyordu. Zamanın ABD eski Dışişleri Bakanı H. Kissinger bir konuşmasında NATO'yu Doğu Bloku karşısında bir kolu bağlı olarak döğüşmek zorunda kalan bir boksör'e benzetmişti. Bağlı kol durumunda olan Batı Avrupalı İttifak üyelerinin de döğüşe katılması gerekiyordu.

1984 yılında ABD'nin Sovyetler Birliği ile uzun menzilli füzelerin sınırlandırılması pazarlığına girmesi ve Yıldız Savaşları Projesi ile Kuzey Amerika'yı koruma girişimleri İttifakın Batı Avrupalı üyelerini yeni arayışlara sevketti. Batı Avrupa'nın Güvenlik Mimarîsinde yeni bir uslûp değişikliğine gidiliyordu.

Batı Avrupa Birliği, Türkiye'nin durumu

1984 yılından itibaren İttifakın Batı Avrupalı üyeleri, Avrupa Savunma Kimliği'nin belirlenmesi ve üye ülkelerin savunma gayretlerinin koordine edilmesi çalışmalarını başlattı. 1987 yılında üye ülkeler güvenlik ve savunma boyutları oluşmadıkça Avrupa'nın bütünleşmesi gayretlerinin noksan kalacağı görüşüne vardılar ve bu konuda ortak bir politika oluşturmayı kararlaştırdılar. Böylece NATO içindeki Batı Avrupalı üyelerin oluşturduğu Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) Avrupa Birliği'nin (AB) savunma ve güvenlik cihazına dönüşümü süreci başlamış oldu.

1992 yılında AB üyesi olan on ülke (Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya ve İngiltere) "tam üye"; AB üyesi olmayan İzlanda, Norveç ve Türkiye "ortak üye" olarak tanımlandı. Aynı yıl BAB'ın görevleri:

- İnsanî yardım, kurtarma ve tahliye operasyonları
- Barışı koruma
- Kriz yönetiminde Muharip Kuvvet kullanılması olarak belirlendi.

Bu şekilde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği kabul edilmiş ve BAB'ın NATO'nun Avrupa ayağı ve AB'nın savunma bileşeni olması öngörülmüştür. Bu arada NATO'nun doğrudan Avrupa'yı ilgilendiren bazı görevleri BAB'a devredilmiştir. Türkiye BAB'a Ortak Üye olduktan sonra NATO'dan BAB'a devredilen Avrupa Uzun Vadeli Planlama Grubu, Avrupa Muhabere Grubu, Avrupa Lojistik Grubu ve Avrupa Silahlanma Grubu gibi çalışma gruplarında ve bu gruplarla ilgili konsey çalışmalarında veto hakkı dahil tam üye haklarına sahip oldu. Ancak, bunların dışında BAB'da yapılan bütün çalışmalara Türkiye iştirak etmesine, tekliflerde bulunabilmesine, alınan kararlara rezerv koyabilmesine rağmen 10 tam üye tarafından alınan kararları veto edememektedir. Bununla birlikte Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) çerçevesinde

NATO imkânlarının kullanılacağı yukarda ifade edilen BAB görevleri ile ilgili operasyonlara Türkiye'nin tam üye hakları ile katılabileceği 1997 yılında kabûl edilmiştir.

Son gelişmeler, NATO ve AGSK'nin geleceği, Türkiye'nin endişeleri

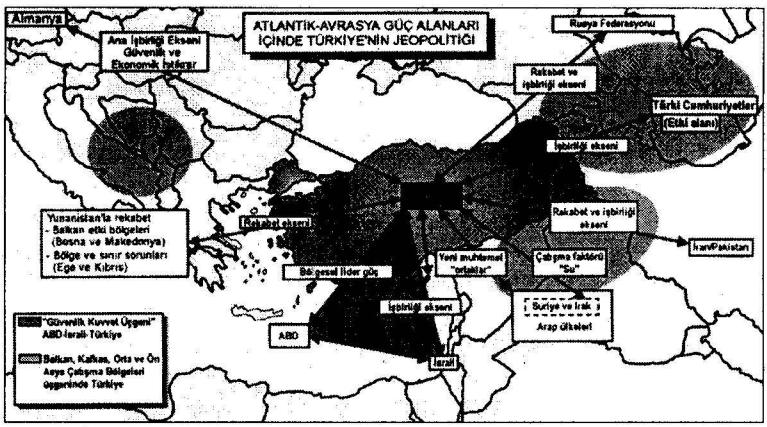
Nisan 1999'da Washington'da toplanan NATO zirvesinde NATO'nun yeni Stratejik Konsepti onaylandı. Strateji bölümünde, AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesine devam edileceği vurgulandı. NATO'nun askerî olarak dahil olmadığı operasyonlarda BAB'nin ya da kararlaştırılacak başka bir oluşumun, bütün Avrupalı müttefiklerin tam katılımını göz önünde bulundurarak politik kontrol ve stratejik yönlendirmesi altında, imkânlarını olay bazında (her olay için ayrı ayrı) ve fikir birliği içersinde kullanmalarını sağlayarak Avrupalı müttefiklere kendi başlarına hareket etme imkânı ilke olarak kabûl edildi.

1999'un Haziran ayında yani NATO Washington, zirvesinin hemen sonrasında AB'nin Köln zirvesinde görevi Ekim ayında sona erecek olan NATO Genel Sekreterliği'ne ve Müşterek Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği'ne atandı. Bu görev bir manâda AB'nin Dışişleri ve Savunma Bakanlığı olacaktı (Bu nedenle J. Solana'ya basında hemen "Bay Avrupa" adı verildi).

Köln Zirvesi sonunda yayınlanan deklarasyonda AGSK ile ilgili olarak NATO imkânlarından yararlanılmasından ve AGSK'nın NATO çerçevesi içinde geliştirilmesinden söz edilmemekte, AB tarafından üstlenilecek kriz yönetimlerine AB üyesi olmayan NATO üyelerinin operasyonlara katılabileceği ifade edilmektedir.

23 Kasım 1999'da Lüksemburg'da toplanan BAB Savunma ve Dışişleri Bakanları Konseyi, AB'nın BAB'a vereceği savunma ve güvenlik görevlerinin ayrıntılı tanımını AB'nin Aralık ayı içinde yapacağı Helsinki zirvesine bıraktı.

Soğuk savaş sonrası siyasî gelişmeler, NATO ve AB içinde

BAB'ın yüklendiği ve AB içinde onun savunma bileşeni olarak yükleneceği yeni görevler dikkate alındığında NATO'nun nükleer caydırıcılık ve İttifak antlaşmasındaki 5. maddede ifadesini bulan ortak savunma görevlerini muhafaza edeceği, Barışı Destekleme Harekâtı, Kriz Yönetimi (Bosna ve Kosova tipi görevler) ve Barış için Ortaklık gibi faaliyetleri kapsayan yeni bir Güvenlik Mimarîsinin Avrupa Birliği çatısı altında oluşturulacağı görülmektedir.

Avrupa güvenlik mimarîsinin gelmiş olduğu bu safhada Türkiye'nin endişeleri başlamaktadır.

NATO antlaşmasının meşhur 5. maddesi üye ülkelere yönelecek fiili bir saldırıya mukabele yükümlülüğü getirmekte idi. 5. maddenin bu hükmüne rağmen bir kanat ülkesi olarak Türkiye, sadece kendisine yönelik bir tecavüz karşısında küçük bir askerî kuvvetle "bayrak gösterme"sinin ve lojistik desteğinin dışında NATO'nun bütünüyle yardımına koşmayacağı endişesini hep duymuştur. Meselâ Sovyetler Birliği'nin Doğu Anadolu'da sınıra yakın, Türkiye'nin bir iki ilini hedef alan mahdut hedefli bir tecavüzde bulunması ve hedefinin sınırlı olduğunu dünya kamuoyuna duyurması halinde NATO'nun geri kalan 14 üyesi topyekün bu saldırının defedilmesi için bu ülkenin yardımına koşacak mıydı? Yoksa sembo-

lik bir kaç küçük askerî birliğin gönderilmesi ile mi yetinilecekti? Doğu Anadolu'da adı bile duyulmayan geri kalmış birkaç şehir ve kasaba, Avrupalı ve Amerikalı gençlerin ölüme gönderilmesine değer miydi? Böyle bir tecavüzle başlayan olaylar zinciri nükleer silahların kullanılmasına kadar varmaz mıydı? Gerçi bütün bu ihtimallere karşı müşterek plânlar yapılmıştı ama endişe de devam etmişti. Siyasî olaylar, Sovyetlerin niyetleri, NATO'nun caydırıcılığı, bütün bu endişelere rağmen soğuk savaş yıllarında Türkiye'nin güvenliğini sağlayabilmiştir.

Soğuk savaş sona erdiğinde diğer NATO üyesi ülkelere olduğu gibi Türkiye'ye de yönelmiş genel bir tecavüz tehlikesi ortadan kalktı. Avrupa AB çatısı altında geliştirmekte olduğu yeni oluşumu hızlandırdı. Türkiye NATO içersinde şekillenen BAB'ın ne tam içinde ne de tam dışındaydı. BAB, AB'nin savunma bileşeni olma yolunda birbirini takip eden AB zirveleri ile ilerlerken görünen o ki Türkiye bu oluşumun dışında kalmak durumundadır. Her ne kadar NATO'nun yeni stratejik konsepti NATO ile AB'nin girişeceği muhtemel operasyonlar arasında bir bağ kuruyorsa da bu bağ NATO imkânlarının kullanılma durumuna bağlıdır.

AB Genel Sekreteri, Müşterek Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi J. Solana bir gazeteciye verdiği mülâkatta şunları söylüyor:

"Henüz AB üyesi olmayan NATO ortaklarıyla ilişkilerde son derece tedbirli, ihtiyatlı, yapıcı ve olumlu olacağız. AB, yeni bir güvenlik ve savunma politikası tesis etme kararı aldığı andan itibaren bu anlayışla yola çıktı. AB'ye henüz üye olmayan NATO ülkeleri kararları etkilemek imkânına sahip olabilecek ve katılmak istedikleri barış operasyonlarında, AB üyeleri ile aynı düzeyde yer alabilecektir..."

Şimdi Türkiye'nin önünde iki endişe konusu var. Bunlardan birisi genel bir savaş tehdidinin ortadan kalktığı ama yerel savaşların her zaman çıkma ihtimalinin olduğu bir ortamda NATO'nun genel caydırıcılığının etkinliği ne olacaktır ve böyle bir durumla karşı

karşıya kalan Türkiye'nin güvenlik ihtiyacı nasıl karşılanacaktır? Bölgesel bir savaşta, Türkiye'nin saldırıya uğrayan ülke olması çok uzak bir ihtimal dahi olsa elli yıl ileriye dönük bir güvenlik arayışı kaçınılmazdır. Gelecek elli yıl içinde AB'ne tam üyelik gerçekleştiği takdirde bu güvenlik ihtiyacının karşılanacağı tabiidir.

Endişe konularından ikincisi ve en önemlisi Avrupa'yı ve Türkiye'yi yakından ilgilendiren ve Türkiye'nin millî menfaatleri olduğu bölgelerde güvenlikle ilgili konularda karar alma mekanizması içinde söz ve hak sahibi olamamasıdır. Solana'nın dediği gibi AB üyesi olmayan ülkeler -Türkiye- kararları etkileme imkânına sahip olabilecek, yani görüş bildirebilecek, öneride bulunabilecek, varsa elindeki bazı kozları alınacak kararın kendi istediği şekilde oluşması için kullanabilecek ama kararı alan veya onu veto eden ülkelerden biri olamayacaktır. İsterse ve kabûl edilirse operasyonlara katılabilecektir. Bunun anlamı şudur: Gelecekte Türkiye'yi yakından ilgilendiren Balkanlar'da (Meselâ Arnavutluk'ta, Makedonya'da, yine Bosna'da ve Kosova'da ve Sancak'ta) Kosova ve Bosna benzeri bir olayda AB'nin müdahalesi için Türkiye uğraşacak, didinecek ama karar alma anında söz sahibi olamayacaktı. Bu Türkiye'nin doğrudan kendisini ilgilendiren güvenlik konularında bir kenarda kalması demektir.

Bosna ve Kosova'da Avrupa'nın bir karar almada yetersiz kaldığı, Türkiye'nin çabaları, sonunda ABD'nin itelemesi, organizasyonu ve askerî güç imkânları ile her iki bölgeye gecikmeli olsa da müdahale edilebildiği ileri sürülerek yine ABD öncülüğü beklenmelidir diye düşünülebilir. Ancak görülen odur ki XXI. yüzyılın ilk çeyreği bu öncülüğün (önderliğin) AB'ne devredileceğidir. BAB'ın önümüzdeki bir kaç yıl içinde AB'ne devredilmesi öngörülmektedir. Türkiye AB'ne tam üye oluncaya kadar BAB içinde elde ettiği kazanımların yani BAB kuruluşlarındaki üyeliklerin veto ve rezerv haklarının en azından muhafaza edilmesi gerekmektedir. Yeni Stratejik konsepte göre yukarda misal olarak verilen bölgede çıkan bir krizde NATO imkânları yani hava alanları, radar ve hava-deniz sey-

rüsefer sistemleri, uydu ve diğer iletişim sistemleri kullanıldığı takdirde Türkiye BAB içindeki kazanımları ile ve konsepteki ilkeyle karar alma süreçlerinde etkili olabilmelidir.

Güvenlik çok boyutlu ve uzun vadeli politika isteyen bir iştir. Hasılası, ülkenin önündeki uzun yıllara hizmet etmelidir. 1950'li yılların başında NATO'ya giriş ile Türkiye'nin sağladığı güvenlik, sorumlu kişilerin duyduğu endişeler bir yana, elli yıl içinde yetişen nesilleri bu endişelerden habersiz bir savaş korkusundan azade yaşamasını sağlamıştır.

NATO ve Avrupa'nın yeni bir oluşum süreci içinde bulunduğu yaşadığımız şu yıllarda, etkisi ve etkinliği azalabilecek bir NATO'nun yerine ve/veya onun yanında yeni bir güvenlik sistemi içinde Türkiye'nin her türlü hakları ile yer alması önümüzdeki bir elli yıl daha gelecek nesillerin güven içinde yetişmesini ve Türkiye'nin millî menfaatlerinin korunmasını sağlayacaktır.

BİR GÜVENLİK SİYASETİ BİLDİRGESİ

NATO, Türkiye'nin emin güvenlik örgütü olma niteliğini devam ettiriyor. Genişleme sürecinde olan ve kendisine yeni stratejiler belirlenmesine çalışılan ittifak içinde Türkiye'nin pozisyonunun ne olacağı tartışmalıdır. Söylenildiği gibi Balkanlar-Ortadoğu ve Kafkasya istikrarsızlık üçgeninin ortasında istikrarlı ve demokratik bir Türkiye'ye önemli görevler mi düşecektir?

Arap dünyasını teşkil eden devletler, uluslararası camiada yer aldıklarından bu yana, bir kaç istisnası hariç, Türkiye ile hep mesafeli olmuşlardır. Ortak bir tarihe, dine, kültürel değerlere sahip olduğumuz iddiası pratikte bir değer taşımamaktadır. Sınır ötesi akan sular konusunda ilgili devletin pek fazla bir çaba harcamasına gerek kalmadan, karşımızda organize olmuş bir Arap dayanışmasını bulmaktayız.

54. Hükûmet döneminde başlatılan G-8'ler politikasına neler olduğunu bilemiyoruz. İç politikasının bütün geleceğini gerektiğinden fazla bir laiklik tartışmasına bağlamış olan Türkiye'nin karşılaşacağı uluslararası sorunlarda bir-iki geleneksel dostunun dışında İKÖ (İslam Konferansı Örgütü) içinden bir yardım geleceğini beklemesi iyimserlik olarak değerlendirilmelidir.

Kafkaslar ötesinde ve Orta Asya'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra meydana çıkan bağımsız devletlerin hemen hepsi ile (Ermenistan hariç) yakın ilişkilerimiz var. Ermenistan ile olan, daha doğrusu olmayan ilişkinin merkezinde Dağlık Karabağ soru-

nu ile tarihten kaynaklanan psikolojik etkenler bulunuyor. Rusya, bütün bu ülkeleri kendi nüfuz ve menfaat alanı içinde görüyor ve bu devletlerle olan her türlü ilişkiyi, verilen bütün teminata rağmen kendi çıkarlarına karşı girişilmiş bir hareket olarak değerlendiriyor ve ilerde birgün hesabını sormak üzere bir kenara kaydediyor.

Uluslararası arenada zaman zaman yalnız bırakılmışlık, bir kenara itilmişlik duygusunu yaşayan Türkiye, terörle mücadele ve Avrupa Birliği'ne üye olma gibi kendini çok yakından ilgilendiren konularda desteği Atlantik ötesi bir ülkeden ABD'den görüyor. Devletler arasındaki ilişkilerde sağlanan desteklerin, imkânların, kolaylıkların mutlak bir karşılığı vardır. ABD'nin vermekte olduğu desteğin bedeli, şu veya bu şekilde mutlaka ödeniyordur veya bir gün ödenmesi istenecektir.

Millî güvenliği sağlayacak tedbirlerin tespit edilip alınmasında hasım olanların kadar dost ve müttefik olarak bilinen devletlerin de imkân ve kabiliyetlerinin ve en önemlisi de niyet ve maksatlarının bilinmesi önemli bir husustur. Niyet ve maksat söz konusu devletin geçmişteki davranışlarından, resmî görüşü yansıttığı bilinen yazarların yazılarından, uluslararası ilişkilerle ilgilenen bilimsel kurumların araştırmalarından ve o devletin resmî beyanlarından çıkarılır. Aşağıda özeti sunulan böyle resmî bir beyandır (*Yeni bir Yüzyıl için Millî Güvenlik Siyaseti*, Beyaz Saray, Ekim 1998). Bu beyan, ABD'nin XXI. yüzyılda kendi millî güvenlik siyasetini nasıl tespit ettiğini anlatmaktadır.

Belgenin uslûbu dikkat çekicidir. ABD, menfaatlerini sıralıyor, dünyanın hangi bölgesinde ne tür çıkarları olduğunu söylüyor, bu çıkarlarının sağlanması için neler yapacağını belirtiyor ve bunlar için dünyayı nasıl şekillendireceğini anlatıyor. Tespit ettiği tehditlere karşı koymada önderliğinin kaçınılmaz olduğunu ileri sürüyor.

ABD, XXI. yüzyılın ilk çeyreğinde, siyasetinin belirlediği hedefleri elde edebilir mi? Bu ilerde görülecektir. Dünyada tek süper güç olarak kalan ABD'nin karşısına onu dengeleyecek ikinci bir güç veya güçler çıkıncaya kadar, kendisini firenleyecek uluslarara-

sı toplumun tepkisinden ve kendi ahlakî değerlerinden başka bir mekanizmaya sahip değil.

Tek gücün dünyayı şekillendirmeye çalışacağı önümüzdeki yüzyılda Türkiye'yi yönetenler dış politika uygulamalarında ilişkide olunan hasım ve dost devletlerin niyet ve maksatlarını iyi tespit etmeli; kendi politikalarını, niyet ve maksatlarını kamuoyuna anlatmalı ve onun desteğini kazanmalıdırlar.

Yeni bir yüzyıl için millî güvenlik siyaseti*
(Özet)

Giriş

Devletimizin kuruluşundan bu yana belirli ihtiyaçlar hep sabit kalmıştır. Hem yurtiçinde, hem de yurtdışında Amerikalıların hayatlarını ve kişisel güvenliklerini korumalıyız. Amerika Birleşik Devletleri'nin değerlerine, kurumlarına ve topraklarına el değdirmeden onun hükümranlığını, siyasî özgürlüğünü ve bağımsızlığını devam ettirmeliyiz. Milletin ve vatandaşların mutluluk ve refahını arttırmalıyız.

Küreselleşme -ekonomik, teknolojik, kültürel ve siyasî bütünleşme süreci- millet olarak sınırlarımız ötesindeki olaylardan gittikçe etkilenmek anlamına gelmektedir. Uluslararası kurallara uymayan devletler ve etnik ihtilaflar dünyanın pekçok önemli bölgesinde bölgesel istikrarı ve ekonomik gelişmeyi tehdit ediyor. Kitlesel Tahrip Silahları (KTS), terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve örgütlü suçlar, millî sınırları aşan küresel endişe konularıdır. Kaynakların tükenmesi, süratli nüfus artışı, çevresel hasarlar, yeni salgın hastalıklar ve kontrol edilemeyen mülteci akınları gibi bir zamanlar çok uzakta görülen meseleler şimdi Amerika'nın güvenliğini önemli öl-

* *Yeni Bir Yüzyıl İçin Millî Güvenlik Siyaseti*, Beyaz Saray, Ekim 1998.

çüde etkilemektedir. Eğer dış pazarlar çökerse veya bizi dışarda bırakırsa işçilerimiz ve iş dünyamız bundan zarar görecektir ve başkalarının da aynı standartlara ulaşmasını sağlayamazsak, ülke içindeki yüksek çevre standartlarımız bizi koruyamıyacaktır. Kısacası, vatandaşlarımızın diğer milletlerin istikrar ve refahından, onların uluslararası normları ve insan haklarını desteklemelerinden, uluslararası suç örgütleri ile mücadele yeteneğinden, açık pazarlarından ve çevreyi koruma gayretlerinden doğrudan çıkarı vardır.

Siyasî yaklaşımımız, eğer yurtiçinde güvende olmak istiyorsak, yurtdışında önderlik etmemiz gerektiğini; ancak yurtiçinde güçlü olmadıkça da dışarda önderlik edemiyeceğimizi kabûl eder. Diğer devletlerin ve devlet dışı aktörlerin faaliyetlerini etkilemek üzere uygun olan millî güç unsurlarımızı kullanmaya hazır ve istekli olmalıyız. Bugünün karmaşık güvenlik ihtiyaçları millî güç unsurlarımızın güvenlik hedeflerimizi elde edecek şekilde bütünleştirmemizi gerektirmektedir. Küresel liderliği kullanmak ve menfaatlerimizi paylaşan devletler topluluğunun tercih edilen güvenilir bir ortağı olmaya devam etmek için irademizi ve yeteneklerimizi göstermeliyiz. Geçmişte gördük ki uluslararası camia Amerika'nın liderliği olmadan kuvvetli bir şekilde hareket etmeye ekseriya isteksiz oluyor. Pekçok durumda ortak bir tehdide uluslararası bir mukabelede bulunmak için ABD, gereken önderliği ve imkânları sağlayabilecek yegane devlettir. Dünyada Amerika'nın önderliği ve taahhüdü, güvenliğimiz için hayatî değerdedir, böylece milletimiz ve dünya daha güvenli ve müreffeh olacaktır.

Uluslararası önderliğimizin temel unsuru, demokratik ideal ve değerlerimizin gücüdür. Siyasetimizi tespit ederken şunu gördük ki demokrasinin yaygınlaşması Amerikan değerlerini destekler, hem güvenliğimizi ve hem de refahımızı kuvvetlendirir. Demokratik hükûmetler büyük bir ihtimalle müşterek bir tehdide karşı birbiriyle işbirliği içinde olurlar, serbest ticareti teşvik ederler ve ekonomik gelişmeyi arttırırlar. Bu hükûmetlerin bir harbe sebep olması ve insan haklarını ihlâl etmesi daha az muhtemeldir. Bundan dolayı de-

mokrasiye ve serbest pazara doğru gidişte dünyada görülen temayül Amerikan menfaatlerini geliştirir. ABD, dünya ile aktif bir şekilde ilgilenmeye devam ederek bu temayülü destekleyecektir. Bizi gelecek yüzyıla işte bu siyaset taşıyacaktır.

ABD milli menfaatlerinin geliştirilmesi

Millî Güvenlik Siyasetinin maksadı, milletimizin temel ve devamlılık gösteren ihtiyaçlarının korunmasını temin etmektir. Bu ihtiyaçlar, Amerikalıların hayatlarını ve güvenliklerini korumak; değerlerine, kurumlarına ve toprağına el değdirmeden ABD'nin hükümranlığını sürdürmesini sağlamak ve Amerikan milletinin refah ve saadetini arttırmaktır.

Milletimizin, vatandaşlarımızın ve menfaatlerimizin tehdit altında olmadığı istikrarlı ve barışçı bir uluslararası ortamın yaratılmasını istiyoruz.

Demokratik değerlerin, insan haklarına saygının ve kanun hakimiyetinin, artan bir şekilde kabûl gördüğü bir dünya istiyoruz.

Amerika'nın refahının, gittikçe artan açık uluslararası ticarette ve küresel ekonominin devamlı büyümesinde olmasını istiyoruz.

Vatandaşlarımızın sağlık ve mutluluğunu korumak için daha temiz bir küresel çevre istiyoruz.

ABD'ni harekete geçirecek pekçok sebep olacağından millî menfaatlerimizin açık bir şekil tarif edilmesi gerekir. Menfaatlerimiz üç grupta toplanabilir:

• *Hayatî menfaatler:* Bunlar, milletimizin bekası, güvenliği ve hayatiyeti için olağanüstü öneme sahip menfaatlerdir. Bunların arasında bizim ve müttefiklerimizin topraklarının fizikî güvenliği, vatandaşlarımızın ve ekonomik gelişmenin güvenliği ve kritik altyapı tesislerimizin savunulması vardır. Bu menfaatlerimizin savunulması için gerektiğinde askerî kudretimizin de kulanılması dahil tek taraflı ve kararlı bir şekilde ne yapmamız gerekiyorsa onu yapacağız.

• *Önemli millî menfaatler*: Bu menfaatler, millî bekamızı değil

ama millî refahımızı ve içinde yaşadığımız dünyanın özelliklerini etkiler. Böyle durumlarda tehdit altındaki menfaat, ödenecek bedel ve karşılaşılacak tehlike ile mütenasip olduğu sürece bu menfaatlerin geliştirilmesi için elimizdeki kaynakları kullanacağız.

• *İnsanî ve diğer menfaatler:* Bazı durumlarda değerlerimiz öyle gerektirdiği için milletimiz harekete geçebilir. Tabii ve diğer afetlere yardım, insan haklarının ihlâli, demokratikleşme bu tür durumlara birer örnektir.

Siyasetimiz, şu üç millî hedef üzerinde tesis edilmiştir:

• Güvenliğimizin arttırılması,
• Ekonomik refahımızın arttırılması,
• Yurtdışında demokrasinin geliştirilmesi.

Yurt içinde ve dışında güvenliğin artırılması

ABD'nin güvenliğini arttırma siyasetimiz, menfaatlerimize yönelik tehditlere karşı ülkeyi savunmak için,

• Bütünleştirilmiş gayretler,
• Uluslararası ortamı şekillendirme,
• Krizlere mukabele etme ve,
• Belirsiz bir geleceğe hazırlıklı olma, şeklinde ifade edilir.

ABD'nin menfaatlerine yönelik tehditler

• *Bölgesel veya devlet merkezli tehditler:* Pekçok ülke hayatî menfaatlerimizi baskı ve istila suretiyle tehdit edebilecek imkâna ve arzuya halâ sahiptir. Bu ülkeler komşularını tehdit etmeye ve diğer ulusların kaynaklara ulaşmasını engellemeye devam ediyor. Bir çok durumda bu ülkeler nükleer, biyolojik ve kimyasal silâhlar dahil olmak üzere taarruzî imkânlarını geliştirmeye devam etmekte ve bazı durumlarda uzun menzilli füze sistemlerine sahip olabilmektedir. Güneybatı Asya'da Irak ve İran, komşularına ve bölgeden yapılan serbest petrol çıkışına potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır.

Doğu Asya'da Kuzey Kore, Güney Kore sınırında taarruz kabiliyetini muhafaza etmektedir.

• *Uluslararası tehditler:* Terorizm, uluslararası cürümler, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, kontrol dışı mülteci akını ve çevresel hasarlar, ABD menfaatlerini, vatandaşlarını ve anavatanı tehdit etmektedir.

• *Tehlikeli teknolojilerin yayılması:* Kitlesel tahrip silahları (KTS) küresel istikrara ve güvenliğe karşı en büyük muhtemel tehdidi oluşturmaktadır. Bu tür gelişmiş silahların yayılması, bu silahların uluslararası kurallara uymayan devletlerin, teröristlerin ve uluslararası suç örgütlerinin eline geçmesi tehlikesini yaratmakta, bu da ABD'ne, onun müttefiklerine, ABD vatandaşlarına ve askerî birliklerine tehdit teşkil etmektedir.

• *Yabancı istihrabat örgütlerinin faaliyetleri:* Yabancı istihbarat servislerinin faaliyetleri, şimdiye kadar olduğundan çok daha muğlâk, çeşitli ve başa çıkılması zor bir tehdit olmaktadır. Bu tehdit Amerika'nın askerî, diplomatik, teknolojik ve ticarî faaliyetlerine yönelik istihbarat alanındaki eski ve yeni olmayan hasımlarının oluşturduğu bir tehdittir.

• *Başarısız devletler:* Uluslararası çabalara rağmen bazı devletler halkları için temel yönetim, hizmet ve imkân sağlayamıyacaklar ve dahilî çatışmalara, beşerî krizlere ve bölgesel istikrarsızlıklara sebep olacaklardır. Kitlesel ilticalar, sivil ayaklanmalar, çevre felâketleri, etnik gruplara ve komşu ülkelere tecavüzler, ABD menfaatlerini ve vatandaşlarını tehdit edebilir.

Bütünleştirilmiş gayretler

Yukarda sayılan tehditlerle başa çıkmak mevcut bütün imkân ve vasıtaların birleştirilerek kullanılmasını gerektirmektedir. Ancak bu şekilde iç ve dış politikanın gittikçe içiçe olduğu bir çağda güvenlik hedeflerimize ulaşabiliriz.

Uluslararası ortamı şekillendirmek ve bütün tehditlere ve kriz-

lere mukabele edebilmek için diplomasimiz, askerî kuvvetlerimiz veya diğer dış politika vasıtalarımız ve dahili hazırlık gayretlerimiz çok sıkı bir şekilde koordine edilmelidir.

Gelecek yüzyılda uluslararası işbirliği hayatî önem taşıyacaktır, çünkü karşılaşacağımız tehdit bir tek ülkeyi hedef almayacaktır. Münferit hükûmetler ve onların kolluk kuvvetleri kendi ülke sınırlarına bağlı kalırken, ulaşımın ve iletişimin küreselleşmesi uluslararası teröristlere ve suçlulara herhangi bir coğrafî kısıtlama getirmeden hareket kabiliyeti veriyor. Bu bakımdan siyasetimizin çıkış noktası, müşterek menfaatlere yönelik bu tür uluslarötesi tehditlerle mücadele etmek için dünya üzerindeki kilit ülkelerle ilişkilerimizi kuvvetlendirmektedir.

Bu tehditleri, istihbarat örgütleri ve kolluk kuvvetlerinin işbirliğinde, teröristlerin saklanacağı yerleri esirgemede, silah tacirlerinin bölgesel ihtilafları körüklemesini önlemede ve uluslararası ambargolar uygulamada, uyuşturucu kaçakçılığına, kara para aklamasına ve uluslararası suçlara karşı zorlayıcı tedbirler almada başka ülkelerle işbirliği içinde önlemek istiyoruz.

Uluslararası ortamın şekillendirilmesi

ABD, küresel güvenliğe ve kendi menfaatlerine en elverişli bir şekilde uluslararası ortamı şekillendirmede çok değişik vasıtalara sahiptir. Şekillendirme faaliyetleri, bölgesel güvenliği arttırarak ve yukarda belirtilen tehditleri önleyerek veya etkisini azaltarak ABD'nin güvenliğini pekiştirir. Bu tedbirler ittifak ve dostlukları kuvvetlendirir, kilit bölgelerdeki Amerikan nüfuzunu devam ettirir ve uluslararası normlara uyulmasını teşvik eder. Muhtemel bir ihtilâfın işaretleri belirdiğinde veya potansiyel bir tehdit ortaya çıktığında bu tehdidi önlemek veya azaltmak için insiyatifi alacağız. Şekillendirme gayretlerimizin maksadı aynı zamanda silahlanma yarışını kısıtlamak, kitlesel tahrip silahlarının yayılmasını önlemek, kritik bölgelerde gerginlikleri azaltmak ve uluslararası suç örgütle-

ri ile savaşmaktır.

Uluslararası ortamı şekillendirmede kullanılan vasıtalar şunlardır:

- Diplomasi,
- Uluslararası yardım,
- Silahların kontrolu,
- Kitle tahrip silahlarının yayılmasını önleme,
- Askerî faaliyetler
- Uluslararası hukukun uygulanmasında işbirliği,
- Çevreyi korumaya yönelik girişimler.

Küçük çapta askerî harekat ihtimalleri

Bu tür askerî hareketler, bütün bir harekât alanını kapsayacak tam boyutlu bir harpten daha dar kapsamlı askerî faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, insanî yardımları, barış harekâtını, ambargo ve uçuşa yasak bölgelerin uygulanmasını, ABD vatandaşlarının tahliyesini, önemli müttefiklerin takviyesini ve sınırlı müdahale ve çarpışmaları içerir.

Bütünleştirilmiş bölgesel yaklaşımlar

Farklı bölgelere yönelik politikalarımız, siyasetimizin bütününün kendine özgü tehdit ve fırsatlara uygulanmasını yansıtır.

Avrupa ve Avrasya

Avrupa'nın istikrarı kendi güvenliğimiz için hayatî önemdedir. ABD'nin Avrupa'da iki stratejik hedefi vardır. Bunlardan birincisi, gerçek anlamda bütünleşmiş demokratik, barış içinde ve müreffeh bir Avrupa'yı yapılandırmaktır. Bunun gerçekleşmesiyle 50 yıl önce ABD'nin Marshall Planı ve Kuzey Atlantik İttifakı Teşkilatı (NATO) ile başlattığı misyon sona erecektir.

İkinci hedefimiz, Atlantik'in ötesindeki müttefiklerimiz ve ortak-

larımızla beraber hiç bir milletin tek başına baş edemiyeceği küresel tehditleri karşılamak üzere çalışmaktır. Bunun manâsı, sorunlu bölgelerde barışçı gayretleri desteklemede, kitlesel tahrip silahları ve teknolojisinin kötü maksatlarla kullanılması gibi küresel tehditlere karşı koymada beraber çalışmak; Atlantik ötesi ticaret ve yatırım için daha açık ve engelsiz bir dünya ekonomisi meydana getirmektir.

NATO, Avrupa'daki Amerikan taahhüdünün temel taşıdır. NATO'ya olan taahhüdümüzü yerine getirmek, saldırganlığa ve tacizlere karşı görünür bir caydırıcılık sağlamak, bölgesel istikrara katkıda bulunmak, krizlere mukabele etmek, Atlantik ötesi hayatî bağlarımızı devam ettirmek ve NATO için de ABD liderliğini muhafaza için Avrupa'da yaklaşık 100.000 kişilik bir askerî kuvvet bulundurmaya devam edeceğiz.

NATO'nun genişlemesi, ABD ve müttefiklerinin bölünmemiş, barış içinde yaşayan bir Avrupa siyasetinin önemli bir faktörüdür. Soğuk Savaş'ın sona ermesi bu bölgeye yönelen tehdidin yapısını değiştirmişse de Avrupa'nın istikrarının kendi güvenliğimiz için hayatî olduğu gerçeği değişmemiştir.

Bazı Avrupa ülkeleri, NATO üyesi olmaya arzulu değiller ama NATO ile ilişkilerini geliştirmek istiyorlar. Barış için Ortaklık Projesi böyle bir ilişki için ideal bir vasıtadır.

NATO'nun 50. kuruluş yıldönümü 24-25 Nisan 1999'da Washington'da yapılacak bir zirve toplantısı ile kutlanacak. 1997 Madrid zirvesinde kararlaştırıldığı şekilde, Washington'daki zirvede, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'ni, ittifakın yeni üyeleri olarak göreceğiz.

Kapsamlı bir Avrupa güvenlik yapısı oluşturduğumuz sürece bölgesel güvenlik tehditlerine daha dikkatel bakmaya devam edebiliriz.

Güneydoğu Avrupa ve Balkanlar

Güneydoğu Avrupa'da çok önemli güvenlik tehditleri bulunmaktadır. Bu bölgedeki istikrarsızlık, reformların güçlendirilmesi-

ni tehdit edebilir, ticareti engelleyebilir ve Bosna ve eski Yugoslavya'nın diğer kesimlerine barış getirme gayretlerimizi etkisiz kılabilir.

Bosna'daki barış ve istikrarda ABD'nin devamlı bir menfaati vardır. Çünkü bu bölgede devam eden bir savaş bütün Avrupa'daki istikrarı tehdit eder. Dayton Barış Anlaşması'nın uygulanması, Bosna'da kalıcı bir barış için en iyi ümittir.

Bütün Balkanlar bölgesinin güvenliğini ve istikrarını tehdit eden Kosova'daki kıyımlardan derin endişe duyuyoruz. Kosova sorununun, Kosova Arnavutları liderliği ve Belgrad yetkilileri arasında yapılacak açık ve önşartsız bir diyalog süreci ile en iyi bir şekilde çözülebileceğine inanıyoruz. 1989'da Belgrad'ın otonomiyi iptal etmesinden bu yana Kosovalı Arnavut nüfusundan sistematik olarak esirgenen siyasî ve insanî hakların geri verilmesini sağlayan barışçı bir çözüm istiyoruz. Bu maksatla NATO, Kosova'nın sivil halkına yapılan zulmü önlemek ve bölgedeki askerî durumda denge sağlamak üzere hareket tarzları geliştirmektedir.

Kıbrıs'taki gerginliklerin, Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan anlaşmazlığının ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin bölgesel istikrar ve Avrupa'nın siyasî ve güvenlik yapısının gelişimi üzerinde ciddî etkileri vardır. Hedefimiz, uzun süredir devam eden Türk-Yunan gerginliğini, azaltarak ve tarafları Kıbrıs'ta kapsamlı bir anlaşmaya ikna ederek bölgeyi istikrara kavuşturmaktır. Demokratik, seküler, istikrarlı ve Batı'ya dönük bir Türkiye bu gayretler için kritik öneme sahiptir ve Bosna'da yeni bağımsız olmuş devletlerde ve Ortadoğu'da istikrarı sağlayan ve Irak'la İran'ı engelleyen gayretleri desteklemiştir.

Yeni bağımsız olmuş devletler (YBD)

ABD bu devletlerle ilgili olarak geniş güvenlik hedefleri arayışındadır. Rusya'yı, Ukrayna'yı ve diğer BDT ülkelerini etkili bir NATO-Rusya, NATO-Ukrayna ortaklığı dahil NATO'nun Barış

İçin Ortaklık Projesi'ni de ihtiva edecek şekilde yeni bir Avrupa güvenlik düzeni içinde görmek istiyoruz.

ABD'nin Rusya, Ukrayna ve diğer BDT' ülkelerinin demokratik pazar ekonomisine dönüşümünde ve dünya ile barışçı bir şekilde birleşmesinde hayatî güvenlik menfaatleri vardır.

Avrupa'da refahın arttırılması

Amerika'nın küresel ticari ilişkilerinde, Avrupa temel unsurdur. Avrupa ve ABD dünyada mal ve hizmetlerin yarısından fazlasını üretmektedir. ABD'nin yurtdışı yatırımlarının % 60'dan fazlası Avrupa'dadır. Atlantik'in her iki yakasında ondört milyon işçi, iki kıta arasındaki ticaretten maişetlerini temin etmektedir.

ABD, Avrupa Birliği etrafında Avrupa'nın bütünleşmesini, kuvvetle desteklemektedir. AB'ne dahil olmayan ülkelerde iki taraflı ticareti ve yatırımı teşvik ediyor ve AB'nin genişlemesini destekliyoruz.

Merkezî ve Doğu Avrupa'da ve BDT'de tarihî pazar reformlarını desteklerken hem kendi ekonomimizi kuvvetlendiriyor hem de demokrasinin kök salmasına yardım ediyoruz.

Hazar çevresi ülkelerinden doğal gaz ve petrol ihracının Rusya üzerinden olmasını kolaylaştırmak üzere Rusya ile işbirliği yapıyoruz. Doğu-Batı istikametinde yeni ihraç yollarının Hazar Denizi-Kafkaslar ötesi ve Türkiye'den geçecek şekilde geliştirilmesini de destekliyoruz.

Ukrayna, kendi refahını ve Avrupa ile bütünleşmesini etkileyecek ekonomik dönüşümünün kritik bir noktasındadır. ABD, uluslararası camiayı Ukrayna'nın ekonomik reformların desteklemek üzere harekete geçirmiş, Ukrayna'da yatırım ortamının yaratılmasına çalışmış ve bu ülkenin Avrupa, Atlantik ötesi ve küresel ekonomi kurumlarıyla bütünleşmesinin öncülüğünü yapmıştır.

İstikrarlı ve müreffeh bir Kafkasya ve Orta Asya, Akdeniz'den Çin'e kadar istikrar ve güvenliğin arttırılmasında ve ABD ticarî

ilişkileri ile zengin Hazar doğal gaz ve petrol kaynaklarının geliştirilmesi ve uluslararası pazara ulaştırılmasında yardımcı olacaktır. Bölgedeki yeni devletler, hükümranlıklarının ve uluslararası arenada güvenli bir yer temininde ilerleme kaydetmişlerse de Abhazya ve Dağlık Karabağ gibi yöresel ihtilafların hallinde ve demokratik ve ekonomik reformlarda daha yapılacak çok şey vardır.

Avrupa'da demokrasinin geliştirilmesi

Avrupa'nın eski komünist ülkelerinde ve BDT'de devam eden demokratik ve ekonomik reformlar, saldırgan milliyetçiliği ve etnik nefreti besleyen şartları değiştirecek en iyi tedbirlerdir.

BDT ülkelerinin bağımsızlığı, hükümranlığı, toprak bütünlüğü, demokratik ve ekonomik reformları Amerika'nın menfaatleri için önemlidir. Bu gayelere ulaşmak için karşılıklı ilişkilerimizi, uluslararası kurumlardaki önderliğimizi, özel ve çok taraflı kaynaklardaki milyonlarca doları kullanmaktayız. Fakat, daha küçük ülkeleri etkileyen şartlar büyük ve kuvvetli Rusya'daki reformların istikbali için alınacak önemli tedbirlere bağlıdır. Rusya hükûmetine verdiğimiz ekonomik ve politik destek, bu devletin dahilî reformları gerçekleştirmesindeki iradeye ve sorumlu bir dış politika uygulamasına göre olacaktır.

Çin

İstikrarlı, açık, müreffeh ve daha barış içinde bir dünya için sorumluluk üstlenen bir Çin Halk Cumhuriyeti, aşikâr ve açık bir şekilde menfatimizedir. Barışın geleceği ve Asya'nın refahı uluslararası camianın sorumlu bir üyesi olarak Çin'in oynayacağı role bağlıdır. Çin'in uluslararası kural ve normlarla bütünleşmesi, kendi politik ve ekonomik inkişafı kadar dünyanın geri kalanı ile olan ilişkilerini de etkileyecektir. Çin'le olan ilişkilerimiz XXI. yüzyılın, Amerikan halkı için güvenli, barışçı ve müreffeh bir yüzyıl olup ol-

mayacağının kararlaştırılmasında büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Çin'le ilgili politikamız hem ilkeli hem de pragmatiktir: Farklılıklarımıza samimiyetle karşı olurken işbirliği alanlarımızı genişletmek. Yalıtılmış bir Çin arzu etmek mümkün değildir. Yalıtılmışlık dünyayı daha güvenli değil aksine daha tehlikeli bir hale getirecektir. Böyle bir politika, Çin'deki insan hakları ve demokrasi davasını engelleyecek, dünya çapında girilen çevreyi koruma gayretlerini geriletecek ve dünyanın en önemli pazarının kapılarını kapatacaktır.

Çin'le ilgili olarak gelecek için temel güvenlik hedeflerimiz şunlardır:

- Son zirvede ve diğer yüksek seviyeli görüşmelerde başlayan stratejik diyalogu devam ettirmek,
- Pekin ve Taipeh arasındaki diyaloğu teşvik ederek ve her iki taraftaki barışçı yaklaşımları destekleyerek Tayvan boğazındaki istikrarı pekiştirmek,
- Özellikle balistik füzeler ve çift taraflı teknolojinin ihracında ve KTS'nın yayılmasını önlemedeki Çin'in taahhütlerine bağlılığını kuvvetlendirmek,
- Çin askerî gücünün daha şeffaf ve açık olmasını sağlamak,
- ASEAN (Güneydoğu Asya Milletleri Birliği) Bölgesel Forumu, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC) ve Kuzeydoğu Asya Güvenlik Diyaloğu ile aktif işbirliği vasıtasıyla Çin Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası yapıcı rolünü kuvvetlendirmek,
- İrtibat görevlileri ve eğitim vasıtasıyla Çin Halk Cumhuriyeti yetkilileri ile işbirliği yaparak kanun uygulamalarını geliştirmek.

Çin'i küresel ticaret sistemi içine çekmek açık bir şekilde millî menfaatlerimize uygundur. Mal ve hizmetlerimiz için Çin, en hızlı gelişen pazarlardan biridir.

Ortadoğu, Güneybatı ve Güney Asya

1998 Mayıs'ındaki Hindistan ve Pakistan tarafından girişilen

nükleer silah denemeleri açıkça göstermektedir ki çok değişik nitelikli olayların ABD'nin kilit güvenlik hedefleri üzerinde önemli etkileri olabilir.

Ortadoğu, Güneybatı ve Güney Asya'da yapılan tercihler, bölge içinde ve dışında faaliyet gösteren teröristlere cinayetlerini işlemede sağlanan desteğe engel olunup olunamıyacağını, kitle tahrip silahlarının bölgeyi ve dünyayı tehdit edip etmiyeceğini; Kafkasların doğal gaz ve petrol rezervlerinin güvenilir bir enerji kaynağı olup olamayacağını; Afganistan'daki afyon ekimine son verilip verilemiyeceğini ve İsrail ile Arap ülkeleri arasında kalıcı bir barışın tesis edilip edilemiyeceğini tayin edecektir.

İsrail'in güvenliğini ve refahını teminat altına alan, Arap dostlarımızın güvenliğine yardımcı olan ve makûl fiyatlarla petrol akışının devamını sağlayan adil, kalıcı ve kapsamlı bir ortadoğu barışına ulaşılmasında ABD'nin kalıcı menfaatleri vardır.

İsrail ile Filistin arasındaki barış sürecinin mimarı ve hâmisi olarak bu sürecin İsrail'in bütün komşularını ihtiva edecek şekilde şumûllendirilmesinde açık millî menfaatlerimiz vardır. Müstakbel gelişmeler aşağıdaki alanlarda yapılacak hareketleri gerektirmektedir:

- Ara anlaşmada geriye bırakılmış sorunların halli için İsrail-Filistin işbirliği ve kalıcı bir statü için müzakereler;
- Barış anlaşmasına ulaşacak şekilde İsrail-Suriye, İsrail-Lübnan arasındaki müzakerelerin başlaması,
- Arap devletleri ile İsrail arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi.

Güneybatı Asya'da ABD bölge istikrarına yönelik tehditleri caydırmaya, kitlesel tahrip silahlarının yarattığı tehdide karşı koymaya ve bölgedeki ortaklarımızın güvenliklerini özellikle Irak ve İran'dan gelecek tehlikelere karşı korumaya devam edecektir.

Irak'ın uluslararası camiaya yeniden katılmasını görmekten memnun olacağız ama Irak'ın yürürlükteki bütün BM kararlarına uymasını da açık bir şekilde istiyoruz. Siyasetimiz, Irak halkına

karşı değil, hükûmetin saldırgan tutumuna karşıdır. Bu tutum değişinceye kadar Saddam Hüseyin'in Irak'ın komşularına, Körfez petrolünün serbestçe bölgeden çıkışına ve ABD'nin daha büyük menfaatlerine karşı yarattığı tehdidi önlemek hedefimizdir.

İran'a yönelik siyasetimiz kitlesel tahrip silahları ve uzun menzilli füze edinme gayretleri, barış sürecine şiddet kullanarak karşı çıkan grupları ve teröristleri desteklemesi, bölgedeki dost hükûmetleri rahatsız etmesi ve Körfez'deki petrol nakliyatını tehdit eden saldırgan askerî kabiliyetinin geliştirilmesi dahil İran hükûmetinin pekçok konudaki tutumunu değiştirmesini hedef almıştır.

Sonuçlar

Bugün, XXI. yüzyılın eşiğinde Amerika'nın güvenliğini ve refahını güçlendirmek üzere yeni yapılar, ortaklıklar ve kurumlar oluşturuyor, mevcut olanları yeniliyoruz. İşbirliğine dayalı yeni güvenlik düzenlemeleri inşa etmeye, bütün hakları hedef alan silahlardan dünyayı kurtarmaya, gerçek bir küresel ekonomi kurmaya, demokratik değerleri ve ekonomik reformları desteklemeye çalışıyoruz. Vatandaşlarımızın hayatlarında bir farklılık yaratmak üzere daha güvenli ve daha müreffeh bir yarın için içinde bulunduğumuz zaman, tarihî bir fırsat sunmaktadır. Daha bütünleşmiş ve birbirine bağlı hale gelmiş ülkelerin bulunduğu bir dünyada millî menfaatlerimizi daha başarıyla takip etmek için dünya olayları ile aktif bir şekilde ilgilenmeye devam etmeliyiz. Müreffeh ve güvende olmak için Amerika önderliğe devam etmelidir. Uluslararası liderliğimiz, demokratik ideallerimizin ve değerlerimizin gücüne dayanır. Demokrasinin yaygınlaşması, Amerikan değerlerini destekler, güvenliğimizi ve refahımızı güçlendirir. ABD dünya ile aktif bir şekilde meşgul olarak demokrasi ve serbest pazar gelişimini desteklemeye devam edecektir.

AMERİKA'NIN AVRUPA VE NATO'YA YÖNELİK GÜVENLİK STRATEJİSİ VE BİR YORUM

Daha önceki yazımızda ABD'nin dünya genelinde uygulamak üzere geliştirdiği "Millî Güvenlik Stratejisi" belgesinin bir özeti sunulmuştu. Bu yazıda ise Amerika'nın Avrupa ve NATO ile ilgili olarak oluşturduğu güvenlik stratejisinin[1] bir özetini sunmaktayız. Amerika, bu siyasetinde kendi millî menfaatleri açısından başarılı olacak mıdır, bunu zaman gösterecektir. Bu tür belgeleri okuyucunun ilgisine sunmanın amacı, ülkemizin içinde vuku bulan olayların değerlendirilmesinde ve ülke dışında gelişen ilişkilerin ve oluşumların yönünün tespit edilebilmesinde ona somut belgelere dayanarak yardımcı olmaktır.

Ülkeler canlı varlıklar gibi var olma, hayatta kalma (beka) ve menfaatlerini koruma mücadelesi vermektedirler. Ne kadar insanî ve barışçı düşüncelere sahip olursak olalım, insanlık tarihinin bu gerçeğini değiştirebilmemiz ne yazık ki mümkün görülmemektedir. Böylesine bir mücadele içinde her ülke kendi millî hedeflerini ve bu hedeflere götürecek millî politikalarını (stratejilerini) tespit etmektedir.

Millî menfaat, genel bir tarif olarak devletin bekası, güvenliği ve milletin refahı için temin edilmesi ve korunması icabeden değerlerdir. Millî hedef ise, millî menfaatlerin gerçekleştirilmesinde ulaşılması gereken ve ulaşıldıktan sonra korunup kollanacak somut belir-

1 *Amerika'nın Avrupa ve NATO'ya Yönelik Güvenlik Stratejisi, K.K.K. BYTŞ Bülten,* No: 30, 1996.

gin gayelerdir.

Millî hedefler, tarihin akışı içinde edinilegelen tecrübelerle milli şuur içinde gelişebilir, devletin kuruluş aşamasında "kurucular heyeti" tarafından tespit edilip bir belgeye geçirilebilir; milletin ve devletin karşılaştığı bir var olma mücadelesinde veya tarihinin bir dönüm noktasında "öncü liderler" tarafından tespit edilip milletin onayına ve desteğine sunulur. Hedefler uzun vadelidir. Belirli dönemlerde gözden geçirilir. Değiştirilmesi gerekenler için kamuoyu oluşturulur ve böylece milleti teşkil eden fertlerin şuuruna yerleştirilir.

Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki oluşumları daha iyi anlayabilmek ve yukarda ifade edilenlere bir örnek olmak üzere Almanya üzerinde kısaca durabiliriz. XIX. yüzyılın ikinci yarısında birliğini sağladıktan sonra Almanya'nın hedefi Akdeniz'e ulaşmak, genişlemek, Asya ve Afrika'daki sömürgelerden pay kapmak idi. Böylelikle gelişen sanayiine daha geniş pazarlar bulacak ve Alman milletinin refahını arttıracaktı. Berlin-Bağdat-Basra demiryolu projesi bunun için oluşturuldu. Dağılıp parçalanması mukadder olan Osmanlı Devleti ile paylaşmada ön almak maksadıyla, bunun için ittifaka gidildi. I. Dünya Savaşı'nın aleyhine sonuçlanması, bu hedeflere ulaşmasını engelledi. II. Dünya Savaşı aynı hedeflere ulaşmak için yaşandı. Bütün Avrupa bu savaşın alevleri içinde iken Alman ordularının Yugoslavya'ya taarruzundan önce 27 Mart 1941 tarihinde Berlin'de yapılan bir planlama toplantısında bakınız Hitler ne diyor: *"Taarruzumuz sırasında Hırvatların bizim tarafta yer alacakları hesaba katılacaktır. Bunlara uygun bir işlem (daha sonra muhtariyet verileceği gibi) vaad edilecektir."*[2] Aynı tarihli ve Hitler tarafından imzalanan Yugoslavya'ya taarruzla ilgili 25 numaralı direktifte de şunlar ifade edilmektedir: *"Yugoslavya'daki askerî darbe Balkanlar'daki politik durumu değiştirdi. Yugoslavya vakit kaybetmeden, bağlılık açıklamalarında bulunsa dahi, düşman sayılmalı ve bu nedenle de mümkün olan süratte*

2 Hans-Adolf Jakobson, *1939-1945, Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı* (Çev. İbrahim Ulus), Genelkurmay Basımevi, 1989, sh. 310-312.

parçalanıp yok edilmelidir... Yugoslavya'daki iç gerginlik Hırvatlara politik teminat ve vaatler verilmek suretiyle şiddetlendirilecektir..."[3] 30 Mart 1941 tarihinde Hitler, Silahlı Kuvvetler Komutanlarına hitaben yaptığı konuşmada da şunları söylüyor: *"Rusya'ya karşı görevlerimiz Rus Silahlı Kuvvetlerini imha etmek, devleti yıkmaktır... Gelecekteki devlet oluşumu: Kuzey Rusya, Finlandiya'ya ait olacak; Baltık memleketleri, Ukrayna ve Beyaz Rusya hamilik altına alınacaktır..."*[4] 16 Temmuz 1941'de ilgili komutan ve bakanların katıldığı başka bir karargah toplantısında yine Hitler şöyle diyor: *"Prensip olan şudur: Urallar'ın batısında yeniden bir askerî güç oluşması asla söz konusu olamaz. Velev ki bunun için yüzyıl savaşsak dahi. Benim bütün haleflerim şunu gayet iyi bilmek zorundadır: Alman Devleti'nin emniyeti Urallar'ın batısında herhangi bir yabancı asker mevcut olmadığı zaman varolacaktır. Tüm muhtemel tehlikelere karşı bu bölgenin korunması Almanya'ya düşer..."*[5] Hitler'in bir dahi mi, yoksa bir çılgın mı olduğu tartışılabilir. Ancak bir diktatör olduğu kesin. Kesin olan bir başka husus da Hitler'in Almanya'nın birliğini sağlayıp uluslararası mücadele alanında kendini gösterdiği tarihten sonraki zaman içerisinde Alman milletinin toplumsal şuurunda oluşan/oluşturulan millî hedefleri açık bir şekilde ifade etmesidir. Almanya herbiri 4-5 sene süren iki savaşın da sonunda yandı, yıkıldı, hedefine ulaşamadı. Yaklaşık 45 sene süren bir soğuk savaşın sonunda ise Avrupa'ya şöyle bir baktığımızda görmekteyiz ki Hitler'in söyledikleri şöyle veya böyle belirli bir ölçüde gerçekleşmiş veya gerçekleşme yolundadır.

Millî menfaatleri, dolayısıyla millî hedefleri çakışan ülkeler belirli gayeler için ittifaklar kurarlar, dostane ilişkiler içinde bulunurlar, aralarında çıkması muhtemel problemleri barışçı yöntemlerle çözerler. Menfaat ve hedefleri çatışan ülkeler ise hasmane bir tutum içinde olurlar. Aynı ittifak içinde olmaları imkansız değilse bile, tabii değil-

3 *a.g.e.*, Sh. 312-315.
4 *a.g.e.*, Sh. 315-317.
5 *a.g.e.*, Sh. 348-355.

dir. Böyle bir ittifak veya dostluk, bu ülkelerden zayıf olanın aleyhine işler. Öküz öldü mü ortaklık da, dostluk da biter. Almanya ile Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki ittifakı böyledir. Osmanlı Devleti'nin hedefi imparatorluğun bütünlüğünü korumak, Almanya'nın hedefi ise çıkış sebebi zaten Osmanlı'yı bölüp parçalamak olan bu savaşın sonunda aslan payını kapmak idi. Ama olmadı. Harbin sonucunun belli olduğu sıralarda, Almanya'nın mütareke istemesinden 3-4 hafta önce Halep'ten Adana'ya çekilen II. Türk Ordusu Kurmaybaşkanı Albay (sonradan orgeneral) İzzettin Çalışlar'ın günlüğüne yazdığı notlara bir bakalım: *"9 Teşrinievvel (Ekim) 1334 (1918) çarşamba... Bizim bulunduğumuz tren Alman Asya Kolu'ndan bir kısım nakliyordu. Bu herifler çok terbiyelerini bozdular. Şayanı hayrettir yoldan geçen köylüleri mavzerle avlıyorlar. Bir zavallıyı hayvanından aşağı düşürdüler..."*[6] Alman Asya Kolu Filistin'de Türk ordusu ile müşterek (!) düşmana karşı savaşmak üzere teşkil edilmiş Alman subay ve erlerinden oluşan tugay seviyesinde bir birliktir. Bu küçük fakat anlamı büyük ürpertici olay (olaylar) Almanların o devirde sözde müttefiki oldukları bir ülkenin insanlarına nasıl baktıklarını ve savaşın sonundan ne beklediklerini göstermesi bakımından ibret vericidir. Ortaklık bitmiş, hedefe ulaşılamamış gerçek niyetler ortaya çıkmıştır.

Uluslararası ilişkilerde ittifaklar, dostluklar, işbirliği içinde bulunmalar tabii hatta zaruridir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi hedeflerde müştereklik şarttır. Dış politika sadece sorumlu siyasilerin ve hariciyecilerin ilgi alanı olan bir konu değildir. Ülkesinin geleceği ile ilgilenen her vatandaşın konusudur. Ülkeler arasında kadim dostluklar, geleneksel dostluklar yoktur. Benzer şekilde sürekli düşmanlıklar da yoktur. Var olan sadece her ülkenin millî menfaatleri ve millî hedefleridir. Bu düşüncelerin ışığı altında Amerika'nın Avrupa'ya NATO'ya yönelik güvenlik stratejisinin özetini incelemeye başlayabiliriz.

6 *On Yıllık Savaşın Günlüğü, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşları*, Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın günlüğü, Hazırlayanlar, Dr. İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, 1997, sh. 303-304.

ABD'nin milli hedefleri

En basit şekilde ABD'nin milli hedefleri, Amerikalıların hayatlarını, kişisel güvenliklerini, değerlerini, özgürlüklerini ve servetlerini garanti altına almaktır.

Avrupa'ya gereken önemi veren ABD'nin Avrupa devletleriyle olan ilişkilerinde ve bu ilişkilerde uygulanacak stratejileri şekillendirmede bazı belirti milli hedefleri vardır. Bunlar:

- Müttefikleriyle beraber demokratik prensiplere bağlı kalmaya devam etmek,
- Dış politikanın ve savunma politikasının yeniden millileşmesini önlemek.
- NATO üyesi ülkelerin topraklarına yönelik tehditleri caydırmak ve savunmak.
- Yeni Avrupa demokrasilerini hem iki taraflı hem de çok taraflı olarak güvenlik ilişkilerinin büyüyen ağı içine dahil ederek istikrarlarının sağlanmasına yardımcı olmak.
- Doğu Avrupa'daki demokrasi ve piyasa ekonomisi reformlarının güçlenmesine yardımcı olmak.
- Balkanlar'daki ve eski Sovyet devletlerindeki komünizm kalıntılarının eski yaraların açılmasına neden olmasını engellemek.
- Avrupa'daki istikrarsızlığı ortadan kaldırmak, bölgesel çatışmaları önlemek ve çözmek için askerî tedbirler de dahil olmak üzere barışı teşkil edici ve koruyucu etkili yetenekler geliştirmek,
- Güvenlik teşkilatlarının, özellikle ABD'nin Avrupa'nın güvenliği konularındaki liderliğini ve etkinliğini sürdürmesini sağlayan bir araç olan NATO'nun etkinliğini korumak ve devam ettirmektir.

ABD'nin Avrupa'daki sürekli ilgi alanları

ABD'nin demokratik, bölünmemiş, istikrarlı, zengin, ticaret ve yatırım fırsatlarına açık, politik, ekonomik ve askerî işbirliğinde ABD'yi destekleyebilecek bir Avrupa ile hayatî ilgisi vardır. Avrupa

ile olan işbirliği sadece karşılıklı kazançların geliştirilmesinde değil, aynı zamanda diğer küresel sorunların da çözülmesinde anahtardır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve totaliterizmin çöküşü, Avrupa'nın eski komünist ülkelerinin demokratik ve politik kurumlarını ve pazar ekonomisini kurma imkanları ile ortak hedeflere yönelmiş bir ülkeler topluluğunu geliştirmek ve büyütmek için tarihsel bir fırsatı da beraberinde getirmiştir. Eğer bu yenilik başarıya ulaşırsa Avrupa'nın dünya sorunlarının çözümünde ABD'ye bir ortak olarak önemi çok artacaktır.

NATO tarafından savunulan "istikrar bölgesi"nin içinde ABD ve müttefikleri karşılıklı büyük kazançlar sağlayan ekonomik bağlar geliştirmişlerdir. Bu bağlar Amerikan işçileri için iş, tüketicileri için kaliteli mal, Amerikan iş dünyası için de yatırım ve kazanç sağlamıştır.

"İstikrar bölgesi"nin genişlemesi yalnız Amerika'nın Avrupa'daki ekonomik çıkarlarına zarar veren istikrarsızlık tehdidini azaltmakla kalmayacak, aynı zamanda yeni pazarların gelişmesi Amerikalılar için yeni ticaret ve yatırım imkanları yaratacağından bu çıkarları daha değerli kılacaktır.

Amerikalıların çoğu Avrupa kökenli atalardan gelmiştir. ABD ile Avrupa arasında sonsuz sayıda tarihî, politik, felsefî bağlar vardır. Amerika'nın Avrupa'yla olan ilişkisi ve ABD'nin savunduğu karşılıklı güvenlik çıkarları Amerikan kamuoyu için temel bir önem arzetmektedir.

Birleşme ve genişleme

İstikrar bölgesinin genişlemesi için ABD desteğinin amacı "Bağımsız ve bölünmemiş bir Avrupa" ve "Refahı korumak ve barışı sağlamak için ABD ile işbirliği içinde olan birleşik ve demokratik bir Avrupa"dır. "Birleşme ve Genişleme" olarak ifade edilen yeni yapılanmanın merkezi, Kuzey Atlantik İttifakı'dır. Bu ittifak, Avrupa demokrasisinin garantörü ve Avrupa'nın istikrarı için bir güçtür. İttifakın yapılanmasını geliştirmek için uygulanacak kapsamlı stratejinin

ana unsurları; NATO'nun dönüşünüme hız vermek, barış için ortaklığı sürdürmek, NATO'nun büyümesi için planlı, kademeli ve kalıcı bir işlem geliştirmek, NATO ile Rusya arasındaki işbirliği ilişkisini devam ettirmek, Avrupa'nın bütünleşmesini desteklemek, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nı güçlendirmektir. Bu çerçevede NATO dönüşümünün, ilk belirgin ifadesi AGİT'in ve BM'nin sorumluluğu altında NATO bölgesi dışındaki barış harekatlarına kaynak ve uzman sağlamaya olan isteğin ortaya konulmasıdır. Diğer önemli bir gelişme, "Barış için ortaklık", "Müşterek Görev Kuvveti Konsepti" ve "Silahsızlanma" konularındadır.

Yeni Avrupa güvenlik yapılanmasının bir başka anahtar elemanı da NATO'nun genişlemesidir. NATO'nun genişlemesiyle ilgili pekçok önemli konuda ittifak içinde genel bir uzlaşma vardır. Bu hususlar şunlardır:

- NATO'nun büyümesi tüm bölgede istikrarı tesis edecek ve hiçbir ülke için tehdit oluşturmayacaktır.
- Büyüme kademeli, baştan sona planlı ve şeffaf olacaktır.
- NATO'ya davet edilen ülkelerin bir listesi veya zaman çizelgesi yoktur.
- Her ülke durumuna göre değerlendirilecektir.
- Ülkeler eşit haklar ve görevlerle ittifakın tam üyeleri olacaktır.
- Yeni üyeler demokratik, pazar ekonomisine sahip, sınırları içinde, insan hak ve hürriyetlerini koruyucu, sınırları dışında da sorumlu oldukları güvenlik politikalarını yürütebilir olmalıdır.

Rusya ile işbirliği

Yeni yapılanmadaki diğer bir kilit nokta da Rusya ile işbirliğinin güçlendirilmesidir. Rusya, boyutlarından daha önemli bir ülkedir. Jeostratejik önemi, askerî potansiyeli, Avrupa'nın güvenliği üzerinde önemli ölçüde Rusya'yı etkili kılar. Rusya ile yapıcı ve aktif bir güvenlik ilişkisi, istikrarlı bir Avrupa'nın geleceği için son derece önemlidir. Eğer, Batı, Avrupa için kalıcı ve istikrarlı bir güvenlik çer-

çevesi oluşturacaksa, öncelikle başta Rusya olmak üzere eski komünist devletlerin istikrarlı bir Avrupa güvenlik sistemine dahil olmalarıyla ilgili mevcut stratejik problemi çözmek zorundadır.

Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi ve genişlemesi

Genişlemiş bir Avrupa Birliği, yeni Avrupa güvenlik yapılanmasının diğer bir önemli unsurudur. 40 yıldan fazla bir süre bütün ABD hükümetleri barışçı bir Avrupa bütünleşmesini desteklemiştir. AB sadece ekonomik bütünleşmeyi sağlamakla kalmamış aynı zamanda kendi politik ve güvenlik kimliğini güçlendirme yolunda belirgin adımlar atmıştır.

Kilit bölgesel konular

Kuzey Afrika'da büyüyen istikrarsızlık ve ABD'nin Basra Körfezi'ne olan sürekli ilgisi, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan ile ilgili geleneksel bağlarını daha da önemli hale getirmiştir. Bu iki kilit NATO müttefiki NATO'nun güneydoğu kanadını sağlamlaştırmaktadır. Bu iki ülkenin istikrarı ABD müttefikleri ve bölge için çok önemlidir.

Türkiye ABD için Avrasya kıtasında önem taşıyan tüm konuların kavşak noktasındadır. Bu konuların içine NATO, Balkanlar, Ege, Irak'a uygulanan yaptırımlar, yeni bağımsız ülkelerle olan ilişkiler, Ortadoğu'da barış ve Orta Asya petrol ve doğalgazının transit yolu da dahildir. Yunanistan, bir NATO üyesi olarak Doğu Akdeniz'deki denizyollarının kontrolunda stratejik bir yer işgal eder.

ABD, Türkiye ile Yunanistan arasında büyüyen gerginlikle derinden ilgilenmektedir. ABD bu tür gerginliklerin ve Kıbrıs konusunda olduğu gibi çözümsüz problemlerin ittifakı ciddi biçimde dağıtacak kutuplaşmalara yol açmasından kaygı duymaktadır. NATO'nun kendi üyeleri arasında barışı koruma yeteneği, Orta Avrupa ve yeni bağımsız ülkelerde bir güvenlik hissi oluşturabilmek için çok önemlidir.

Ege'deki problemler en sonunda ilgili ülkeler tarafından çözüle-

cektir. ABD sadece direkt çalışmayı önlemede ve gerilimi azaltmada aktif rol oynayabilir.

Bölgesel güvenlik için en büyük tehlike etnik çatışma ihtimalidir ki bugün sadece Bosna'da değil, Dinyester ötesi bölgede, Kafkaslar ve Tacikistan'da da bu ihtimal görülmektedir. Bosna'da olduğu gibi Balkanlar'da da geniş bir çatışma tehdidi vardır. Balkanlar'daki ABD politikasının belirgin hedefleri şunlardır:

- Çatışmaları kontrol altında tutmak ve çatışmalar sona erene kadar Orta Avrupa'daki narin demokrasilere ve ABD'nin müttefiklerine karşı oluşan tehdidi sınırlamak.
- İnsanî yardım akışlarına ve masum sivillerin korunması hareketlerine destek vermek,
- BM'nin isteği doğrultusunda yapılacak askeri hareketlere destek vermek.

ABD Cezayir'deki politik kargaşanın bir iç savaşa dönüşeceği ve radikal aşırı dincilerin diğer Kuzey Afrika ülkelerine de yayılacağı endişesini Avrupalı müttefikleriyle paylaşmaktadır. Kuzey Afrika'da büyüyen istikrarsızlık Akdeniz ötesine mülteci akımına ve kabul eden ülkelerin politik ve sosyal yapılarında bozulmaya neden olabilir. İttifak, beş Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkesiyle diyaloga girmiştir. Bunlar Mısır, İsrail, Fas, Tunus ve Moritanya'dır. Bu ülkelerle başarılı bir başlangıç, diğer ülkelerde daha sonra benzer ilişkilere yol açabilir. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki istikrarlı ve sorumlu ülkelerle ilişkileri derinleştirmek önemlidir.

Geleceğe bakış; stratejik öngörü

Öngörülebilen gelecek için ABD'nin de içlerinde olduğu pekçok NATO ülkesi savunma harcamalarında hiç veya çok az bir artışı planlamaktadır. Siyasî liderler ve askerî komutanlar gelecekte artan savunma ve güvenlik gereklerini geçmişe göre daha az kaynak kullanarak karşılamak zorunda olduklarının farkındadırlar. Gelecekte etkili bir kollektif güvenlik yönetimi, eldeki kaynak ve kapasitenin yenileş-

tirilmesi, esnek ve akılcı bir şekilde kullanılması esasına dayanacaktır.

ABD, NATO ittifakına katılmaktan dolayı önemli politik, askerî ve maddî kazançlar sağlamaktadır. Gelecekte de bu kazançların devamını garanti altına almak için ABD, NATO ortak bütçesine olan katkılarına mutlaka devam etmelidir.

ABD bu yüzyılda iki kez Avrupa'daki istikrarın kendi güvenliği açısından hayatî öneme sahip olduğu gerçeğini geç farketmenin bedelini, ağır bir şekilde ödemiştir. ABD şimdi NATO'yu ve diğer kuruluşları Avrupa'da yeni bir güvenlik yapılanması için geliştirmek zorundadır. NATO Avrupa güvenliğinin merkezinde kalmaktadır. Bazı Avrupa devletleri bir Avrupa Güvenlik ve Savunma kimliği geliştirmek için azimle uğraşmaktadır, ancak böylece bazı bağımsız askerî yetenekleri arttırabileceklerdir. Dolayısıyla ABD ve NATO, Avrupa güvenliğinin yegane faktörüdür.

ABD Rusya ile işbirliğini, Rusya'nın demokratik reformlar yolunda yürüyebilmesini temin amacıyla sürekli geliştirmek zorundadır. Bu çabalar için kilit unsur, Rusya'nın NATO, AGİT ve benzeri güvenlik kuruluşları ile olan ilişkilerini geliştirmek ve sağlamlaştırmaktır.

Sonuç olarak, ABD Avrupalı müttefikleri ile olan ilişkilerini karşılıklı güçlendirmek ve yeni doğu Avrupalı ortakları ile de benzer ilişkiler kurmak zorundadır.

ABD'nin Atlantik ötesi toplum içindeki lider konumunun korunması, stratejinin başarısı için çok önemlidir. Amerika'nın dünyanın temel demokrasilerine ve eşsiz askeri güçlerine liderlik eden konumu, ona eğer kullanmak isterse büyük bir nüfuz sağlamaktadır. Bunu etkin bir şekilde gerçekleştirmek için ABD Avrupa'da belirgin ve ileri bir varlık göstermeli, NATO programlarını desteklemek için yeterli kaynak sağlamalıdır.

Avrupa bir kavşaktır. ABD hem büyük belirsizlikleri göğüslemek zorundadır, hem de birçok fırsata sahiptir. Soğuk Savaş'ın başarıyla sonuçlanmasıyla demokratik prensiplere ve pazar ekonomisine bağlı

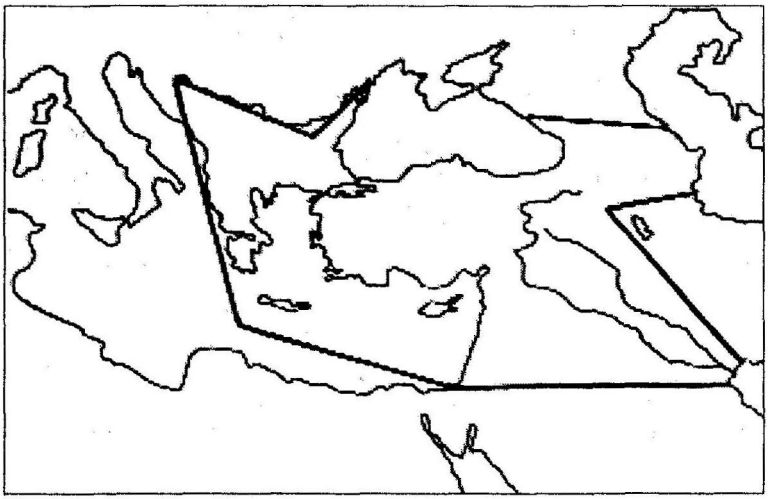
birleşik bir Avrupa görüntüsü ulaşılması gereken nihaî hedef olarak gerçekleşmemiştir. Önünde uzanan pek çok zorluk ve sorun vardır. Avrupa'ya devam eden katılım yükümlülüğü politikası ve burada büyük bir güç bulundurması ile ABD uzun *vadeli hedeflerini gerçekleştirme* aşamasına gelmiştir. Yukarıda özetlenen strateji bunu sağlamak için bir vasıtadır. ABD'nin şimdi önündeki mücadele, bunun uygulanmasıdır.

JEOPOLİTİK, TÜRKİYE VE KÖRFEZ KRİZİ

İnsan toplulukları, kavimler, milletler göç, istila kıtlık ve benzeri nedenlerle tarihin akışı içinde bir coğrafya parçasını kendilerine yurt edinirler. Bazı kavimler, var olduklarından bu yana aynı coğrafyada yaşarlar. İnsanların kişisel davranış biçimleri gibi toplumsal davranışları da içinde yaşadıkları coğrafyanın etkisi ile şekillenir. Coğrafya kavimlerin medeniyetlerini, kültürlerini de biçimlendirir. F. Braudel, Akdeniz bölgesindeki dağlar, yaylalar ve ovaların insan üzerindeki etkilerini ünlü eserinde uzun uzun anlatmaktadır.[1]

İnsan topluluklarının siyasî organizasyonu olarak devletin ortaya çıkması, devletin varlığı ile coğrafya arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ihtiyacını ortaya koydu. Jeopolitik kavramı bu ihtiyacın sonucu şekillendi. Genel olarak jeopolitik, fizikî, beşerî, ekonomik ve siyasî coğrafyanın, bir devletin politikaları üzerindeki etkilerinin incelenmesi olarak tanımlanıyor. Jeopolitiğin daha kapsamlı bir tarifi de şöyle yapılmaktadır. "Jeopolitik, dünya coğrafyasını, coğrafî yapı ve evrensel değerleri ile inceleyerek, dünya, bölge ve ülke çapında güç ve politik düzeyde harekât araştırması yapar. Jeopolitik, politika belirlenmesi amacıyla bir ulusun, uluslar topluluğunun ve bölgenin jeopolitiğin değişmeyen ve değişen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren bir bilimdir. Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki politik güç ve

1 Fernand Braudel, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, İmge Kitabevi yayınları, 1993.

Türkiye'nin jeopolitik bütünlüğünün sınırları.

politik hedef ilişkisini coğrafi gücü esas alarak, inceler, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını belirler. Jeopolitik, bütün güç unsurlarının coğrafî platformun sahip olduğu değerlerle ve diğer coğrafî verilerle politikaya verdiği yönünü açıklar."[2]

Bir ülkenin tek başına veya çevresindeki diğer ülkelerle beraber dünya üzerinde işgal ettiği alan coğrafyanın, hemen hemen bütün unsurları itibariyle bir bütünlük içinde olabilir. Bu bütünlük, o ülke veya ülkeler grubunun politikalarını belirlemelerinde etkili olacaktır. Bu bakımdan söz konusu bütünlüğe "Jeopolitik bütünlük" diyebiliriz. Bir-iki örnek vermek gerekirse, İngiltere, Avustralya tek başlarına, ABD, Kanada ve Meksika ile beraber bir jeopolitik bütünlük içindedirler denebilir.

Türkiye tek başına böyle bir jeopolitik bütünlüğe sahip değildir. Böyle bir bütünlük Türkiye'nin çevresinde bulunan ülkelerin işgal ettikleri coğrafya ile beraber oluşmaktadır. Bu jeopolitik bütünlü-

2 Suat İlhan, *Jeopolitik Duyarlılık*, Türk Tarih Kurumu, 1989, sh. 15-15.

ğün sınırlarını kabaca şöyle çizebiliriz: Kuzeyde Sava Nehri ve bu nehrin Tuna ile birleştiği yerden itibaren denize ulaşıncaya kadar Tuna Nehri-Karadeniz-Kafkas dağları; doğuda Batı Azerbeycan ve Zağros dağlarının tepe noktalarından geçen ve Basra Körfezi'ne ulaşan hat; güneyde Basra Körfezi-Gazze-Kıbrıs ve Girit'in güneyinden geçen hat; batıda Adriyatik Denizi'nin doğu kıyıları. Hiç şüphesiz bu sınırlar kesinlik arzetmez. Sınırlar çok yerde coğrafî arızalarla belirlenmiştir. Aynı coğrafî arızaları paylaşan bazı ülkeler bölge içinde veya dışında mütalâa edilebilirler. Ortaya konan hatlar genel çerçeveyi belirlemek içindir. Görüldüğü gibi çerçevesi kabaca çizilen bu bölge, çeşitli kavimleri, milletleri, din ve mezhepleri, farklı kültürleri barındırmaktadır. Beşerî unsuru bu kadar çeşitlilik gösteren bir coğrafyanın nasıl jeopolitik bir bütünlük içinde bir arada olabilecekleri tartışma konusudur. Bu konuya ayrıca değinilecektir.

Bu bölgenin son 2500 yıllık tarihine bakıldığında bölgenin tamamı değilse bile önemli bir bölümünün belirli dönemlerde siyasî huzur ve istikrarı, ekonomik gelişme ve zenginliği, refahı ve ihtişamı yaşadığı görülmektedir. Büyük İskender'in Hindistan içlerine kadar uzanan imparatorluğu, Roma Barışını hüküm sürdüğü bütün alanlarda tesis eden Roma İmparatorluğu, bölgede onun yerini alan Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ve nihayet XV. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu, bu tezin örnekleridir.

Bizans tarihi uzmanlarından Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* isimli eserinin sonunda 1453 yılında İstanbul'un fethi ile Bizans'ın sona erdiğini ifade ettikten sonra, yukarıdaki tezi adeta doğrularcasına şunları yazıyor: "...Şimdi ortada yine Mezopotamya'dan Adriyatik'e kadar uzanan ve İstanbul ile doğal merkezine sahip bulunan bir devlet vardı: Bizans İmparatorluğu'nun yıkıntılarından yükselen, eski Bizans ülkelerini bir defa daha yüzyıllar boyunca bir devlet kuruluşu halinde birleştirmesini bilen Türk devle-

3 George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, 1995, sh. 527.

ti."[3]

Bölgede hükümran olan ve yukarda zikredilen imparatorlukların sahip oldukları devlet şuuru, çeşitli kavimleri ve kültürleri birarada tutma başarısının gösterilmesinde birinci faktör oldu. Bölgenin belirtilen sınırlarının savunulabilirliği tarihin farklı dönemlerinde uzun süreli savaşsız zamanların yaşanmasını sağladı. Nihayet giderek artan bir biçimde bütün bölge aynı iç pazar ihtiyaçları için üretim yapar hale geldi. Böylece bölgenin insanları farklı zamanlarda farklı devletlerin egemenliğinde uzun süreli refah, huzur ve istikrar dönemleri yaşayabildi.

Bölgenin bugünkü siyasî coğrafyası, I. Dünya Savaşı'nın sonunda oluştu. O tarihten bu yana da bölge halkı birbiriyle savaşmadı ama istikrar ve refahı da göremedi. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle ortaya çıkan devletler belki bağımsızlıklarını kazandılar ama başka büyük devletlerin etki alanına girmekten kendilerini kurtaramadılar. Balkan Paktı ve Sadabat Paktı girişimleri biraz bu etki alanlarından kurtulmak, biraz bölge içi bazı devletlerin (Bulgaristan, Arnavutluk) saldırgan emellerini frenlemek ama en önemlisi, herhalde o eski mutlu günlerdeki gibi yeniden bir arada olma gayelerinin etkisi altında gerçekleşti. Balkan Paktı hazırlıkları 1930'da Yunanistan'ın teşebbüsü ile başladı.[4] 1934'de anlaşma Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalandı. Anlaşmanın gayesi oldukça mütevazi idi: Sınırların güvenliği ve sorunların karşılıklı görüşme ile çözümlenmesi. Ne yazık ki II. Dünya Savaşı, bu güzel başlangıca mani oldu. Sadabat Paktı Irak'ın girişimleri sonucunda 1937 yılında Türkiye, Irak, İran ve Afganistan arasında imzalandı. Saldırmazlık ve iyi komşuluk ilişkilerini düzenlemek gibi bir amacı vardı. Görülüyor ki, Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra bölge ülkeleri arasında, başlangıçta eski hassasiyetleri, alınganlıkları gidermek ve daha sonra belki de aynı jeopolitik bütünlük içinde ama değişik bir siya-

4 İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I. cilt (1920, 1945), Türk Tarih Kurumu 1989, sh. 447-463.

sî formasyonla bir arada yaşayarak istikrar ve refahı arama siyasî iradesi oluşmaktaydı. Avrupa'daki bir başka ülkenin, Almanya'nın, jeopolitiğinin çizdiği kader, bölgedeki bu olumlu gelişmeleri engelledi. II. Dünya Savaşı'nın sonunda yeni bir dünya kuruldu. Bazı ülkeler jeopolitiklerinin gösterdiği yerde değil, başka yerlerde kendilerini buldular.

1990 yılından bu yana dünya yeniden şekilleniyor. Jeopolitiğin ilkelerini, gösterdiği istikametleri, bölge ülkeleri yeniden değerlendirmeli ve kurulmakta olan yeni dünyada yerlerini ona göre belirlemelidir.

Dünya henüz son şeklini almadı. II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde taraflar belli olmuş, ülkeler kısa zamanda kendi hür iradeleri veya zorla yerlerini belirlemişlerdi. Şimdi yeni bir oluşum yaşıyoruz. Dünya tek bir süper gücü kaldıramaz. Avrupa Birliği henüz ikinci bir güç olarak ortaya çıkmış değil. Öyle görülüyor ki yeni dünya dengelerinin oluşması zaman alacaktır. Bu durum Türkiye'ye içinde bulunduğu jeopolitik bütünlüğün imkânlarını değerlendirecek fırsatlar sunmaktadır. Şimdi alınganlıkları ve hassasiyetleri gidermede öncülük etmek Türkiye'nin görevi olmaktadır. Türkiye iç siyasetini düzenlemeli, demokrasisini geliştirmeli, Kürt sorununu mutlaka bir çözüme kavuşturmalı, ekonomisini güçlendirmeli ve bu arada önce ikili sonra bölgesel anlaşmalarla içinde bulunduğu jeopolitik bütünlük içinde müşterek bir siyasî otoritenin oluşturulmasına başlamalıdır. Bu, uzun vadeli ve değişmeyen politikalar ister. Avrupa Birliği düşüncesini gerçekleştirme faliyetinin geçmişi 50 yıldır. Gelinen nokta bellidir. Böyle oluşumlar 50-100 sene süren çalışmalar sonucunda gerçekleşir. Küçülen bir dünyada ve devletlerin hayatında 50-100 sene uzun bir zaman değildir. Hedef doğru tespit edilmeli, ona göre politikalar oluşturulmalıdır. Türkiye'nin Yunanistan'la, Suriye ile, Ermenistan'la problemleri var. Bu problemlerin önemli bir kısmı psikolojik, geçmişe dayalı hissî sebeplerden kaynaklanıyor. Bu sebepler giderilmelidir. Gürcistan, özellikle Ermenistan ve Azerbeycan arasındaki sorunların gideril-

mesinde Türkiye aktif rol almalı, bu ülkelerdeki Rus etkisinin giderek artması önlenmelidir. Bu çalışmalarda Türkiye, yakın tarihte yaşanmış olayların etkisinde kalmamalıdır. Irak'ın Türkiye ile herhangi bir sorunu olmaması gerekir. Bölgedeki bütün ülkelerin nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar ile onları atma vasıtalarından arındırılması, Irak'tan ve diğer bölge ülkelerinden Türkiye'ye yönelebilecek olan bir tehdit unsurunu kendiliğinden ortadan kaldıracaktır. Bu silahlarla ilgili anlaşmaların, BM kararlarının ve bu yöndeki politikaların desteklenmesi Türkiye'nin yararınadır. Son Körfez Krizi'nde Türkiye'nin, pek etkili olmasa da uygulamaya çalıştığı politika, bu bağlamda yerindedir. Ortadoğu giderek Amerika, Rusya, Fransa ve Almanya'nın güç gösterisi yapacakları bir bölge haline gelmektedir. Türkiye bu güç gösterisinde bu ülkelerin yardımcısı değil, söz konusu güçleri dengeleyebilecek bir ülke olmalıdır.

Körfez Krizi, Türkiye'ye iç sorunların karmaşasından biraz olsun çıkarak sınırları dışında neler olup bittiği ile ilgilenmek fırsatı verdi. Medya, değişik yönlendirmeler içinde olsa da, konunun tartışılmasını, çeşitli görüşlerin kamuoyuna sunulmasını sağladı. Dış politikanın sadece belirli siyasetçilerin ve hariciyecilerin ilgi alanı olmadığı, en az iç politika kadar günlük hayatımızı etkileyebileceği, dolayısiyle iç politika ile ilgilendiğimiz oranda dış politika ile de ilgilenmemiz gerektiği bir kere daha ortaya çıktı. Konunun tartışılması, kamuoyunu oluşturduğu kadar hükümetin politikalar tespitini de etkiledi, kamuoyu ile siyaset arasında bir etkileşim alanı oluşturdu.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Jeopolitiğin değişmeyen unsurları, Türkiye'nin içinde bulunduğu jeopolitik bütünlük içindeki ülkeleri, tarihte muhtelif kereler olduğu gibi bir siyasî birlik oluşturmaya zorlamaktadır. Türkiye bu oluşumda öncü rol oynamalıdır. Bu tür siyasî oluşumlar uzun ince bir yolda yılmadan çabalayarak uzun vadelerde gerçekleşir. Türkiye böyle bir girişim için bazı endişelerinden, hissî davranışlardan arınmalıdır. Dünya dengeleri he-

nüz sağlanmamıştır. Bu durumdan istifade edilmelidir. Kamuoyu, dış politika ve güvenlik tartışmalarına açık tutulmalıdır. XXI. yüzyıl Türkiye'ye güzel bir gelecek vaad etmektedir. Türkiye siyasî önderliği, ülkenin önüne çıkan fırsatları değerlendirebilme becerisini gösterebilmelidir.

ORDU VE GÜVEN

Son yıllarda yapılan kamuoyu araştırmalarında Türk Silahlı Kuvvetleri diğerleri arasında en fazla güvenilen devlet kuruluşu olarak ortaya çıkıyor.

Halk arasında "Peygamber Ocağı" olarak nitelenen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, yaygın söylenişi ile ordunun en fazla güvenilen kurum olarak görülmesinin şüphesiz sayısız sebepleri vardır. Bunların arasında geleneklerine bağlı oluşu, disiplini muhafazadaki hassasiyeti, kendini devamlı yenilemesi, tuzun bile kokuştuğu bir ortamda her türlü yozlaşmaya, bozulmaya gösterdiği direnç ve bunun için hiçbir devlet kurumunda alındığı pek görülmeyen sert tedbirler ve nihayet devletimizin bekasının ve millî hayatımızın sürekliliğinin vazgeçilmez teminatı oluşu gibi sebepler sayılabilir.

Halkımızın her seferinde gösterdiği bu güven duygusu, M. Kemal Atatürk tarafından 29 Ekim 1938'de Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle yayınlanan "Türkiye Cumhuriyeti ordularına mesaj" da bir veda ve vasiyet izleri de taşıyarak "...Bugün Cumhuriyetin onbeşinci yılını mütemadiyen artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman oluyorum. Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini dahilî ve haricî her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya hazır ve amade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız var-

dır..." şeklinde ifadesini bulmuştu.

Milletimizin duyduğu bu güven dolayısıyladır ki gençlerimiz her celp döneminde "en büyük asker bizim asker!" haykırışları ile asker ocağına yolcu edilmekte, ülkemizin pekçok yöresinde halâ askere giden gençlerimizin ellerine "vatana kurban olsun" diye kına yakılmakta, milyonlarca inanmış Türk insanı günde beş vakit ordusunun başarısı ve selameti için dua etmekte ve belki de mensuplarının dahi pek farkında olmadığı bir şekilde ordusunun herşeyi ile ilgilenmekte ve bilgi sahibi olmak istemektedir.

Türk milletinin ordusuna duyduğu en üst seviyedeki güven duygusu, orduya yüklendiği ağır görev ve sorumluluğu yerine getirmede bir yandan ihtiyaç duyduğu moral desteği sağlarken diğer taraftan bu güvenirliliği devam ettirmek gibi ona ağır bir sorumluluk da yüklemektedir. Güvenilirliği devam ettirmek siyasî hayatımızın inişli çıkışlı akışında, ordunun ister istemez siyasetin bir unsuru olarak ortaya çıktığı durumlarda daha çok önem kazanmakta, düğümlenen siyasetin çözülmesinde, ordu *cumhuriyeti kollama ve koruma kapsamı içinde kendine durumdan vazife çıkarırken* ayrı bir görev olarak sırtına yüklenmektedir.

1997 yılının Haziran ayını Genelkurmay Başkanlığı'nın gruplar halinde değişik kesimlere verdiği *irticai tehlike* konulu brifingleri, hükûmetin istifası ve yenisinin kurulması çalışmalarının getirdiği kargaşa içinde tartışmayla geçirdik. Medya aracılığı ile kamuoyuna intikal ettiği kadar brifinglerden edinilen izlenim odur ki; irtica bölücü terör tehdidine eşdeğer birinci öncelikli bir iç tehdit oluşturmaktadır. Adı ifade edilmeyen bir siyasî parti bu tehdidin arkasındadır. Sayıları bine varan ticarî ve sınaî şirket bu tehdide malî destek sağlamaktadır. Bu şirketlerden bazılarından ordunun mal ve hizmet satın almaması için bir talimat yayınlanmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında sayıları yüzlerle ifade edilen dernek ve vakıf değişik yollardan irticaya malî destek sağladığı gibi gerektiğinde bir örgüt militanı olarak hareket edebilecek seçmen yetiştirmektedir. Devlet kontrolünde olan imam hatip liseleri, Kur'an kursları ve ilahiyat fa-

külteleri de siyasal İslamı düstur edinen, bir diğer ifade ile dini siyasî amaçları doğrultusunda istismar eden bir siyasî partiye seçmen ve devlet içinde kadrolaşmak üzere eleman yetiştiren merkezlerdir. Dolayısıyla anayasamızda tarif edilen demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti tehlikededir. Devlete ve rejime yönelik bir tehdit sözkonusudur.

Siyasal İslâm, irtica, irticacı, gericilik, gerici, laiklik, antilaiklik gibi tarifi tam yapılmamış, ihtiva ettiği anlamlar tam olarak açıklığa kavuşmamış kavramların belirsizliğini bir yana bırakarak, cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana dinî esaslara dayalı bir devlet düzeni kurmak, siyasî iktidarı ele geçirmede dini bir araç olarak kullanmak, esaslarını dinden alan bir toplum düzeni getirmek heveslerinin olduğunu ve bu heveslerin son yıllarda toplum hayatımızda etkinliğini önemli ölçüde arttırdığını söylemek mümkündür. İç tehdit değerlendirmesini Genelkurmay mı yapar; durumdan vazife ne zaman çıkarılır; İç Hizmet Kanunu'nda ifade edilen cumhuriyeti kollamak ve korumak vazifesi, her seferinde kendiliğinden ifa edilecek bir vazife midir, yoksa anayasal düzen içersinde sorumlu siyasî iktidarlar tarafından usulüne uygun olan yerine getirilmesi istenecek bir görev midir gibi tartışmalara girmeden, yukarıda belirtilen heveslerin, anayasal düzenimize ve rejime yönelik bir tehdit oluşturduğunu kabul etmek gerekir. Ancak kabulde zorlanılan husus, brifinglerde çizilen ve medya vasıtasıyla kamuoyuna aktarılan *irtica tablosunun* kağıt mendil, yara bandı ve benzeri ıvır zıvır satmanın bir iş ve meslek sayıldığı bir ortamda onbinleri aşan insana iş ve ailelerine aş sağlayan ticarî ve sınaî kuruluşların sahip, ortak ve yöneticilerini, buralarda çalışan emekçileri, irtica ile ilgisi olmadığı halde sadece demokratik bir hak olarak insanların kılık ve kıyafetleri ile ilgilenilmemesi isteyenleri, bir siyasî partinin milyonlarca seçmenini, ilahiyat fakültelerinde imam hatip liselerinde Kur'an kurslarında ve bazı vakıfların açtığı özel okullarda okuyan ve sayıları birkaç milyonu bulan çocuğumuzu ve tabii bir sonuç olarak onların ailelerini ve adeta eşiktekini beşiktekini kapsayacak

şekilde çok geniş ve şumullü tutulmasıdır. Bu insanların hepsinin rejim ve anayasal düzen karşıtı olarak gösterilmesidir. Tablonun bu kadar geniş kapsamlı resmedilmesi, anayasal düzen ve rejimle pek ilgisi olmayan iş, aş ve bazı masum dinî talepleri olan pek çok insanımızı rencide edeceği gibi gerçekten rejim ve düzenle kavgalı olan din devleti heveslilerine hiç de haketmedikleri bir güç verecektir. Böyle bir tablo çizilirken, ordumuzun, mevcut ve oluşmakta olan büyük sermaye grupları arasında sessizce süregitmekte olan bir mücadelede taraf olmak gibi hiç arzulamadığı bir ithamla karşılaşacağını da öngörmek gerekirdi.

Milyonlarca insanımızın rejimin ve düzenin karşıtı veya muhtemel karşıtı gibi gösterilmesini ve gerektiğinde bu kişileri İç Hizmet Yönetmeliği'nin bir maddesine dayanılarak *silahla etkisiz hale getirme* düşüncesini ve bunun millî birliğin temin ve muhafazasına yapacağı katkıyı anlamak mümkün görülmemektedir. Atatürk'ten bir alıntı daha yapalım. 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM'nin toplanma yılını açarken şöyle diyor: *"...Ordu, Türk ordusu!... İşte bütün milletin göğsünü itimat, gurur duyguları ile kabartan şanlı ad!.. Ordumuz Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir... Ordumuz Türk topraklarının ve Türkiye idealini tahakkuk ettirmek için sarfetmekte olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkansız teminatıdır..."* Evet öyledir! Ancak ordumuz da rejim karşıtı olan ve anayasal düzeni yıkmak isteyenleri tespit ve etkisiz hale getirmek gibi bir görev üstlenirken milletin göğsünü güven duyguları ile kabartarak Türk birliğinin ve Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesi olma niteliğini korumaya özen göstermelidir. Zira başka bir ordumuz yoktur ve geçmişte olduğu gibi şimdi de, gelecekte de devletimizin bekası ve millî hayatımızın devamlılığı ordumuzun sahip olduğu üstün niteliklere ve ona duyulan güvene bağlı olacaktır.

KÜRT SORUNU (VE BAZI) GÖRÜŞLER

Türkiye'nin doğusunda ve özellikle güney-doğusunda belki de 300-350 senedir süregelen bir rahatsızlık var. Evliya Çelebi o tatlı ve abartılı üslubu ile XVII. yüzyıl ortalarında vuku bulan bölgedeki isyan ve tedip hareketlerini anlatıyor[1]. Sonradan Alman Genelkurmay Başkanı olan Moltke, yüzbaşı rütbesi ile Osmanlı ordusunda hizmet ederken 1839 yılında aynı bölgedeki isyan ve karşı harekâtı hatıralarında soğuk ve bizi bugün biraz rahatsız edici bir biçimde hikâye ediyor[2]. Moltke, isyanı kötü yönetim, bölge halkının askerlikten ve vergi vermekten kaçması, soygun ve talana girişenlere devlet güçlerinin engel olmak istemesi gibi sebeplere bağlıyor. Evliya Çelebi de benzer sebepleri zikrediyor.

Millî Mücadele'nin ilk yıllarından 1940'a kadar bölgede çıkan isyanların sebeplerini genel olarak askere gitmemek, vergi vermemek şeklinde tezahür eden devlet otoritesine karşı gelme, dinî bazı talepler öne sürme şeklinde özetlemek mümkündür. Her durumda, özellikle Şeyh Sait isyanında olduğu şekilde, bölgede nüfuzlarını sürdürmek isteyen yabancı devletlerin tahrik ve teşvikini de göz önünde tutmak gerekir. Ancak, bu isyanlarda görünürdeki sebeplerin arkasında gizlenen temel motif, ***Kürt milliyetçiliği***dir. Tahrik ve teşvik edilen de budur. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı'dan

1 Evliya Çelebi, Tam Metin *Seyyahatname*, C. IV, Üçdal Neşriyat.

2 Helmuth Von Moltke, "Türkiye Hatıraları", *Resimli Tarih Mecmuası*, 1953, sayı 38, 39, 40.

devraldığı doğu sorununda karşılaştığı en önemli unsur bu olmuştur. Osmanlı toplum düzeninin *"millet sistemi"* bağlamında İslâm milleti içinde bulunan Kürtlerin, diğer müslüman unsurlarla beraber milliyetçilik dürtüsü içinde merkezî otoriteye karşı gelmeleri zaten XIX. yüzyıl sonlarına kadar düşünülemezdi. Milliyetçilik, XIX. yüzyılın bu egemen ideolojisi Osmanlı'nın diğer milletlerini etkileyerek bunların önemli bir kısmını İmparatorluktan koparttı. Araplar, hakim bir kültüre sahip olmalarına rağmen, Osmanlıdan ayrılan en son ama ilk müslüman unsur oldu. Türkiye Cumhuriyeti, misak-ı millî sınırları içerisinde kalan Osmanlı toplumunun kalıntılarını, onun "millet sistemi" düşüncesinden de etkilenerek devraldı. M. Kemal Atatürk daha 1 Mayıs 1920'de şunları söylüyordu: *"...Hudud-u millimiz İskenderun'un cenubundan geçer, şarka doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte, hudud-u millîmiz budur dedik! Halbuki Kerkük şimalinde Türk olduğu gibi Kürt de vardır. Biz onları tefrik etmedik. Binaenaleyh muhafaza ve müdafaasıyla iştigal ettiğimiz millet bittabi bir unsurdan ibaret değildir. Muhtelif anasır-ı islâmiyeden mürekkeptir. Bu mecmuayı teşkil eden her bir unsur-u islâm, bizim kardeşimiz ve menafii tamamiyle müşterek olan vatandaşımızdır..."*[3] Böyle düşünülmesine ve bu yönde hareket edilmesine rağmen, Kürtlerin milliyetçilik akımından etkilenmemeleri mümkün değildi. Nitekim Millî Mücadele'nin en buhranlı zamanlarında çıkan "Millî Aşireti Olayı"nın (Haziran 1920) ve "Koçgiri Aşiretinin Ayaklanması"nın (6 Mart-17 Haziran 1921)[4] ana etkeni İngiliz ve Fransızların teşvik ve tahrikiyle Kürt milliyetçiliği oldu. Osmanlı toplumunu teşkil eden hıristiyan ve müslüman unsurların, devletin yakın geçmişinde ve kendi yaşadıkları zaman diliminde teker teker kopup ayrıldığını gören Cumhuriyetin kurucuları milli hudutlar içerisinde kalan *"Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle*

3 Atatürk, *Söylev ve Demeçler*, C. I, s. 75, Atatürk Araştırma Merkezi, 1997.

4 *Türk İstiklal Harbi, VI. cilt, İç Ayaklanmalar* (1919-1921), s. 135-136 ve s. 151-172, Genelkurmay Başkanlığı.

(Türk) ıtlâk olunur"[5] diyerek Osmanlı'nın toplum enkazından bir yeni millet yaratmanın ilk adımını attılar. Şeyh Sait isyanından başlayarak 1930'lu yılların sonlarına kadar Kürt milliyetçiliği gayeli çıkan isyanlara paralel olarak devleti yöneten kadroların ve millet çoğunluğunun zihninde kapsayıcı bir millet anlayışının giderek itibardan düştüğünü, daha dar kapsamlı bir Türk milliyetçiliği düşüncesinin gelişmeye başladığını görmekteyiz.

Günümüze gelindiğinde, ülkemizin doğu ve güneydoğusunda kapsamı 1940 öncesi isyanlara nazaran çok daha dar olmasına rağmen yine de devlete karşı silahlı eylemlerde bulunanlar var. Bütün toplu ayaklanma çağrılarına rağmen bölgede yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt kökenli vatandaşları, devletin sadık uyruğu olma kararlılıklarını ısrarla sürdürüyorlar. Ancak devletten kapsam ve mahiyeti kimilerine göre değişik derecelerde olan bazı ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal talepleri var. *"Terörist, eşkiya, bölücü örgüt mensubu"* olarak isimlendirilen ve bölge halkını temsil etme niteliğine bile haiz olmayan azınlık bir grup ise bu taleplerin çok ötesinde gayelerle dağa çıkmış, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir davanın peşinde çarpışıp duruyor. Ancak, ister dağda ister şehirde olsunlar, taleplerinin gerçeklere uygunluğu ne olursa olsun hareketin gerisindeki düşünce gecikmiş bir Kürt milliyetçiliği ve bunun tabii sonucu olan Kürt ulusal kimliğinin tanınması ve günün birinde bir Kürt devletinin kurulabileceği düşüncesidir. Devletin sadık uyruğu olma vasfını koruyanların büyük bir kısmı dağdakilerin uyguladıkları terörü ve kanlı eylemlerini onaylamasalar dahi onların gayelerine sempati ile baktıklarını söylemek mümkündür. Özetlemek gerekirse yıllardır Türkiye Cumhuriyeti devletinin uğraştığı sorun, mahiyeti itibariyle etnik bir sorun, bir Kürt milliyetçiliği sorunudur. Adı "Güneydoğu Sorunu" vs. değil, "Kürt Sorunu"dur.

Teşhis böyle konulursa çözüm de ona göre bulunur, en azından bulunmaya çalışılır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 55'inci hükûmeti 7

5 S. Kili, A.Ş. Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, s. 128, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Temmuz 1997 tarihinde okunan programında sorunu, devletin derinliklerinden gelen sese de kulak vererek "Güneydoğu Anadolu'nun sorunları aslında etnik nedenlerden değil coğrafî, sosyal ve ekonomik nedenlerden, bölgenin feodal yapısından ve dış tertip ve tahriklerden kaynaklanmıştır."[6] şeklinde ifade etse de gerçek nedenlerin gözardı edilmemesi gerekir.

Yukarıda belirtilen genel çerçeve içerisinde mesele ile ilgili görüşlerimiz aşağıda maddeler halinde ifade edilmiştir:

I. Kürt sorunu ülkemizin temel sorunudur. Bu sorun çözüm yoluna konulmadıkça enflasyondan, demokrasimizin güdüklüğünden, devlet itibarının devamlı düşüşünden kurtulmamız mümkün değildir. "Susurluk" kelimesi ile sembolleşen devlet kurumları içindeki yozlaşmanın ve çeteleşmenin, uyuşturucu trafiğinde Türkiye'nin yine merkez oluşunun, devlet kurumlarının anayasal sınırlar dışına taşarak görevleri olmayan alanlarda söz sahibi olmak girişimlerinin gerisinde sorunun çözülmeden sürüp gitmesi yatmaktadır. Laikdinci, alevî-sünnî, karşıtlığı milletimizi içten içe çürütüyor, parçalara ayırıyor. Ülkesini seven bütün güçlerin, seçilmişi, atanmışı ile herkesin bu parçalanmanın önlenmesi için gayret sarfetmesi gerekirken Kürt sorunu görünmez bağlarla herkesin gözünü ve ayağını bağlıyor. Demokratikleşmekten ve özgürlüklerin genişletilmesinden korkuyoruz. Sorunun devamı belki de enflasyonu azdıran en büyük etken. Kürt sorunu kısır döngüsüne sıkışıp kaldık. Herşeyi, her konuyu bir tarafa bırakıp sadece ve sadece bu sorunun çözümü üzerinde düşünmemiz, tartışmamız, çareler üretmemiz ve uygulamaya çabalamamız gerekir. Kürt sorunu devletin bütün kurumlarının resmî, sivil, ilgili bütün kuruluş ve kişilerin günde 24 saatini işgal eden meselesini teşkil etmelidir.

Sorun, millî hudutlarımız içerisinde ne pahasına olursa olsun mutlaka çözülmeli ve Türkiye bu sorunun ipoteğinden kurtulmalıdır.

II. Kürt sorunu ile PKK terörü mutlaka birbirinden ayrı görül-

6 *55. Hükümet Programı*, 7 Temmuz 1997, s. 11.

melidir. Son zamanlarda islami kesimlere şirin görünmek istese de PKK, kuruluşundan bu yana Marksist-Leninist bir örgüttür. Şiddet ve vahşet vazgeçilmez yöntemidir. Ne örgüt içinde ne de düşlediği Kürt devletinde demokrasiye yer yoktur. Bu örgütün Kürtlere vereceği sadece kan, gözyaşı ve ızdıraptır. Örgüt şu veya bu şekilde dağdan inip teslim olmadığı, uyguladığı vahşete devam ettiği sürece devlet bu çetenin anlayacağı yöntemlerle mücadele edecektir. Dağında, kırında silahlı eşkiyanın dolaşmasına hiçbir devletin müsamaha etmeyeceğini, çözüm arayan herkesin kabul etmesi gerekir.

III. Türkiye, Türklerin, Kürtlerin, bu ülkede yaşayan 65 milyon insanın ortak yurdudur. Devletin uyguladığı bunca yalnış politikalara, PKK'nın ayaklanma çağrılarına, yurt dışından yapılan bütün tahriklere, hepsinden önemlisi dökülen kana verilen yüzlerce şehit ve onlardan katbekat fazla "ölü ele geçirilenlere" rağmen Türkler ve Kürtler bir arada kardeşçe yaşama kararlılıklarını sürdürüyor. Analar babalar kaybettikleri evlatlarının, eşler, nişanlılar sevgili varlıklarının acılarını kalplerine gömüyorlar ve bu sorunun bir gün mutlaka biteceği inancını muhafaza ediyorlar ama birbirlerini düşman olarak görmüyorlar. Türküyle Kürdüyle Türkiye halkı kendi zihninde Kürt sorunu ile PKK terörünü çoktan birbirinden ayırmış durumda. Bu çözüm arayan devlet ilgililerine ve siyasetçilere bulunmaz bir imkân sağlamaktadır, değerlendirilmekte gecikmemelidir.

IV. Kürt sorunu ile terörü birbirinden ayırmanın, terörü içinden çıkılmaz vahşet batağına gömmenin en etkili yöntemi, sorun kapsamında bulunan her konuyu şiddete özendirmediği sürece serbestçe düşünme, ifade etme, yazma, tartışma ortamının yaratılmasıdır. Bu maksatla böyle bir ortamın yaratılmasını engelleyen başta anayasa olmak üzere bütün yasalardaki kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Yasal kovuşturma korkusu olmadan yapılan tartışmalarda "bağımsızlık", "özerklik", "federasyon", "azınlık hakları" gibi kutsallaştırılan, adeta birer mit haline getirilen kavramların içerikleri, olabilirlik dereceleri ortaya konacak ve pek büyük bir ihtimalle kelimelerin çe-

kiciliğine kapılmanın tehlikeleri açıkca görülecektir. Böyle bir ortamda "bağımsız bir Kürt devleti" talebine karşılık kimileri çıkacak, bunun bedelini ortaya koyacak ve bu bedelin Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve onun sadık yurttaşlarının değil, o devletin Kürt yurttaşlarının nesiller boyu ödeyeceğini, daha doğrusu ödeyemeyeceğini ayrıntıları ile anlatacaktır. Konulara dağdakilerin ve onlara sempati duyanların kapıldıkları "gerilla romantizmi" içinde yaklaşmanın Kürt kavmine neler getireceği ve neleri götüreceği daha iyi anlaşılacaktır.

Yasal engellerin ötesinde, kamuoyu ve bazı çevreler Kürt sorununu bu veya başka bir isimle dahi tartışmaktan ürkmekte veya önyargılarla hareket etmektedir. TOBB ve TÜSİAD'ın hazırlattığı raporların akıbetleri biliniyor. *Kürt sorunu* olarak isimlendirilen talepleri bilimsel bir açıdan inceleyen önemli bir araştırmanın[7] dahi kamuoyunda yeterince değerlendirilip tartışılamamasını başka nedenlerle izah etmek pek mümkün değil. Böyle olunca değişik platformlarda dile getirilen pek çok talep ve çözüm önerisi[8] tartışılamamakta, tartışacak muhatap dahi bulunamamakta ve Kürt kökenli vatandaşlarımıza şiddet yoluyla kendilerini ifade etmekten başka seçenek adeta bırakılmamaktadır.

V. Yukarıda ifade edildiği şekilde düşünceyi, onu ifade etmeyi ve yazmayı kısıtlayan yasal engellerin kalkmasına paralel olarak örgütlenme serbestliği de sağlanmalıdır. Kürt kökenli vatandaşlarımız eğer kendi taleplerini dile getirecek bir siyasî örgüte sahip olmak istiyorlarsa bu istek karşılanmalıdır. Bunun engellenmesi kullandığı şiddet yöntemini onaylamasalar bile onları PKK'ya mahkum etmektir. PKK Kürt kökenli vatandaşlarımızın kaderi değildir ve olmamalıdır.

VI. Sorunun çözümü, PKK ile askerî mücadelenin başarısına ve bölgede alınacak ekonomik, sosyal vs. tedbirlerin uygulanmasına

7 K. Kirişçi, G.M. Winrow, *Kürt Sorunu, Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 1997.

8 *Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri*, Avesta Yayınları, 1996.

indirgenmiştir. Bu sorunun, terör sorunu veya güney-doğu sorunu şeklinde ortaya konmasından kaynaklanmaktadır. Askerî başarı, çözüm yollarını açmak için şarttır ama sadece bir başlangıçtır. Çözüm masa başında siyasetçiler tarafından aranmalıdır. Askeri mücadeleyi sadece bugünkü değil gelecekteki nesillerin de refahı pahasına ve şehitler vererek sürdürüyoruz. Ülkeyi yönetmek sorumluluğunu yüklenenlerden ve yüklenmek isteğinde bulunanlardan gerçek liderlik niteliklerini ortaya koyarak sorunu çözmelerini beklemek hakkımızdır.

VII. Türkiye Cumhuriyeti devleti, PKK ile mücadeleyi sadece "bir çakıl taşını kaptırmamak" için yapmıyor. Gün gelir kaptırılan çakıl taşının daha fazlası geri alınır. Bu mücadele Kürt kökenli vatandaşlarımızın gelecekteki refah ve selameti için yapılmaktadır. Muhayyel bir Kürt devletinin vatandaşlarına nesiller boyu sürecek açlık, sefalet, gözyaşı ve kitlesel katliamdan başka verecek hiçbir şeyi olmayacaktır. Bitmek tükenmek bilmeyen kanlı iktidar mücadeleleri, aşiretler arası kavgalar, öc almalar, hesaplaşmalar, salgınlar, açlık ve sefalet kuşak kuşak Kürtleri yok edip duracaktır. PKK önderliği Kamboçya'da Kızıl Khmer ve Pol-Pot'un yaptığından daha fazlasını Kürt kardeşlerimize reva görecektir. Devletin mücadelesi bir karış toprak için değil, Kürt kökenli vatandaşlarımızı böyle bir akıbetten korumak içindir.

Sonuç olarak özetleyecek olursak karşımızda çözüm bekleyen sorun "Kürt sorunu"dur. Çözüm serbestçe tartışılarak bulunacaktır. Bunun için tartışmayı ve örgütlenmeyi sınırlayan yasalar kaldırılmalıdır. Türk devleti tartışmadan ve örgütlenmeden korkmayacak kadar güçlüdür. Türk ve Kürt kökenli yurttaşların evlat acılarına rağmen birbirlerini kardeş görmeye devam etmeleri herkese cesaret vermelidir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin mücadelesi Kürt kökenli yurttaşlarımızın geleceği içindir. Çözümü askerlerden beklememek gerekir. Kuvvetli siyasî bir önderlik ve kararlılık sorunu çözüme götürebilir.

AVRUPA'NIN NERESİNDEYİZ?

Yazımızın başlığı çeşitli yayın organlarında değişik yazarlar tarafından kullanılmış olabilir ama Avrupa'yla olan ilişkilerimizde bazen kabaca, bazen diplomatik bir nezaket içerisinde, satır aralarında, üstü kapalı bir biçimde, ima yollu, başka konulara atıfta bulunuyormuş gibi yaparak ama her seferinde önümüze konulan ve bizim de önyargılarımızdan sıyrılarak cevabını artık aramaya başlamamız gereken soru budur. Bu bakımdan "Avrupa'nın neresindeyiz?" sorusunu yazımıza başlık yapmada bir sakınca görmedik.

Önce kısa bir özeleştiri yapalım, bir boy aynasının karşısına geçip kendimize şöyle bir bakalım. İşte göreceklerimizden bazıları:

• Askerin her alanda ağırlıklı söz sahibi olduğu, sivillerin ise karşı bir seçenek üretemedikleri, tersine "En düzgün işleyen devlet kurumumuz ordudur. Bu sorunla da asker ilgilensin" denildiği bir devlet yapısı anlayışı...

• Askerî gözetim ve denetim altında işleyen veya işlediği zannedilen ve demokratik olduğu söylenen bir sistem...

• Belde belediye başkanından devlet başkanına kadar ülke halkına "benim halkım, benim milletim, benim memurum, işçim vs." diye bakan iktidarlarının (o görevlerde bulunmalarının) yegane meşruiyet kaynağı olan halkı halâ bir sürü, kendilerini de o sürüyü gütmekle görevlendirilmiş bir çoban gibi gören bir siyaset adamı anlayışı...

• Canlı cansız herşeyin değiştiği bir dünyada, her seferinde dev-

let gemisini karaya oturtan ve her nasıl oluyorsa bizlere bunu bir başarı imiş gibi gösterebilen, liderlik nitelikleri kendilerinden menkul, kırk senedir değişmeyen, değiştirilemiyen bir siyasî lider (?) kadrosu...

• Anayasa'nın 6. maddesindeki "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz" şeklindeki kesin hükme rağmen, hukuk devleti kuralları içerisinde terör belâsı ile mücadele etme beceri ve dirayetini gösterememiş bir siyasî kadro ve bu kadronun mücadelede başarıyı, yetkisiz devlet dışı çeteleri kullanmakta gören zihniyeti...

• Yirmi seneye yakın bir zaman ortalama % 100'e varan bir enflasyon içinde bulunan, millî paranın sureta tedavülde olduğu, rüşvetin, ücretin, devlet ihalelerinde ihale bedellerinin sabit para birimi olarak dolarla belirlendiği; hantal, zararına mal üreten, zararını halkın sırtından çıkartan devlet işletmelerinin halâ varlığını sürdürmeye çalıştığı bir ekonomik yapı...

• Yıllık kârlarının % 50'den fazlasını hiçbir şey üretmeden, gayret sarfetmeden ve riske girmeden, enflasyonun sağladığı imkânlardan istifade ederek faizden, ancak geriye kalanını üretebildiği mal ve hizmetlerden kazanan ve bundan dolayı bir sıkıntı (!) duymayan büyük sermaye...

• 1930'larda o zamanın sosyal ve siyasî şartlarına cevap verebilen ve "altı ok" içinde hapsedilmeye çalışılan; rozet, resim, poster, büst ve heykelle dondurulmuş, içi boşaltılmış, özünden saptırılmış bir düşünce ve eylem sistemini "Atatürkçülük" adı altında zorla topluma kabul ettirmeye çalışan bir kısım aydın destekli sivil-asker bürokrasi...

• Millî birliğimizin, bütünleşmemizin harcında önemli bir yeri olan İslâm dinini, özünde farklı fikirlerin ihtirasların kaynaştığı, toplum dokusunu ayrık otu gibi ayrıştıran siyasete feda eden bir büyük siyasî parti...

• Kitap, dergi, gazete okumayan bütün bir kültür hayatı, yegane kaygıları reyting olan televizyon programları ile sınırlanmış, içine

kapanık yurtdışında dünya yıkılsa ilgisiz, geçim endişesinde sayısı fazla niteliği az bir halk yığını...

• 14 senedir kendi ülkesinin insanlarını feda etmekten başka bir mücadele yöntemi bulamamış, bir kısım yurttaşlarının meşru-gayrımeşru taleplerini ifade etmede aracı olmaya onları adeta bir terör örgütüne mahkûm etmiş, çözüm üretemeyen, yüzyılların korkusu altında hareketsiz kalan bir iç güvenlik politikası...

Aynada kabaca gördüklerimiz bunlar. Ayrıntılara girdiğimizde göreceklerimiz arasında ümit verici ışıltılar olsa da ne yazık ki bunlar bütünü fazla etkilemiyecektir.

Aynaya bizimle beraber bakan Avrupa, biraz bizim görmediklerimizi de görerek biraz da gördüklerini abartarak adaylığa kabûl şartlarını şöyle sıralıyor:

• Siyasî ve ekonomik reformlara devam edilmesi,

• İnsan haklarının AB standartlarına yükseltilmesi,

• Kıbrıs sorununun çözümüne katkı,

• Azınlıklara saygı ve onların korunması,

• Yunanistan'la istikrarlı ilişki ve anlaşmazlıkların Lahey Adalet Divanı yoluyla çözülmesi.

Bu şartlardan yurt içine yönelik olanları gerçekleştirmek ve daha önce sıraladığımız olumsuz görüntüleri düzeltmek; AB'ne girmek gibi bir hevesimiz olmasa dahi, kendimiz için, gelecek nesillerimizi daha hür, demokratik, müreffeh, kavgadan uzak, insan haklarına saygılı, bağımsız bir Türkiye'de yaşatmak ideali için yerine getirilmesi vazgeçilmez, savsaklanamaz ihmal edilmesi düşünülemez millî bir görevdir. AB'nin söz konusu şartları dayatması değil, bugüne kadar bu düzenlemeleri kendimiz için yapmadaki ihmalimiz, isteksizliğimiz bizi utandırmalıdır.

Bir kısım yazar, düşünür, aydın insanımızın daha güzel bir Türkiye ideali için AB'nin sürdüregeldiği baskıları bir manivela gibi kullanmak gayretlerini, toplum içindeki dinamikleri önyargılardan uzak bir şekilde bu idealin gerçekleştirilmesinde bir büyük uzlaşma

sağlayarak harekete geçirmede kullanmaları, incinen millî gururumuzu daha çok tatmin edecektir.

Gerçek sebep nedir?

İkiyüz yıla yakın bir zamandır kendimizi Avrupa'ya beğendirmeye, kabul ettirmeye uğraşıyoruz. Avrupa'nın siyasî, ekonomik, kültürel ve nihayet askerî istilasına karşı bir yandan direniyor, karşı saldırıya geçiyor, kaybettiklerimizin bir kısmını geri alıyor ama yine de onunla birlikte olmak, onun tarafından kabul edilmiş olmak isteğimizden vazgeçmiyoruz. "Avrupaî" olan herşeye aşırı tutkunluğumuz, zaman zaman bizi biz yapan değerlere sırt çevirmeye kadar varan inkâr rüzgarına kapılışımız, Avrupa'yı hiç ilgilendirmiyor. Bizi dışarda tutuyor. Mahremiyetine sokmuyor. Kabul eder gibi yapıyor ama hep belli bir mesafeyi koruyor. Öncülüğünü yaptığı bazı ekonomik, siyasî, sosyal, askerî vs. anlaşmalara taraf, örgütlere üye olarak kabul ediyor ama aile içine almıyor. Alır gibi yaptığında da farklı olduğumuzu açık veya kapalı bir biçimde hissettiriyor. Neden? Açık yürekli davranırsak bu sorunun cevabı gayet açık: Biz farklı bir kültürü, farklı bir yaşam tarzı olan bir toplumuz. Kültürümüzün önemli bileşenlerinden biri dinimiz İslâmiyettir. Akılcı olan Avrupa bunu biliyor, söylüyor ve yazıyor. AB'nin bir "Hıristiyan Kulübü" olduğunu iddia edenler ve sonra güya karşı çıkanlar yine Avrupalılar. İçine kapalı bir toplumuz. Değil sınırlarımız ötesinde, sokağımızın dahi ötesinde neler olduğu bizi pek ilgilendirmiyor. İslâmiyet'in batı uygarlığına en büyük tehdidi oluşturduğunu, komünizmin çökmesinden sonra bu tehdidin yerini İslâmiyet'in aldığını iddia eden, ispata ve kamuoyunu inandırmaya çalışan nice kitaplar, ciddî araştırmalar, stratejik analizler, nice makaleler var. Bu araştırmacılar, yazarlar batı toplumunun muteber bilim adamları ve siyasetçileri. Onların yazdıklarından bize intikal edenler ancak meraklı bir-iki köşe yazarımızın aktardığı ifadesi birkaç

satırı geçmeyen fikir kırıntıları. Halbuki o muteber kişiler kendi kamuoylarına, dolayısıyla İslâm alemine ve dolayısıyla bize İslâmiyet'in (onlar bazen köktendincilik diyorlar) ne tür bir tehdit oluşturduğunu anlatıp duruyorlar. Yıllardır insan hakları savunuculuğu yapmış, her türlü ayırımcılığa karşı çıkmış olan Avrupa siyaseti şimdi Türkiye'ye nasıl olur da açıktan, doğrudan, "Siz farklı bir dinin farklı bir kültürün insanlarısınız, evet devletiniz laik ama insanlarınız müslüman, terkedin İslâmiyet'i, adaylığınızı konuşalım" diyebilir? Ama bu mesajı veren ciddi muteber ilim adamları, yazarlar, araştırmacılar stratejik araştırma kurumları var. Biz bu mesajı algılayamıyorsak veya algılıyorsak da "Acaba algıladığımız mesajı açıkça ifade edersek bize de gerici, dinci, laiklik düşmanı derler mi?" diye susuyorsak AB ne yapsın?

İstihbarat çalışmalarında "Esas Bilgi Unsuru (EBU)" diye ifade edilen bir kavram var. Anlamı şu: İstihbarata ihtiyacı olan kişinin, makamın (burada devletin) karar vermede cevabını öğrenmek istediği soru nedir? Bu temel sorunun tespiti ile istihbarat çalışması başlar, bütün gayretler bu sorunun cevabını bulmaya yöneltilir. Eğer bu temel soru yanlış tespit edilmişse istihbaratın sonucu, öğrenmek istediğimizi vermez. Avrupa Birliği'ne girme bağlamında toplum olarak ve tabii devlet olarak bir EBU tespit etmemiz lâzım. Bu EBU (temel istihbarat sorusu) şöyle olmalıdır: "Laik bir devlete ama müslüman bir halka sahip olarak millî kültürünü reddetmeden AB'nin dayattığı son şartları çok kısa bir zaman dilimi içinde bütünüyle yerine getirse dahi giderek bir Avrupa Birleşik Devletleri olmaya doğru yol alan Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin tam üye olma şansı XXI. yüzyıl içinde nedir?" Veya daha kısa ve daha az çetrefil bir şekilde aynı EBU şöyle ifade edilebilir: "AB'nin şartları yerine getirilse dahi müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin AB'ne tam üye olma şansı nedir?" Bu soru istikametinde komplekslere, önyargılara kapılmadan yönlendirilecek bir istihbarat çalışmasında şans oranının pek yüksek olmayacağı sonucuna varılmasının kesin olacağı kanaatındayız.

İslamiyet neden Batı için tehdit oluşturuyor?

Kuzey Paris Üniversitesi'ne bağlı Uluslararası ve Stratejik İlişkiler Enstitüsü (IRIS) Direktörü Pascal Boniface, *Güçsüzlük İsteği*[1] isimli kitabının "Sahte Tehditler Gerçek Düşler" başlıklı bölümünde, komünizmin çöküşünden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra batı demokrasilerinin aralarındaki dayanışmayı devam ettirmek için bir başka düşmana ihtiyaç duyduklarını ve böylece İslâmiyet'i bulduklarını, aslında İslâm ülkelerinin ve İslâmiyet'in kendi iç sorunları yüzünden böyle bir tehdit oluşturabilecek gücünün bulunmadığını örnekler vererek anlatmaya çalışıyor. Acaba, İslâmiyet sadece bir düşmana ihtiyaç duyulduğundan mı batı demokrasileri/kapitalizmi tarafından karşılarına alındı? Batı, İslâmiyet'in nesinden korkuyor? 70 senelik, haşmeti uzaya kadar taşmış bir Sovyet imparatorluğunu dize getirip dağıtan batı, Afganistan'daki garip Taliban hareketinden, İran'ın mollalarından, Suudi Arabistan'da uygulanan ve dışarıya kol kafa kesmek şeklinde yansıyan "sözde şeriat" uygulamalarından, Cezayir'deki artık bir kısmının güvenlik güçlerince işlendiği ortaya çıkan kanlı katliam eylemlerinden mi korkuyor? Batı'nın endişesi, kendini doğru dürüst yönetmekten ve doyurmaktan aciz bölük pörçük İslam âleminin birgün Avrupa'yı istila edip kadınlarını tesettüre sokacağı, kiliselerini camiye çevireceği, elektrik direklerini ve inşaat vinçlerini darağacı yerine kullanacağı, ileri geri konuşanlar hakkında idam fetvaları yayınlayacağı mıdır? Batı, sahip olduğu ekonomik, siyasî, teknolojik ve askerî güç karşısında bu tür ihtimallerin sadece bir hayal olduğunu bilmektedir. Kâr etmek, daha çok ama daha çok kazanmaktan başka bir kaygısı olmayan, hiçbir insanî ve ahlakî endişe taşımayan "vahşi kapitalizmin" temsilcisi batı, insanlığa hakkı olan mutluluğu sağlamak için yola çıkan ancak ızdıraptan başka bir şey vermeyen komünizmden sonra bu "mutluluk meşalesinin" bir gün

1 Pascal Boniface, *Güçsüzlük İsteği*, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

İslâmiyet tarafından taşınacağının, en azından böyle bir seçenek olduğunun farkında. İslâmiyet'in 1400 küsur senedir farkına varılmayan özünü, İslâm âlemi ya uyanır da keşfederse? Bu özü sistemleştirip bütün bir insanlığa bir "mutluluk reçetesi" halinde sunarsa? Korkunun ve tehdit algılamasının odağı budur. 1400 yıldır bunu başaramamış ve ilahî mesajı basit bir iki uygulamaya indirgemiş olan İslâm âleminin böyle bir uyanışı gerçekleştirecek potansiyele bile sahip olmadığını bilen batı, buna rağmen tedbirini şimdiden alıyor. Haritaları, güç ve nüfuz alanlarını ellişer yüzer yıllık zaman dilimleri derinliğinde tespit eden batı için her türlü tehlikeyi önceden görmek ve ona karşı tedbirli ve hazırlıklı olmak hayatî önem taşımaktadır. Bu batı mantalitesinin tabii davranış biçimidir.

Türkiye Avrupa'nın neresindedir?

Coğrafî olarak Avrupa, Akdeniz'in kuzeyinde, Ural dağlarının ve Marmara Denizi ile Boğazların batısında Atlantik'in doğusunda kalan kara parçasıdır. Ancak, batı ile doğu arasındaki hat, Avrupa'nın doğu sınırı son ikibin yıl boyunca siyasî, ekonomik, kültürel etkiler ve dalgalanmalar sonucu değişip durdu. M.S. IV. yüzyılın ilk çeyreğinde Roma İmparatorluğu Doğu-Batı diye ikiye ayrıldığında sınır yaklaşık olarak Sava Nehri ve bu nehrin Belgrad yakınlarında Tuna nehri ile birleştiği yerden itibaren Tuna idi. Sava-Tuna Hıristiyanlığın iki ayrı mezhebinin, ortodoksluk ile katolikliğin (sonradan protestanlığın) daha sonra iki ayrı dinin İslâmiyet ile Hıristiyanlığın sınırını oluşturdu. İslâmiyeti temsil eden Osmanlı'nın egemenliği, tam olmasa da XIX. yüzyılın sonlarına kadar Sava-Tuna'nın güneyinde gerileyerek devam etti. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren katolik-protestan batı, Osmanlı ile arasına ortodoks Balkan devletçiklerini koyarak bir tampon bölge oluşturmaya başladı. Avrupa'nın sınırı, batısında bir ortodoks gri bölge bırakarak doğuya doğru kaymaya başladı. Balkan Harbi faciası ve I. Dünya Harbi'nin sonucu sınırı belirledi. Avrupa (Batı) ile Doğu'nun (o

Doğu'da hangi devlet hükümran olursa olsun) arasında sınır Meriç nehri oldu. Sınır aslında coğrafyanın oluşturduğu nehirler veya dağlar hattında değil, toplumların ortak zihinlerinde sahip olunan kültürlerin etki alanlarını gösterecek şekilde oluşuyordu. Türkiye böylece coğrafî olarak da, kültürel olarak da Avrupa'nın sınır komşusu oldu. Bu Avrupa için uygun ve yeterli bir konumdu. Türkiye için de böyle olmalıydı. Siyasî, ekonomik, askeri, sosyal ve bazı kültürel alanlarda Avrupa ile işbirliği, ortaklık, ittifak ilişkileri içinde olmamız, "çağdaş uygarlık düzeyini" yakalamak ülkümüz bizi Avrupalı olmak hevesine itti. Sınırları zorlamak istedik.

Avrupa Sosyalist Partisi Başkanı, Alman Sosyal Demokratları SPD'nin Meclis Grup Başkanı ve Genel Başkan yardımcısı Rudolf Scharping, AB'nin adaylığımızı iteleyen kararından sonra Türkiye'yi teskin ve teselli etme etkinlikleri içinde kendisiyle röportaj yapan N. Cerrahoğlu'nun "*Avru*palı olmak bizim tercihimiz..." şeklindeki bir ifadesine şöyle cevap veriyor: "Bu sizin seçiminiz. Kararınızı saygı ile karşılıyoruz. Türkiye, Letonya ya da Latviya gibi küçük ülkelerle bir tutulamaz. Öte yandan Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya gibi bu ülkeler kültürel ve tarihî anlamda Avrupa ülkeleridir. Türkiye'nin Avrupalılığı ise, dediğiniz gibi kendi tercihinin sonucu. Bu büyük bir hassasiyet ve sorumluluk gerektiren bir seçim."[2] Avrupa Birliği'ni ve Hıristiyan Kulübü gibi gören ve gösteren Avrupalı muhafazakârların değil, Avrupalı sosyalist ve sosyal demokratların görüşlerini ifade eden bir sosyalistin bu sözleri hiçbir yoruma ihtiyaç duyulmayacak şekilde açık. Türkiye Avrupalı değildir, böyle olmak gibi bir iddiası var ise bu onun sorunudur.

Türkiye, Avrupa'nın hemen doğu sınırında Avrupa Birliği'ne (sonradan Avrupa Birleşik Devletleri'ne) komşu bir ülkedir. İkibin yılda Sava-Tuna hattından Meriç'e kadar gelen batı-doğu sınırının daha doğuya meselâ Dicle boylarına kadar gitmesini gerektirecek

2 Nilgün Cerrahoğlu, "Aynanın içindekiler" (R. Scharping ile mülâkat) *Milliyet* gazetesi, 21 Aralık 1997.

bir durum XXI. yüzyıl içinde mümkün görülmemektedir. Türkiye Avrupa'ya komşu bir ülke olarak kendisine sağlanan siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel, askerî v.s. haklardan, imkânlardan vecibelerini yerine getirerek istifade etmeye ve bu imkânları geliştirme çabalarına devam edebilir. Türkiye'ye biçilen görev Avrupa'nın periferisinde kalmaktır. Periferide olmanın sağlayacağı imkânlar, kendi yetenekleri ölçüsünde olacaktır.

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ VE KARŞI TARAFTAN KARŞIT BİR GÖRÜŞ

Ülkelerin millî hedefleri uzun vadelidir. Kolay değiştirilmezler veya değiştirilmeye ihtiyaç göstermezler. Genel olarak değişmediklerini söylemek mümkündür. Ancak, millî menfaatler için aynı nitelemede bulunmak doğru değildir. Millî menfaat teriminden, elde edildiğinde veya mevcudiyeti muhafaza edildiğinde millî hedeflere ulaşılmasında, muhafazasında veya geliştirilmesinde olumlu etkileri olan hususlar anlaşılmalıdır. Bu anlamda millî menfaatler değişebilir, milletler ülkelerinin içinde bulunduğu iç ve dış şartlar karşısında menfaatlerini yeniden tespit edip tarif edebilir. Belli bir zaman diliminde belli bir ortam içinde ülkenin menfaatine uygun olan bir husus bir başka zaman ve şartta uygun olmayabilir. Bir ülkenin dış güvenliği ile ilgili millî menfaatlerini temin faaliyeti olan dış siyaset uygulamaları da benzer şekilde zaman içinde değişir. Bu bakımdan dış siyasetin değişmezliğinden veya devamlılığından bahsetmek doğru değildir.

Türkiye devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak ve geliştirmek, Türkiye'nin bekasını sağlayacak millî hedeflerinden biridir. Bu hedefin bir başka ifade şekli, ülke güvenliğinin sağlanması ve devam ettirilmesidir.

Türkiye, 1963 yılından sonra, Kıbrıs meselesinde yalnız kalmasının da etkisiyle, güvenliğinin sağlanması ve devam ettirilmesi hedefi çerçevesi içinde, Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi millî

menfaati gereği olarak görmüş ve bu ülkelerle ilgili dış siyasetini buna göre düzenlemiştir. Birbirini takip eden T.C. hükümetlerinin bütün gayretlerine rağmen Arap ülkeleriyle olan ilişkiler arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır. Petrol zengini Arap ülkeleri zenginliğin verdiği güvenle menfaatlerini daha batıda aramış, diğerleri ise gereken yakınlığı göstermemişler ama bu devletlerden herhangi biri sadece kendisini ilgilendiren bir konuda bile Türkiye ile bir menfaat çelişkisine düştüğünde Türkiye karşısında bir araya gelmekte tereddüt etmemişlerdir. Arap kavmiyetçiliği, yüzyıllar boyu Türkiye'nin hükümranlığı altında kalmış olmaları, aralarındaki rejim farklılığını ve husumeti unutturmaktadır. Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri, demokratik rejimi, İsrail devletini kurulmuş olduğu yıllarda tanıması, Arap ülkeleriyle olan ilişkilerinde devamlı etkili olmuştur. Her Türk vatandaşının yüreğini sızlatan Filistin mültecilerinin durumu ile 1948'ten bu yana Türkiye'nin samimî bir şekilde yakından ilgilenmesi ve onlardan maddî ve manevî yardımını esirgememiş olmasının karşılığı 1970'li yıllarda Türkiye'yi kasıp kavuran anarşi fırtınasında çeşitli sol fraksiyon militanlarının ve 1980 sonrası PKK militanlarının Filistin Kurtuluş Örgütü içindeki hizipler ve en önemlisi, El Fetih tarafından eğitilip Türkiye'ye gönderilmesi olmuştur.

Yarı resmî bir değerlendirme Türkiye-Arap ülkeleri ilişkilerini şöyle anlatmaktadır: "Özellikle Ortadoğu'da din birliği ve müşterek tarihin Türklerle Arapları yakınlaştırması ve birbirine destek olmalarını sağlaması gerekirken, Osmanlı Devleti'nin yıkılışından itibaren ilişkilerdeki gelişme bunun tersi yönünde olmuştur. Öncelikle Türkiye'nin uyguladığı laik devlet sistemi, Arap kamuoyunda dinsizlik olarak görülmüş, 1916 Arap ayaklanması Türklerden bir kurtuluş savaşı kılığına sokulmuş, Hatay'ın Türkiye'ye katılması, Arap topraklarının Türkler tarafından ele geçirilmesi olarak yorumlanmış ve özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin demokratik sisteme geçmesi, kimi feodal, kimi dikta devlet yöneticilerini ürkütmüş, Türkiye'nin İsrail ve Batı ile iyi ilişkiler içersinde

olması hasmane olarak tanımlanmış ve nihayet Türkiye'nin özellikle son yirmi yıldır artan ekonomik ve askerî gücü çekingenliği arttırmıştır. Suriye ve Irak'la olan su sorunu, Arap milliyetçileri arasında bir Türk-Arap ihtilafı olarak tanımlanmakta ve keza Hatay da aynı şekilde görülmektedir.

Kıbrıs meselesinde Türkiye Arap dünyasından destek görmemiş ve Filistin halkının haklı davasına Türkiye'nin verdiği destek ve yardım, Türkiye lehine bir puan olarak dahi tescil edilmemiştir. Bu yüzden Türkiye'nin geçmişteki Arap politikası, bu ülkelerin iç işlerine karışmamak ve ikili ilişkileri mümkün olduğu ölçüde geliştirmek ve İslâm Konferansı çerçevesinde işbirliğine yönelmek şeklinde ortaya çıkmıştır."[1]

Türkiye, Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini yukarda belirtilen çerçeve içinde sürdürmeye çalışırken İsrail ile olan ilişkilerini güvenlik mülahazaları ile geliştirme yollarını aramış ve özellikle 1990 yılından itibaren iki ülke millî menfaatlerinin çakıştığı ölçüler içersinde çeşitli konularda işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Terörizmle Mücadelede İşbirliği, Telekominikasyon ve Posta Alanında İşbirliği, Çevre Sorunlarında ve Doğa Korumasında İşbirliği anlaşmaları birer örnektir. İki ülke arasında Cumhurbaşkanları ve Başbakanları seviyesinde yapılan karşılıklı ziyaretler ile de daha geniş kapsamlı ekonomik işbirliği imkânları için çalışmalar başlatılmıştır. İsrail ile olan bu ilişkilerin kamuoyunda destek gördüğü söylenebilir.

Kamuoyunda en çok tartışılan konu İsrail ile 23 Şubat 1996 tarihinde imzalanan Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşması olmuştur. Tartışmanın merkezini böyle bir anlaşmanın Refah Partisi - Doğru Yol Partisi Hükûmeti zamanında, Başbakan N. Erbakan'ın İsrail hakkında bilinen görüşlerine rağmen nasıl kabûl ettiği ve Arap ülkelerinin beklenen tepkileri oluşturmuştur. Türkiye'nin millî menfaatle-

1 Seyfi Taşhan, *1998 başında Türk Dış Politikasının Görünümü*, Dış Politika Enstitüsü.

rine ne kadar uygun olduğu gündeme gelmemiştir.

Bu anlaşma şu işbirliği konularını kapsamaktadır[2]:

- Askerî eğitim alanında karşılıklı bilgi ve deneyimlerin mübadelesi,
- Askerî akademiler ve karargâhlar arası karşılıklı ziyaretlerin yapılması,
- Ortak eğitimlerin icrası,
- Askerî tatbikatlara karşılıklı gözlemci gönderilmesi,
- Harp gemileri ile karşılıklı liman ziyaretleri yapılması,
- Askerî, sosyal ve kültürel alanlarda bilgi ve personel değişimi ile askerî tarih, müze ve arşiv konularında işbirliği,
- Askerî spor ve sanat gruplarının karşılıklı ziyaretleri

Daha sonra daha çok dış basında çıkan haberlerden anlaşmanın şu hususları da içerdiği öğrenilmiştir[3]:

- İsrail ajanlarının, özellikle İran ve Suriye ile ilgili olarak Türk toprakları üzerinde bilgi toplama operasyonları düzenlemeleri,
- İsrail ve Türk donanmalarının Akdeniz'de ortak bir tatbikat yapması,
- İki ülke hava kuvvetlerinin birbirinin uçaklarına havada yakıt ikmali tatbikatı düzenlemeleri,
- İsrail uçaklarının eğitim amaçlı olarak Türk hava sahasını kullanması,

Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşması'nı 28 Ağustos 1996 tarihinde imzalanan Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşması takip etti. Bu anlaşma ile İsrail'den alınacak 600 milyon dolar kredi ile Türk Hava Kuvvetleri'nde bulunan F-4 uçaklarının modernizasyonu sağlanacaktı[4].

2 *Türkiye-İsrail ilişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını*. Harp Akademileri Komutanlığı yayını 1997. sh. 139.

3 *a.g.e.*, sh. 142.

4 Anlaşmaya göre 54 adet F-4E savaş uçağı, kanatlar ve kontrol bilgisayarları Popoye I ve II füzelerini atabilir hale getirilerek, gövdenin eskiyen parçaları, yenilenerek, atış kontrol ve seyrüsefer radarları değiştirilerek, Türk yapımı elektronik karıştırma ve füze uyarı sistemi takılarak ve benzeri değişiklikler yapılarak modernleştirilecek.

Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşması'nın bir uygulaması Ocak 1998'de Akdeniz'de Türkiye, İsrail ve ABD gemilerinin katıldığı ve Ürdün'ün bir gözlemciyle izlediği "İnsanî amaçlı" ortak bir deniz tatbikatı ile oldu. Bu tatbikat, İran'da ve Arap ülkelerinde şiddetli tepkilere yol açtı. Gerek askerî alandaki iki anlaşmanın gerekse ortak deniz tatbikatının yol açtığı bu tepkileri, Ş. Elekdağ şöyle anlatıyor[5]:

"Türk-İsrail askerî işbirliği, Ortadoğu'daki dengeleri bozarak, bölge barış ve istikrarını tehlikeye atmış, İsrail'i, Ortadoğu Barış Sürecini tam bir çıkmaza sokmak ve Arap topraklarını gaspetmek hususunda cesaretlendirmiştir. Türkiye, siyonist amaçlara destek vererek Filistinlilerin bağımsız devletlerini kurmak davasına ihanet etmiş ve bölgede yeni çalışmaların tohumlarını ekmiştir."

İnsanların ve topraklarının güvenliğini sağlamak, devam ettirmek ve geliştirmek her ülkenin öncelikli hedefidir. Türkiye'nin bu hedefi temin için komşuları ile iyi ilişkiler içinde olması, bu ülkelerle barış ve dostluk ortamı içerisinde ilişkilerini geliştirmesinde millî menfaati vardır. Ancak iyi ilişkiler karşılıklı olduğunda bir anlam ifade eder. Eğer Türkiye'nin güvenliğine komşuları doğrudan bir tehdit oluşturuyorsa, tedbirini almak Türkiye'nin hakkıdır. Suriye, yaklaşık 14 sene bir tek kuruş harcamadan Türkiye'ye binlerce cana ve milyarlarca dolara mal olan bir savaşın destekleyicisi olmuştur. Türkiye aslında bir Kürdistan hayali peşinde olan PKK ile değil, Suriye'nin millî hedeflerine ve menfaatlerine hizmet için kullanılan taşeron bir örgütle savaşmaktadır. "Arap dostlarımız ne der?" endişesinden kurtulan Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini geliştirmesinde menfaati olduğu açıktır. Suriye'nin PKK lideri A. Öcalan'ı topraklarından çıkarmasında ve bu terör örgütünün faaliyetle-

Aralık 1999'da modernize edilecek ilk uçak Türk Hava Kuvvetleri'ne teslim edilecek. 2000 Şubat'ından itibaren her ay bir uçağın teslimi yapılacak. 54 uçağın 26'sı İsrail Havacılık ve Uzay Sanayi'inde (IAI) geriye kalanı ise Eskişehir 1. Hv. İkmal ve Bakım Merkezi'nde modernize edilecek. *Hürriyet*, 21 Temmuz 1999, sh. 40.

5 Şükrü Elekdağ, "İsrail ile İlişkiler", *Milliyet*, 12 Ocak 1998.

rini kendi ülkesinde yasaklamasında, Türkiye'nin İsrail ile geliştirdiği askerî işbirliği ilişkilerinin rolü vardır. Askerî eğitim faaliyetlerini kapsayan bu ilişkilerin giderek daha kapsamlı stratejik bir işbirliğine dönüşmesi, Türkiye'nin menfaatinedir.

N. Erbakan'ın muhalefet yıllarındaki İsrail aleyhinde bilinen tutumuna rağmen 54. Hükûmet döneminde İsrail ile yapılan anlaşmalara kendi kamuoyunun bütün eleştirilerine göğüs gererek onay vermesi, "anlaşmaları bir emri vaki olarak kabûl etme ve generallerle bir erken çatışmaya girmekten kaçınma" olarak bazı yabancı strateji uzmanları tarafından yorumlanması[6] Türkiye'nin menfaatinin o istikamette olduğu ve zamanın Başbakanının bu siyaset gerçeğini kabûl ettiği vakıasını değiştirmez.

Ülkeler arasında yapılan anlaşmalar o ülkelerin millî menfaatlerinin teminine hizmet ettiği sürece hayatiyetlerini korurlar. İsrail ile yapılan anlaşmaların ve dolayısiyle bu ülke ile giderek artan yakınlaşmanın, duygusal ve ideolojik mahiyette yapılan bir-iki eleştiri dışında bir tepki ile karşılaşmamış olması kamuoyu ve uluslararası ilişkilerle ilgilenen akademik çevrelerce de konunun Türkiye'nin menfaatine olduğunun kabûlüdür.

İsrail açısından bakıldığında, 1990 yılından bu yana iktidara gelen İsrail hükûmetlerinin, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişmesinde İsrail devletinin de millî menfaatlerinin olduğunu tespit etmiş olduklarını ifade etmek mümkündür. Ancak İsrail kamuoyunda bu ilişkilerin nasıl kabûl gördüğüne ilişkin yeteri kadar bilgi yoktur. Aşağıda tercümesi sunulacak alan "Türkiye'yi Konuşma Zamanı" başlıklı makale[7] sözkonusu ilişkilere bir başka açıdan bakmakta ve karşıt bir görüşü ifade etmektedir. Sunulan makale, İsrail'li bir akademisyen tarafından Türkiye'nin nasıl algılandığı hakkında da fikir vermektedir.

* * *

6 Philip Robius. "Turkish Foreign Policy Under Erbakan", *Survival*, Cilt 29, Nu. 2, Yaz 1997. sh. 32-100.

7 Stuart A. Cohen, "Time to Talk Turkey", *Jerusalem Post* 23 Ekim 1998.

TÜRKİYE'Yİ KONUŞMA ZAMANI

Stuart A. Cohen*

İsrail ve Türkiye arasındaki ilişkiler gelişiyor. Diplomatik temaslar ve ticarî gidiş gelişler artıyor. Bunlardan daha önemlisi 1996'da askerî işbirliği anlaşmasının imzalanmasından bu yana taraflar, sonunda bir ittifaka varacak olan stratejik bir ortaklığa doğru ağır ağır ilerliyorlar.

Bu gelişmeler, hemen hepsi eleştiri dolu önemli ölçüde yorumların yapıldığı Arap dünyasında çok yakından takip ediliyor. Ancak, İsrail kamuoyu, ilişkilerdeki bu gelişmeleri hemen hemen hiç umursamadı.

Böyle umursamazlıkların bir mazereti yoktur. Türk-İsrail işbirliğinin altından başka şeyler çıkabilir. Bu, Türkiye ve Suriye arasındaki son güç gösterisi krizinde yeteri kadar açık bir şekilde görüldü. Savunma Bakanı Yitzhak Mordechai, Türkiye ve İsrail'in Suriye üzerine koordineli bir baskı uyguladığı izlenimini gidermek için aceleyle hareket edip rivayete göre Golan bölgesinde İsrail Savunma Kuvvetlerinin mevcudunda azaltmaya gidilmesini emretti.

Eğer İsrail'in en eski düşmanlarından biri ile en yeni dostu arasındaki kavga, İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin (İSK) konuşlanmasını etkileyebiliyorsa, Türkiye ile sarmaşdolaş olmamızın sonuçları üzerinde daha fazla düşünmemizin zamanı artık gelmiştir.

İlk bakışta, Türkiye ile mümkün olduğunca yakın askerî ilişkiler içinde olmanın İsrail'in stratejik çıkarlarına uygun olduğu aşikardır. Türkiye hiç şüphesiz bölgesel bir güçtür. Bundan başka Ankara'nın zaman zaman gergin ilişkiler yaşadığı, İsrail'in en amansız üç düşmanı, Suriye, Irak ve İran'la müşterek hududu vardır.

İsrail için çıkan fırsatlar aşikârdır. Çok aşırı senaryolar bir harp halinde Türk-İsrail işbirliğini hayal ediyor. En azından, meselâ bir

* Makale'nin yazarı Stuart A. Cohen, Bor-Ilan Üniversitesi BESA Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde görevli kıdemli bir öğretim üyesi ve araştırmacıdır.

Irak füze saldırısına karşı Türkiye'nin erken ikaz imkânlarından ve hatta, hava kuvvetlerimizin kullanabileceği üslerden istifade edebiliriz.

Buraya kadar her şey güzel. Ancak, İsrail'in Türkiye ile ilişkilerine büyük bir hevesle devam etmeden önce herhalde kendi kendimize biraz düşünmemiz gerekmektedir.

Uluslararası ortaklıklar büyük ölçüde menfaat beraberliğine dayanır. Bu prensip açısından bakıldığında Türk-İsrail ilişkisi çok dar bir menfaat beraberliği alanına istinad etmektedir. Her ne kadar her iki tarafın stratejik menfaatleri şu anda bir beraberlik gösteriyorsa da diğer alanlardaki menfaatleri birbirlerinden oldukça farklıdır.

Türkiye, son zamanlarda Suriye'nin desteklediği bir Kürt ayaklanması tehdidi ile meşgul olsa da bu ülkenin diğer başka ilgi alanları da vardır. Bunlardan biri Sovyet sonrası Orta Asya'sında etki -ve kârlı kontratlar- kazanmaya gayret etmektir. Bir diğeri de hem Ege Denizi'nde ve hem de Kıbrıs'ta Yunanistan'la olan sürtüşmesidir.

İsrail, Türkiye ile olan dostluğunun, bu meselelerde kendi tavrını etkilemesine müsade etmemelidir. Türkiye'nin Kürt karşıtı politikaları ile -zımnen de olsa- kendimizi ilgilendirerek bu hatayı şu anda yapmış durumdayız. (Bu arada, Kürt milliyetçilerini destekleme geleneğimize ne oldu?)

Türkiye'nin Orta Asya veya Yunanistan'a yönelik politikalarına uygun hareket etmemiz için hiç bir görünür sebep yoktur. Aslına bakılırsa bu politikaların bazı İsrail menfaatleri üzerinde olumsuz etkileri olmuştur.

Meselâ, Kudüs'ün önemli bir Kafkas ülkesi olan Azerbeycan ile diplomatik ve ticarî ilişkileri geliştirme gayretleri Türklerin rekabeti ve baskısı ile görünür bir şekilde tahdit edilmektedir.

Keza, bölgesel hava üstünlüğünü ele geçirme gayretlerimiz, Türk tehdidine bir karşılık olarak Rusya'dan alınan füzelerin Kıbrıs'ın Rum kesimine konuşlandırılmasıyla zorlaşmıştır.

Türkiye ve İsrail'in menfaatlerinin çakıştığı durumlarda dahi tam bir askerî işbirliği pratik olarak uzak görünüyor.

İç sebepler, Türkiye'yi İsrail ile bir harpte birlikte olmayı hemen hemen imkânsız kılıyor. Müslüman "müfritleri" yasa dışı kılmak ve yok etmek için gösterilen resmî çabalara rağmen İslâmî köktenci duygular bütün Türkiye'de -silahlı kuvvetlerin küçük rütbelileri arasında azımsanmayacak ölçüde- güçlü kalmaya devam etmektedir. Türk Hükûmeti'nin bunu görmezden gelmesine güvenebilir miyiz?

Şunu da hatırlayın, Türkiye'nin ortak askerî girişimlerde ikili oynamak gibi bir geleneği vardır. Türkiye II. Dünya Savaşı süresince tarafsız kaldı ve 1991'de Körfez Savaşı'na iştirak edenlerin en gönülsüzü idi.

Bu sene de, Suriye ile aralarındaki bütün olan bitenlere rağmen, Şam'daki Türkiye Büyükelçiliği açık kaldı ve ticarî temaslar devam etti.

Bütün bunlar, Türkiye ile bir ortaklığı temel hamleleriyle ahenkli gören İsrail'in genel stratejisini çok az etkileyebilir. Ancak aksi de mümkündür.

İsrail'in nihaî hedefi düşmanlarımızı yenmek veya onları bize saldırmaktan vazgeçirmek değildir. "Büyük strateji" (Askerî ve askerî olmayan millî maksatları ihtiva eden konsept) gereğince İsrail'in hedefi bölgedeki devletlerle barış anlaşmaları yapmaktır.

Bu ölçüte vurduğumuzda Türkiye ile olan bir ortaklık, pırıltısının çoğunu kaybeder. Hiçbir Arap devletinin İsrail ile resmî ilişkiye girmediği David Ben-Gurion döneminde böyle bir ortaklığın bir anlamı olabilirdi. Ama artık durum değişti.

Manachem Begin'in 1979 yılında Mısır'la yaptığı barış antlaşması, Yitzhak Rabin'ın Filistinlilerle yaptığı Oslo Mutabakatı ve Ürdün'le barış anlaşması, tamamen farklı stratejik istikametlere açılımlar getirdi. Bir Arap blokuyla çatışmanın yerine İsrail şimdi mevcudiyetine karşı olan Arap mukavemetini içeriden kırmanın yollarını arıyor.

Türkiye ile bir ortaklık bu süreci tersine çevirecektir. Suriye ile olan ilişkilerimizde yeni zorluklar çıkaracaktır -Bu ülke ile barış, bölgesel barış yolunda hiç şüphesiz atılacak en mantıklı gelecek adımı teşkil edecektir-. Suriye ile halledilmeyi bekleyen sorunlar listesi yeteri kadar zaten kabarık. Türkiye'nin hassasiyetlerini ve menfaatlerini gözeterek bu sorunları daha da artırmaya gerek yoktur.

Bunlara ilâve olarak, böyle bir ortaklık, en önemli bölgesel farklılığın Arap olan ve olmayan devletler arasında olduğu, İsrail açısından o eski berbat günlere dönülmesine yardımcı olacaktır.

Eylül'ün 16'sındaki Arap Birliği toplantısında, Mısır ve Suriye tarafından kınanan Türk-İsrail "ittifakına" muhalefette birleşilmesi haberlerini hafife almamalıyız.

Kudüs ve Ankara arasındaki bir ortaklık, Kahire'nin radikalleşmesi riskine gerçekten değer mi? Bu ortaklığın potansiyel mahzurları görünürdeki çekiciliğinden daha ağır değil mi?

Bunlardan hepsinden önemlisi, böyle soruları inceden inceye düşünmenin zamanı gelmedi mi?

*

* *

Cumhurbaşkanı S. Demirel'in Temmuz 1999 içerisinde İsrail'e yaptığı "çalışma ziyaretinde" karşılaşılan sorular yukardaki tartışmanın, Türk kamuoyunun aksine İsrail kamuoyunda yapıldığını gösteriyor. İsrail'in yeni Başbakanı Ehud Barak'ın "Ortadoğu barış sürecini" hızlandıracağı ve bu süreç çerçevesinde Suriye ile ilişkilerini iyileştirmek isteyen İsrail'in Türkiye ile stratejik bir işbirliğine gitmesinin sakıncaları İsrail'de tartışılmaktadır. Cumhurbaşkanı S. Demirel'in söz konusu ziyaretinde, İsrail Cumhurbaşkanı E. Weizman ile yaptığı ortak basın toplantısında, Ehud Barak'ın işbaşına gelmesiyle Türk-İsrail ilişkilerinin zayıflayacağı ile ilgili bir iddiaya "Suriye bizim düşmanımız değil komşumuzdur. İsrail bu ülkeyle sorununu çözerse mutlu oluruz. Türk-İsrail ilişkileri üçüncü bir tarafa karşı değil, bölgenin barış ve istikrarına katkıda bulunan

bir amaç taşır." diye cevap vererek bu görüşlerin geçersizliğini belirtmek istemiştir[8].

Diplomatik ilişkilerin en alt düzeye indirildiği 1980 yılından bu yana iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda gelişmesi, ticaret hacminin, stratejik işbirliği imkânlarının artması her iki ülke millî menfaatlerinin ortak bir noktada buluşmasının sonucuydu. Türk kamuoyunda yeteri kadar tartışılmasa da, Cumhurbaşkanının İsrail'e yaptığı gezi ile ortaya çıkan durum, İsrail'in E. Barak yönetiminde millî menfaatlerini yeniden tanımlamaya gidebileceği ihtimalinin Türk dış işleri çevrelerinde tedirginlik yaratmış olduğudur.

Türkiye'nin bütün komşuları ile iyi ilişkiler içinde bulunması, millî menfaatlerinin gereğidir. Zira dost ülkelerle çevrili bir Türkiye, kendi iç sorunlarını daha elverişli bir ortamda çözebilir, demokrasisini geliştirebilir, ekonomisini güçlendirebilir, geleceğe daha güvenle bakabilir. Türk-İsrail ilişkilerinin bugün ulaştığı seviye ve Ortadoğu barış sürecinin ivme kazanacağı tahmin edildiği mevcut siyasî ortam bağlamında acaba aynı şey Türkiye'nin İsrail dahil diğer Ortadoğulu komşuları için söylenebilir mi? Ortadoğu barış süreci sadece, İsrail'in komşuları ile arasında olan sorunların çözümünü mü kapsamaktadır? Yoksa, bütün Ortadoğu coğrafyasında barışın hakim kılınması ve evrensel demokratik ortamın yaratılması çabalarının bir başlangıcı mıdır? İsrail ve Türkiye ile sorunlarını halletmiş bir Suriye'de, mevcut rejimin devamlılık şansı ne kadardır? Elli yıldır kavga ettiği Arap ülkeleriyle barış yapmış bir İsrail'in üzerinde yaşadığı zor coğrafyada varlığını sürdürmek ihtimali nedir? Her iki ülke "düşmansız kalma sendromunu" nasıl aşacaklardır? İsrail'in nihaî hedefi, yukarıdaki makalenin yazarının ifade ettiği gibi bölgedeki devletlerle barış yapmak mıdır yoksa mevcut ihtilâflı durumu sıcak bir çatışmaya dönüştürmeden devam ettirmek midir?

Bu soruların cevaplarını açık yüreklilikle vermek kolay değil-

8 *Hürriyet*, 15 Temmuz 1999, sh. 25.

dir. Ancak, Cumhurbaşkanı S. Demirel'in İsrail, Filistin ve Ürdün'e yaptığı gezi dönüşünde Esenboğa Havaalanı'nda basına yaptığı açıklamada ifade ettiği "Türkiye ve İsrail'in ekonomik gelişmişlik seviyeleri, demokrasiye olan inaç ve bağlılıkları ülkelerimizin bölge barışı ve ortak refahı için kapsamlı bir işbirliği yapmalarına uygun ortak zemini oluşturmaktadır."[9] şeklindeki görüş Türk millî menfaatlerinin şimdilik nerede olduğunu açık olarak göstermektedir.

9 "C. B. Demirel'in basın açıklaması". *Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi*, 16 Temmuz 1999.

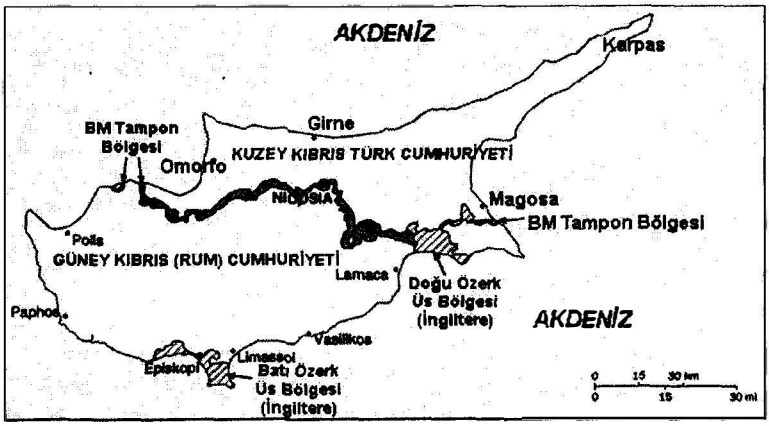
KIBRIS

DULLAR
Kimdik o zaman, şimdi kimin kullarıyız!
Bir mutluluğun garip yoksullarıyız!
Biz İskele, Baf, Lefke, Ağırdağ, Magosa
Bir saltanatın boynu bükük dullarıyız!
A. Nihat Asya

Kıbrıs 1571 yılında Lala Mustafa Paşa tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı. 1878'de Berlin Antlaşması'yla, Rusya Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarına saldırdığı takdirde yapacağı yardım karşılığında Ada'nın idaresi İngiltere'ye bırakıldı ve üzerinde İngiliz askeri bulundurulmasına müsade edildi. Ada, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesi üzerine 5 Kasım 1914'te İngiltere tarafından ilhak edildi[1]. 24 Temmuz 1924 tarihli Lozan Antlaşması'nın 20. maddesi ile Türkiye, Britanya Hükümeti'nce 5 Kasım 1914'te açıkladığı ilhakı tanıdığını kabûl etti[2].

Kıbrıs 1950'li yılların sonuna kadar İngiltere'nin sömürge yönetimi esaslarına göre yönetildi. Ada'nın İngiltere yönetimine girmesinden hemen sonra ada Rumlarının hedefi Yunanistan ile birleşmek oldu. Ancak bu hedefe ulaşmak için güdülen siyaset, basit

1 H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, 1988.
2 İsmail Soysal, *Türkiyenin Siyasal Antlaşmaları*, 1. Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu 1989.

Kıbrıs'taki bölgelerin durumu

grevler, direnmeler, çeşitli platformlarda bu talepleri dile getirmekten öteye gitmedi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Britanya İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesi ve eski sömürgelerin "Commonwealth" çatısı altında toplanmaya başlaması Kıbrıs'ta da etkisini gösterdi. Nüfusun çoğunluğunu teşkil eden Rumlar Yunanistan'la birleşmek isterken Türklerin görünürde belirli bir talebi yoktu. Onlar İngiliz idaresinden memnun görünüyordu. 1940'lı yılların sonunda Ada siyasî hayatına yeni bir ismin girmesine şahit olundu. Bu kişi, ölünceye kadar Kıbrıs davasında Rumların liderliğini yapacak olan Makarios'du.

Sonradan Archibishop Makarios III, Müstakbel Kıbrıs Rum Kilisesi Başpiskoposu, Yunanistan'la birleşme (ENOSİS) hareketinin lideri ve EOKA'nın manevî babası ünvanlarını alacak olan Michale Mouskos, 13 Ağustos 1913'te Ada'nın batısında Ano Panayia köyünde doğdu. 13 yaşında başladığı din öğrenimine zenginliği ile meşhur Kykko Manastırı'nda başladı. Lefkoşe'de Pancyrprian Gymnasium'unu bitirdikten sonra 1938 yılında Atina'ya gitti. Burada din ve hukuk okuyarak Alman işgali boyunca kaldı. 1946 yılında takdis edildi ve mübarek manâsına gelen "Makarios" ünvanını aldı.

Makarios 1948'de Kıbrıs'ta Kition Piskoposluğuna ve bir süre sonrada Yüksek Ortodoks Ruhanî Meclisi tarafından kurulan propaganda bürosunun başına getirildi. Bu büronun ilk işi "Yunanlı Kıbrıs" isimli bir dergi çıkarmak oldu.

1949 yılında bir halkoylaması yapılması Kilise tarafından planlandı. Bu halkoylaması 1950 yılı Ocak ayında yapıldı. Kıbrıslı Rumlara "Enosis ve ancak Enosis" için oy vermeleri söylenmişti. 224.747 Kıbrıslı Rum seçmenin 215.108 Enosis lehinde oy kullandı. 1950 Mayıs'ında Girne Piskoposu Kyprianos başkanlığında bir heyet Atina, Paris, Londra ve New York'u dolaşmak üzere gezintiye çıktı. Gezinin maksadı, plepisit sonucunun propagandasını yapmaktı.

Makarios, Ekim 1950'de Haziran ayında ölmüş olan Kıbrıs Başpiskopos'unun yerine III. Makarios ünvanı ile Başpiskoposluğa seçildi. Makarios, taç giyme günü olan 20 Ekim 1950'de Lefkoşe'de büyük bir kalabalığa şunları söylemekle işe başladı: "Yunanistan'la birleşme tahakkuk edinceye kadar bir dakika istirahat etmeyeceğim."

Makarios, daha başpiskopos olmadan evvel 4 Aralık 1949'da Lefkoşa'da bir ayin sırasında şöyle diyordu: "Biz bazı hain ve İngiliz dostu olanlar gibi, Enosis'in Anglo-Helenik çerçeve içinde gerçekleşeceğine inanmıyoruz. Enosis, kabûl edilmeyen Enosis ancak devamlı isyan ve ihtilâl ile kazanılabilir."[3]

1955'e kadar Rumların bağımsızlık ve Enosis için faaliyetleri siyasî sahada devam etti. Kıbrıs Türkleri arasında da tepkiler oluşmaya başladı. Selfdeterminasyon isteyen Rumlara karşı, Türklerin de aynı hakka sahip olması istendi. Öğrenci dernekleri İstanbul ve Ankara'da 1954 yılında mitingler düzenledi. *Hürriyet* gazetesi ile Kıbrıs meselesi, Türkiye gündemine o tarihlerde bir daha çıkmamak üzere girdi.

İngiltere Kıbrıs konusunu görüşmek üzere 29 Ağustos 1955'de tarafları Londra'da bir konferansa çağırdı. Konferansta delegas-

3 A. Bilgin, Y. Tezkan. *Kıbrıs'ın Coğrafî Etüdü*, Harp Akademileri Komutanlığı, 1964.

yonlar görüşlerini belirtti. Yunanistan Enosis, Türkiye statükonun devamını, aksi takdirde Kıbrıs'ın Türkiye'ye ilhak edilmesini, İngiltere ise self government sistemini teklif etti. 7 Eylül 1955'te konferans başarı elde edemeden dağıldı[4].

Bu konferansın önemi o tarihe kadar suskun kalan, herhangi bir görüş ileri sürmeye çekinen Türkiye'nin resmî bir tezle ortaya çıkması ve görüşlerini dünya kamuoyuna bildirmesi oldu.

Kıbrıs konusu, diplomatik alanda yukarıda ifade edilen görüşlerin tartışıldığı, meselenin Birleşmiş Milletler'e intikal ettiği, NATO'nun arabuluculuk görevini üstlenmek istediği, Makarios'un Şeysel adasına sürüldüğü, EOKA'nın bütün ada sathında terör estirdiği yıllardan sonra, bir çözüm ihtimalinin belirdiği 1959 yılına kadar Türk kamuoyunda canlılığını korudu.

1959 yılındaki çözüme gelmeden EOKA ve onun lideri Grivas'tan bahsetmek gerekir. Zira bu terör örgütünün ve onun lideri Grivas'un 1950'li ve 1960'lı yıllarda Kıbrıs Türkünün çektiği ıztıraptaki payı, Makarios'la aynıdır.

"Kıbrıs Mücahitleri Millî Teşkilatı" anlamına gelen "Ethiniki Organosis Kyprion Agoniston" kelimelerinin baş harflerinden meydana gelen bir rümuz olan EOKA, 1 Nisan 1955 tarihinde terör faaliyetlerine Adanın muhtelif yerlerinde yaptığı sabotajlarla başladı. Aslında EOKA'nın kuruluşu 1954 yılının Kasım ayında Grivas'ın Ada'ya gizlice gelmesi ile başlar. Aradan geçen beş aylık bir zaman teşkilatlanma ve eğitim safhasıdır. Bu süre zarfında EOKA'ya giren Rumların sayısı 200-300 kişiyi geçmez. Ancak terör faaliyetleri başladıktan sonra bu sayı artmış, fiilen EOKA üyesi olmayan Rumlar da öldürme, yaralama gibi tedhiş usulleri ile EOKA emelleri için çalışır hale getirilmiştir. EOKA terörü başlangıçta İngilizlere yöneltilmiştir. Grivas'ın Türklere ilişilmemesi, Türklerle sorun çıkarılmaması konusunda örgütüne verdiği çeşitli emirler vardır. Ancak İngiliz tesislerine, karakollara ve kamu binalarına yapılan EO-

4 F. Alasya, *a.g.e.*

KA baskınlarında İngiliz ve Rumların yanında, Türklerinde öldürülmesi ve İngiliz yönetiminin Türk cemaatinin de bu kavganın içine çekilmesi için yürüttüğü planlı gayretler sonucunda 1959 yılına kadar İngilizler, Rumlar ve Türkler arasında garip bir savaş sürüp gitmiştir[5].

EOKA'nın kurucusu ölünceye kadar lideri olan George Grivas 23 Mayıs 1898'de Magosa'nın batısındaki Trikomo köyünde (şimdiki İskele köyü) doğdu. İlkokulu köyünde, lise öğrenimini Lefkoşa'da ki Pancyprian Gymnasium'unda yaptı. Yunan vatandaşlığına geçerek 1916'da Yunan Harp Okulu'na girdi. Subay çıktıktan sonra topçu teğmeni olarak 1922'de kendi tabiri ile "talihsiz Anadolu seferine" iştirak etti. Selânik'teki Harp Akademisi'nden ve Paris'teki L'ecole Superieure de Guerre'dan mezun oldu. II. Dünya Savaşı çıktığında bir tümenin kurmay başkanı olarak Arnavutluk cephesinde İtalyanlara karşı savaştı. Almanların Yunanistan'ı işgali ve Yunan ordusunun terhis ve dağılması ile Pire'deki evine çekildi. 1944 yılında Almanlara karşı savaşmak üzere "X" adını verdiği kendi çetesini kurdu. Savaştan sonra 1946 yılında yapılan seçimlere, çetesini bir siyasî partiye dönüştürerek iştirak etti. Sonuç kendisi için tam bir hezimetti. Savaş sonrası yeniden teşkilatlanan Yunan Ordusu'nda bir görev almayı beklerken emekli oldu.

Grivas, asıl şöhretini 1954 yılının soğuk ve fırtınalı bir Kasım gecesi, Rodos'tan bir motorla Kıbrıs'a gidişinden 1959 yılı sonlarına kadar adadaki kanlı faaliyetleri ile kazanmıştır. Bu faaliyetler kendisine yıllardır arzu ettiği bir şeyi, sekiz günlük için dahi olsa generallik rütbesini ve büyük haç madalyasını kazandıracaktı[6].

Beş yıla yakın devam eden kanlı terör eylemleri, karşılıklı diplomatik oyunlar, müzakereler ve münakaşalardan sonra 11 Şubat 1959 tarihinde Türkiye ve Yunanistan başbakanları tarafından Zürih Antlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın Kıbrıs'taki Türk ve Rum cemaat liderleri tarafından da kabûl görmesi gerekiyordu. Lond-

5 A. Bilgin, Y. Tezkan, *a.g.e.*
6 A. Bilgin, Y. Tezkan, *a.g.e.*

ra'da bir araya gelen liderler anlaşmayı 19 Şubat 1959 tarihinde onayladılar. Makarios, antlaşmanın bazı maddelerine itiraz etti. Ancak İngiltere ve Yunanistan'ın baskısıyla itirazlarını geri aldı. Makarios'un itiraz ettiği hususlar daha sonra büyük ümitlerle ortaya çıkan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılışına vesile olacaktı.

Bu yazımızın burasında, EOKA terörüne karşı Kıbrıs Türk cemaatini korumak üzere onu örgütlemeye, eğitmeye çalışan ve her türlü yoklukla mücadele ederek EOKA'ya karşı koyan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) gölgede kalmayı tercih etmiş gizli kahramanlarını, başta rahmetli Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş olmak üzere Türk cemaatinin önderlerini ve o devrin şartları içinde Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk cemaatinin güvenliğini en mükemmel bir şekilde sağlayan antlaşmayı yapıp Kıbrıs'ı bir millî dava haline getirerek Türk milletine emanet eden rahmetli Adnan Menderes ve rahmetli Fatih Rüştü Zorlu'yu hayırla ve rahmetle yad etmek, bir duygusallıktan öte bir vefa borcudur[7].

7 Cumhur Evcil, *Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikâyesi*, Genelkurmay Başkanlığı ATASE yayınları 1999. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 1958 yılında kuruldu. TMT'nin fedakâr, yiğit ve kahraman mensuplarının, TMT'na girerken ettikleri yemin şehit ve gazi olanları anmak amacıyla aşağıya alınmıştır:
"Kıbrıs Türkü'nün yaşayış ve hürriyetine, canına, malına, her türlü anane ve mukaddesatına, her nereden ve kimden olursa olsun vaki olacak tecavüzlere karşı koymak için kendimi yüce Türk Milletine adadım.
Ölümdahi olsa verilen her vazifeyi yapacağım; bildiğim, gördüğüm, işittiğim ve bana emanet edilen her şeyi canımdan aziz bilip sonuna kadar muhafaza edeceğim.
Gördüklerimi, işittiklerimi, hissettiklerimi ve bana emanet edilenleri, hiç kimseye ifşa etmeyeceğim. İfşaatın bir ihanet sayılacağını ve cezasının ölüm olduğunu biliyorum.
Yukarıda sıralanan hususları harfiyen tatbik edeceğime şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz verir, ant içerim."

AZINLIK

"Heyhat, adımız artık azınlık!.." dediler;
"Kimden kime beklenir yakınlık?" dediler.
"Beş kıta'ya ihraç ederek neslimizi,
Kaldık el içinde bir çıkınlık!" dediler.

A. Nihat Asya

Zürih ve Londra antlaşmalarına göre kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde hayata geçti. 1960 yılı içinde de bağımsız bir devlet olarak İngiliz Milletler Topluluğu'na (Commonwealth) kabul edildi.

Kıbrıs Cumhuriyeti esas itibariyle dört vesikaya istinad etmekteydi. Bunlar, Teessüs Antlaşması, Garanti Antlaşması, İttifak Antlaşması ve Kıbrıs Anayasası'ydı.

Kıbrıs Anayasası'na göre yürütme erki daima Rum olan Cumhurbaşkanı ile Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısındadır. Bakanlar Kurulu 10 üyeden oluşur. Bu üyelerden 7'si Rum, 3'ü Türk'tür. Dışişleri, Maliye ve Millî Savunma Bakanlıklarından biri daima Türk olacaktır. Yasama, açık olarak Cemaat Meclislerine bırakılan konular hariç 50 üyeli Temsilciler meclisine aittir. 50 üyenin 35'i Rum 15'i Türktür ve kendi cemaatleri tarafından beş sene süre için seçilir. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının, meclisin dışişlerine ait kabul ettiği bir kanun veya kararı müştereken veya münferiden veto etme hakları vardır. Bunun dışında bütün kanun ve kararlar tekrar müzakere edilmek üzere meclise iade edilebilir. Cumhurbaşkanı veya Yardımcısı her iki cemaatten biri aleyhine fark gözettiğini zannettikleri kanun ve kararları bir Rum, bir Türk üye ve bir taraf-sız başkandan oluşan Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne sunabilir.

Her cemaatin kendi Cemaat Meclisleri vardır. Bunlar sadece kendi cemaatlerinin eğitim, sosyal ve ekonomik işlerine bakarlar ve kendi cemaatleri için vergi koyabilir.

Kamu hizmetlerinde kullanılacak memurların % 70'i Rum ve % 30'u Türktür. Bu oranlar bütün memuriyet dereceleri için de geçerlidir.

Kıbrıs'ın % 60'ı Rumlardan, % 40'ı Türlerden oluşacak, 2000 kişilik bir Ordusu olacaktır.

Kıbrıs'ın beş büyük şehrinde (Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Limasol, Baf) Türkler kendi belediyelerini kuracak, mevcut olanları muhafaza edecekti.

Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında yapılan Garanti Antlaşması ile Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılan İttifak Antlaşması anayasa hükmündedir.

Garanti Antlaşması ile taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğinin sağlanmasını ve anayasaya riayet edilmesini taahhüt etmekte, Kıbrıs Cumhuriyeti de herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen herhangi bir siyasî veya iktisadî birliğe katılmamayı kabûl etmekteydi. Yine bu antlaşma, taraflara müştereken, bu mümkün olmazsa münferiden, kurulan nizamı yeniden tesis etmek maksadıyla müdahale etme hakkını vermekteydi.

İttifak Antlaşması da Ada'nın müşterek savunma esaslarını düzenlemekteydi.

Antlaşmaların özü Kıbrıs'ta iki ayrı ve eşit cemaatin var oluşunun kabulüydü ve bu iki cemaat, yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit kurucularıydı[8].

1960 yılında yapılan nüfus sayımına göre Ada'nın nüfusu 577.615 di. Bunun % 78'i Rum, % 18 Türk ve % 4'ü de Ermeni, Yahudi, Maruni ve İngilizdi. Bu nüfus oranlarına bakıldığında Anayasa'da ifade edilen, bakan, memur, asker oranları Türklerin lehine görülmekteydi.

15/16 Ağustos gece yarısı Kıbrıs'ta İngiliz hükümranlığı sona erdi. Yapılan törende Cumhurbaşkanı Makarios özetle, taraflar arasında sıkı ve samimî bir işbirliği yapılması ve adanın Elen ve Türk sakinlerinin millî ve manevî ideal ve geleneklerine karşılıklı takdir ve hürmet gösterilmesi lüzumuna işaret ederek vatandaşlar arasında tam bir eşitliği garanti edecek olan anayasanın pürüzsüz olarak

8 A. Bilgin, Y. Tezkan, *a.g.e.* F. Alasya, *a.g.e.*

çalışması için elden gelen her gayretin esirgenmiyeceğini söylüyordu. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük de yaptığı konuşmada, "Kıbrıs tarihinde açılan bu mesut devri büyük bir sevinçle kutlarken halkın seçtiği kimseler olarak omuzlarımıza ağır ve mesuliyetli bir yük aldığımızı unutmamak yerinde olur." diyordu[9].

Kıbrıs Cumhuriyeti bu olumlu atmosfer içinde hayata geçti. Kurulan sistemin işlememesi için bir sebep yok gözüküyordu. Ada kısa zamanda dünyanın önemli bir turizm merkezi olabilir ve üzerinde yaşayan bir avuç insana mutluluk ve refah getirebilirdi. Ancak kör Helen milliyetçiliği ve Makarios'un Adayı Yunanistan'a ilhak ederek ikinci bir Venizelos olarak Yunanistan'ın hakimi olmak ihtirası, bu güzel hayalleri yıktı. Memur oranlarının uygulanması, ayrı belediyeler konusu Makarios'a istediği ortamı yaratma vesilesini verdi. 21 Aralık 1963 tarihinde "kanlı noel" olayları sonucunda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fiili varlığı sona erdi. Makarios'un hedefi, Cumhuriyetin eşit kurucu ortaklığından azınlık durumuna indirilecek Türklerin yaşadığı bir Kıbrıstı. Bir hükümet buhranının yaşandığı günlerde Türkiye'nin tepkisi geç geldi. Araya Birleşmiş Milletler'in girmesiyle 1974 Temmuz'una kadar sürecek olan uzun ve ıztıraplı bir dönem, Kıbrıs Türkleri'nin kaderi oldu.

Yerinden yurdundan edilmiş binlerce Türk, yıllarca Lefkoşa dışındaki çadır kentler de yaşamak zorunda kaldı. Türkiye'den gönderilen yiyecek maddeleri, un çuvalları, yağ tenekeleri delinerek arandı. Ada'da antlaşmalar gereği bulunan 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı personelinin normal değişimlerine her seferinde zorluk çıkarıldı. Bu zor yıllarda Kıbrıs Türk Cemaati'nin can, mal ve ırzının korunmasını yine Türk Mukavemet Teşkilatı ve onun yiğit mücahitleri üstlendi.

Aralık 1963'ten sonraki dönemde 1964 ve 1967 yıllarında Türkiye'nin askerî müdahale teşebbüsleri yeteri kadar hazırlıklı olunmadığından ama daha çok ABD'nin diplomatik çabaları sonucu en-

9 *Havadis* gazetesi, sayı 1370, 17 Ağustos 1960,

gellendi.

1974 yılına kadar Kıbrıs Türkü'nün ıstırabını ve bir devlet başkanının başında bulunduğu devleti nasıl yıktığını ve kendi vatandaşlarına nasıl zulmettiğini dünya görmezden geldi. Batı'nın davranışını "ehl-i salip zihniyeti" diyerek açıklamak mümkündü. Ama Pakistan hariç etkili ve zengin müslüman ve Arap ülkelerinin umursamazlığını Türkiye ve Kıbrıs Türklüğü anlamakta zorlandı. Zengin müslüman Arap ülkelerinin, Arap olmayan ve zulme uğrayan müslüman topluluklarına karşı takındığı bu davranış biçimi bugün de devam etmektedir.

FAL

Bir gün sana bir falcı gelip ikbal açar;
Bahtında, bakar ki mutluluk dal dal açar;
"Gam çekme" der, "üç vakte kadar koynunda,
Ey yavru vatan bütün çiçekler al açar!"

A. Nihat Asya

15 Temmuz 1974 tarihi, Kıbrıs Türk'ünün bahtının dönüm noktası oldu. Makarios'a karşı yapılan bir darbe sonucu EOKA liderlerinden N. Samson'un iktidara gelmesi, Türkiye'ye müdahale hakkını kullanma fırsatını verdi. 20 Temmuz 1974 günü başlayan Barış Harekâtı'nın birinci dönemi 24 Temmuz'daki ateşkesle sona erdi. 14 Ağustos 1974'te başlayan ikinci Barış Harekâtı üç gün sürdü. 16 Ağustos akşamı, ateş kesildiğinde bugünkü KKTC'nin sınırlarına ulaşılmıştı[10]. 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. 1975 yılının Eylül ayı içinde güneyde Rum kesimi içinde kalmış olan 65.000 Türk BM Barış Gücü gözetiminde Türk bölgesine taşındı. Böylece Aralık 1963'ten sonra Kıbrıs Türkünün cefası sona ermiş, falcının kehaneti doğrulanmış, yavruvatanda bütün çiçekler al açmaya başlamıştı[11].

10 C. Evcil, *a.g.e.*
11 F. Alasya, *a.g.e.*

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra BM nezaretinde cemaatler arasında yapılan görüşmeler bir sonuca ulaşmadı. 15 Kasım 1983 tarihinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edildi. Federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti'ne doğru tek taraflı da olsa böylece bir adım atılmış oluyordu. Arzu edilen egemen iki devleti Ada üzerinde yanyana yaşamasını sağlayacak bir formülün bulunmasıydı.

12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'ta toplanan Avrupa Birliği zirvesinde, Güney Kıbrıs Rum yönetiminin AB adaylık başvurusunun kabulü ve adaylık sürecinin başlatılması, Kıbrıs meselesinin çözümünü daha karmaşık bir hale getirdi. G-8 adı verilen zengin ülkeler topluluğunun, ABD'nin ve BM'in son aylardaki Türkiye ve KKTC üzerindeki baskılarının sonbahar aylarında nasıl bir sonuç vereceği Türk kamuoyunda merakla beklenmekte ve tartışılmaktadır.

Bu tartışmaya kenarından köşesinden katılmadan önce bazı hususları belirtmekte fayda vardır:

• Kıbrıs meselesi her şeyden önce bir tarihî miras konusudur. Kıbrıs bize, Osmanlı Devleti'nin Lozan'la tasfiye edilip tarih sahnesinden silinmesine rağmen onun mirasçısı olduğunu hatırlatmış, öğretmiştir. Tespih böceği gibi kıvrılıp kendi içine büzülmüş Türk milletinin siyasetçisi, sivil-asker bürokratı ve sokaktaki vatandaşı ile kafasını kaldırıp etrafına bakınması 1950'li yıllarda Kıbrıs meselesi sayesinde olmuştur. Kıbrıs, Türkiye'ye Lozan'a sahip çıkmakla beraber, millî hudutları dışındaki eski tebası ile ilgilenmesi mecburiyetini hatırlatmıştır. Bugün Türkiye'nin Balkanlar'la, Kuzey Irak'la ilgilenmesi bu mecburiyetin gereğidir. Medenî Kanun'da mirasın reddi veya kabulü ile ilgili herhalde bazı maddeler vardır. Ancak tarihî mirastan ve onun yükümlülüklerinden kaçınmanın, haysiyetli bir devlet için imkânı yoktur.

• Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren bir konudur. Ege Denizi'ndeki Yunanistan'ın elinde bulunan adalar, stratejik bir tıkaç gibi Türkiye'nin bu denize çıkışını zorlaştırmaktadır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hareket serbestliği Kıbrıs'ın güveni-

lir ellerde olmasına bağlıdır.

• Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin güvenirliğini ilgilendiren bir konudur. Neredeyse 45 yıldır süren bir meseleyi kendisi ve Kıbrıs'taki Türk cemaatinin menfaatleri istikametinde halledemiyen bir Türkiye'nin ona güven duyan veya duymak isteyenlere güven vermesi mümkün değildir.

• Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin bir iç siyaset konusudur. Hiç bir siyasî partinin ve siyasetçinin Türk komuoyunu tatmin etmeyen bir çözümü kabullenmesi mümkün değildir. Böyle bir durum, o parti ve siyasetçinin, Türk siyasî hayatından silinmesi demektir.

• Nihayet Kıbrıs meselesi duygusal bir konudur. 45 yıldır Kıbrıs denilince Türkiye'nin heyecanı kabarır. Duygular, akıl ve mantığın önüne geçer. Her fedakârlık göze alınır. Kıbrıs Barış Harekâtı için Mersin'e intikal eden birlikler günlerce yol boyunca geçilen şehir ve kasabalardaki vatandaşlar tarafından doyurulmuştur. Lefkoşe-Girne yolunun doğusundaki mezarlık 400'e yakın şehidimizin son istiratgahıdır. Harekâttan 1-2 gün önce Hava İndirme Tugayı'na atanan tabip subay hiç bir eğitim almadan harekât günü arkadaşlarının yardımıyla paraşüt kuşanmış ve 20 Temmuz sabahı, "Ya Allah" diyerek uçaktan hayatının ilk paraşütle atlayışını yapmış, sağ sağlim yere inerek görevine koşmuştur. Duygusallığın sebepleri ve örnekleri çoktur. Bu yazının bile Arif Nihat Asya'nın güzelim Kıbrıs rubaileri ile süslenmeye çalışılması böyle bir duygusallığın sonucudur.

Şimdi bazı soruları sormanın yeridir. Bosna ve Kosova tecrübesinden sonra Batı, kendisine hiç bir bedele mal olmadan oluşmuş ve 25 senedir fiilen var olan bir KKTC devletini neden tanımaz ve onu bu hüviyeti ile çözüme dahil etmez? Türkiye'yi AB'ne şu veya bu sebeplerle almamakta direnerek sınırlarını Kafkasya, İran, Irak ve Suriye'ye kadar uzatmak istemeyen AB, aday üyelik sürecine dahil ederek kaynayan ve kaynaması uzunca bir süre devam edecek olan Ortadoğu'nun böğrüne Doğu Akdeniz'de bir kama gibi uzanan Kıbrıs'ı neden bünyesine almak istiyor? Benzer mahiyet-

te başka sorular da ifade edilebilir.

Kıbrıs adası, Akdeniz'in doğusunda sabit bir uçak gemisine benzetilir. Doğrudur. Teknoloji, yeryüzünün bütün ayrıntılarının uzaydan gözetlenmesi imkânını insanoğluna vermesine rağmen, güç mücadelesini ve stratejiyi halâ yeryüzünün bilinen şekilleri belirliyor. Ortadoğu'da etkili olmanın bir vasıtası da Kıbrıs adasının stratejik maksatlarla kullanılmasıdır. İngiltere bunun içindir ki Magosa yakınındaki Dikelya üssünü ve Limasol yakınındaki Akrotiri üssünü, dünya üzerindeki hemen hemen bütün üslerini kapatmasına rağmen muhafaza etmektedir. Bu üsler, antlaşmalar gereği İngiliz hükümranlık haklarının devam ettiği bölgelerdir. Ada, gereğinde askerî bir yığınak bölgesi, hava kuvvetleri için mükemmel bir üs, insanlı ve insansız istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri için çok değerli imkânlar sağlamaktadır. Kısacası Ada'nın güvenilir ellerde olması stratejik açıdan son derece önemlidir. Öyle anlaşılıyor ki, özellikle soğuk savaş sonrasında Türkiye, tartışma konusu olan stratejik konumu, ekonomisi ve demokrasisi ile bu güvenirliliği verememektedir.

Avrupa Birliği'nin doğuya doğru orta ve doğu Avrupa ülkelerini de bünyesine alarak genişleme politikasının Birlik içinde tartışmalar yarattığı biliniyor. Buna rağmen AB'nin Doğu Akdeniz'e doğru genişleme sürecini başlatması, yine Türkiye'ye duyulan güven noksanlığının bir sonucu olsa gerektir. Soğuk savaş sonrasında Türkiye adeta durumdan vazife çıkararak Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu arasında bir köprü olmak görevini üstlenmek istemişti. AB, Türkiye üzerinden Kafkaslar'a ve Ortadoğu'ya açılabilirdi. Bu görüş bazı resmî ve yarı resmî yabancı ağızlar tarafından da dile getirilmişti. Emperyal hevesleri olmayan, istikrarlı, ekonomisi gelişmiş ve Rum egemenliğinde olan bir Kıbrıs, Rum kavminin bölgedeki bir kaç bin yıllık ticarî becerisiyle AB'ne bölge ile daha kârlı ve uzun süreli ilişkiler kurmada daha ehlî ve ehil görülmüş olmalıdır.

ABD'nin XXI. yüzyılda uygulamak niyetiyle hazırladığı "Yeni

bir yüzyıl için Güvenlik Siyaseti" belgesinde "Kıbrıs'taki gerginliklerin, Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan anlaşmazlığının ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin bölgesel istikrar ve Avrupa'nın siyasî ve güvenlik yapısının gelişimi üzerinde ciddî etkileri olduğu görülmektedir. Hedefimiz uzun süredir devam eden Türk-Yunan gerginliğini azaltarak ve tarafları Kıbrıs'ta kapsamlı bir anlaşmaya ikna ederek bölgeyi istikrara kavuşturmaktır."[12] ifadesini hatırlamakta yarar vardır. Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs, Balkanlar, ABD kaynaklarında "Güneydoğu Avrupa" tanımı içindedir. 30 Temmuz 1999'da Saraybosna'da toplanan "Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı Zirvesi" toplantısından birkaç gün önce birinci turu yapılan ve ikinci turunun Eylül ayında yapılacağı açıklanan Türk-Yunan görüşmeleri, Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın ılımlılık gösterileri, Ekim ayında BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde başlaması beklenen Kıbrıs Türk ve Rum tarafının karşılıklı görüşmelerinde bazı sonuçlara varılmak istenmesinin belirtileridir.

Kıbrıs meselesinde çözüm formülleri tartışılırken bazı gerçekleri gözden ırak tutmamak gerekir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bir vakıadır. Başbakan Bülent Ecevit'in Barış Harekâtı'nın 25. yıldönümünde Lefkoşa'da yaptığı konuşmada söylediği "Bayraksa işte bayrak, vatansa işte vatan, devletse işte devlet!" sözleri[13] bir gerçeğin ifadesidir. KKTC'nin kaderinin ömrü çok kısa olan ve Bulgaristan'la ittifak uğruna 1913 yılında yok yere gözden çıkarılan "Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi"nin kaderine benzemesine müsade edilmemelidir[14].

KKTC'nin hükümranlığının tanındığı bir Kıbrıs Konfederasyonu en iyi çözüm gibi görülmektedir. Bu çözüm tahakkuk edinceye kadar, KKTC'nin varlığı ve bağımsızlığı pekiştirilerek devam ettirilmelidir. Türkiye ile KKTC arasındaki ilişkilerin iki bağımsız devlet arasındaki ilişkiler çerçevesi içinde yürütülmesine özen gös-

12 Y. Tezkan "Bir Siyaset Bildirgesi" *Ülke*, sayı 35 Mart 1999.
13 *Hürriyet* gazetesi, 21 Temmuz 1999.
14 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, Cilt 4, Bölüm 9. Sabah Kitapları 1999.

terilmelidir.

KKTC'nin Türkiye'ye ilhakı, düşünülmesi bile gerekmeyen bir çözüm şekli olarak mütalâa edilmelidir. "Yorgan gitti, kavga bitti." sözü burada geçerliliğini kaybeder. Kavga eskisinden daha şiddetli ve değişik bir mahiyette devam edecektir. Yarım da olsa AB ile bütünleşmeye gitmekte olan bir Güney Kıbrıs'ın sahip olacağı refah seviyesinin cazibesine kapılmamak Kuzeyde yaşayanlar için çok zor olacaktır. Mevcut durumda dahi oradaki refah seviyesi KKTC'deki özellikle sol muhalefetin iştahını çekmektedir. İlhakın getireceği ağır dış baskılar bir tarafa, ilhak edilmiş bir Kuzey Kıbrıs ahalisinin bu ilhakı ne dereceye kadar kabul edeceği düşünülmelidir. Türkiye'nin bir parçası olmuş ve artık Türkiye'deki bütün sorunları katlanmış olarak yaşamaya başlayan Kuzey Kıbrıs'tan Güney'e doğru olabilecek bir göç hareketinin tahayyülü bile ıstırap vericidir. Bugün Kıbrıs Türkünü bir arada tutan Rauf Denktaş'ın efsanevî kişiliğidir. Türk dünyasının bu büyük evlâdının her faninin başına gelmesi mukadder olan irtihalinden sonra neler olabileceğini şimdiden düşünmek gerekir.

KKTC'nin egemen ve bağımsız bir devlet olarak tanınmasının ve Kıbrıs Konfedere Devleti'nin eşit haklara sahip bir unsuru olmasının bir bedeli olacaktır. Bu bedeli Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti karşılamaya hazır olmalıdır.

Öyle görülmektedir ki, Türk milleti, XXI. yüzyılda da Kıbrıs meselesi ile son elli yıldır esirgemediği ilgi ve duygusallık ile meşgul olacaktır.

Ülke Kitapları

Siyaset, strateji, dış politika ve milli güvenlik konularında; siyaset analizcileri, stratejistler, strateji araştırma merkezleri, siyaset tasarımcıları, düşünce üretim merkezleri, değerlendirmeler, tahminler, yorumlar yaparak ülke yöneticilerinin ve bu konularla ilgilenen aydınların önünü biraz daha net görmelerine yardımcı olmaya çalışırlar. Bu konular toplumun çok az bir kısmının alakadar olduğu, ama "bütünün" kaderini ilgilendiren konulardır. Elinizdeki kitapta, Türkiye'yi ve insanı yakından ilgilendiren konuları Yılmaz Tezkan büyük bir vukufla inceliyor. Gerek kurumlarıyla, gerek aktörleriyle, gerekse kapsadığı alanlarla tartışmalara vesile olan bu konular, önümüzdeki yıllarada yansıyacak görüşlerle güncelliğini muhafaza edecektir. Kitap, hem okuyucuyu bazı terim ve konuları aşina kılarak, hem de yaşadığımız ülkenin güvenliği ile ilgili bazı konuları sunmaktadır.

ISBN 975-7032-05-0
9 789757 032052